

АЛЬФОНСО ГРОССО

РОМАН

ВІД АВТОРА

Висловлюю в цьому короткому вступі подяку працівникам лондонської поліції В. С. та Дж. М. Т і особливо жителям Парадаса Р. Х. Н. та Л. І. В.: цінні відомості, якими вони люб'язно поділилися зі мною, дали мені змогу провести приватне слідство *in situ*¹ — у Великобританії, Франції та Марокко Крім того на добре слово заслуговують парадаський муніципалітет — за надану мені можливість ознайомитися з документами, — комендатура цивільної гвардії цього міста, а також усі ті особи, які протягом кількох місяців були моїми незмінними порадниками та інформаторами, без чийої безкорисливої допомоги я ніколи б не написав цієї книжки.

Твір, написаний мною, художній а не документальний, хоча я взяв головних своїх героїв із життя, що так трагічно для них обірвалось, і вмістив дію роману в ті самі географічні координати, де розгорталися реальні події, — не завжди маючи документальне підкріплення. Я міг завдяки цьому додержуватися певної сюжетної канви.

Підкреслюю ще раз — твою цей художній, адже мертві мовчать, і таємниця карного злочину, вчиненого на фермі «Лос-Галіндос» іще й досі, після стількох років, так і не розкритого, лежить під могильною плитою.

Отже, роман «Контракт» — це тільки спроба уявити перебіг подій, хоча не виключено, що в дійсності так усе й було, як мені примарилось. До речі, в цьому зв'язку можна навести такий вислів Оскара Уайльда. «Марити — це все одно що мандрувати при місячному світлі, зате той, хто марить, бачить зорю раніше за всіх». Або згадати, що сказав Платон: «Якщо життя не підтверджує моїх викладок, хай буде соромно самому життю».

А. Г.

¹ На місці (лат.).

22 липня 1975 року десь о пів на п'яту вечора тридцятип'ятирічний поденник Антоніо Фенет, скінчивши підрізувати оливи на плантації, закурив і рушив до головної садиби ферми. Температура на сонці сягала сорока дев'яти градусів, над піднятим паром танцювало розпечене марево, і глибоку навколишню тишу порушував тільки дзвін цикад. З добру чверть години добирався Антоніо Фенет до межі однієї з семи плантацій, засіяної соняшником, і вже коли дійшов до садиби, помітив густий червоний дим, що хмарами здіймався над навісом пакгаузу, розташованого між вантажною платформою та десятковими вагами. Він надав ходу, поминув будинок, де жили під час своїх найздів господарі-абсентисти¹, стайню, навіс для сільськогосподарських машин, гараж, подвір'я ферми і контору, де в цей час чомусь не було ні душі, і нарешті прибіг на місце пожежі, що розгоралася з незбагненною швидкістю. Вражений Антоніо Фенет спершу відчув гострий дух газойлю (це мимоволі наштовхнуло його на думку про підпал), а потім у ніздрі йому вдарив — поденник спершу не повірив, але скоро, на жаль, переконався, що нюх не обманув його, — ще один запах, куди страшніший: липкий і ні з чим не зрівнянний запах крові.

З сусідніх ділянок уже бігли інші наймити, і їхні постаті чітко ви-мальовувалися на тлі чорної ріллі. Поява товаришів трохи підбадьори-ла Антоніо Фенета, але він і далі стояв нерухомо, ніби скам'янів, до горла йому підкочувався тугий клубок. Як він згодом признався у відділку цивільної гвардії, де давав свідчення, в ту мить на нього повіяло смертю.

О чверть на шосту — такий час показували дзигарі на вежі старовинної кафедральної церкви святого Евтропія — Антоніо Фенет та Антоніо Ескобар, двоє бідолах, товаришів по тяжкій праці в наймах, все ще розгублені від пережитого потрясіння, добралися до відділка цивільної гвардії в місті Парадас. Зрозумівши з їхнього вигляду, що сталося щось незвичайне, вартовий тут-таки пропустив їх до начальства. Назустріч їм, підтягуючи портупею, вийшов капрал, який виконував обов'язки головного, і запросив одвідувачів до свого кабінету.

Кілька хвилин наймити лише топтали на місці і не могли нічого сказати. Нарешті, коли до них повернувся дар мови, вони почали плутано розповідати, що під навісом пакгаузу ферми «Лос-Галіндос» загорілася скирта соломи і що подвір'я садиби перетнула кривава річка, витікаючи з-під дверей оселі прикажчика.

¹ Землевласники, які, не беручи участі в процесі виробництва, отримують грошовий прибуток у вигляді ренти.

Вірний жандармському правилу зберігати витримку, капрал вислухав цю розповідь мовчки. Потім зняв з рушничних козлів автомат, повісив на плечі підсумок, куди поклав три обойми дев'ятиміліметрових патронів і, покликавши одного з жандармів, звелів тому зарядити свій карабін і йти за ним, тримаючи зброю напоготові.

Вивівши з приміщення селян і свого підлеглого, він посадив усіх у службовий лендровер, що стояв перед відділком у затінку апельсинових дерев, дав газ і, перетнувши містечко, помчав на північ у напрямку до станції; на першому ж перехресті він звернув ліворуч і виїхав на шосе номер 218 районної мережі доріг.

Коли лендровер під номером PGC 63456, залишивши позаду добре накочену ґрунтову дорогу, зупинився між головною садибою з лівого боку і вантажною платформою з правого, перед навісом з хвилястою зеленою кольору поліетиленовою покрівлею, вогонь, що охопив скирту, був уже почасті збитий вилами, граблями та мотиками поденників. Через те, що солома була, очевидно, оббризкана газойлем, а з заходу віяв легкий бриз,— певне, в Гібралтарській протоці трохи штормило,— остаточно загасити скирту ніяк не вдавалося, і тому капрал звелів копати протипожежний рів. Тільки після цього, з автоматом напоготові, він подав знак своєму помічникові прикрити його, і рушив на подвір'я ферми, йдучи за струмком уже майже висохлої крові, що зникав за дверима будинку. Висаджені ударом плеча, двері розчахнулись, і з будинку раптом вискочив рябий дворняга з переляканими й сумними очима. З жалібним скавучанням пес прошмигнув між чобітьми капрала, промчав під аркою воріт і чкурнув геть по курній ріллі, сповнюючи околицю моторошним виттям.

Ідучи в супроводі жандарма, озброєного взятим напереваги карабіном на ремені і добутих із кобури пістолетом,— щоб прикрити можливий відступ начальника,— і присвічуючи собі ліхтариком, капрал просувався по коридорі, оглянувши по ходу кабінет прикажчика, ліворуч від себе, а потім ідальню. Кривава стежка привела його до дверей подружньої спальні. Двері чомусь були замкнуті ззовні на висячий замок, і капрал, діставши й собі з кобури пістолет, збив замок одним пострілом.

В алькові, на одному з двох залізних ліжок з нікельованими бильцями, лежав труп Хуани Мартіни Масіас, дружини прикажчика Мануеля Сапати Вільянуеви: обличчя розбите в місиво, череп провалений, а навколо калюжа крові, що так і не промочила матрац із мериносової вовни. Охоплений почуттям справедливого обурення і жалю, капрал зціпив зуби і відступив убік, даючи своєму підлеглому оглянути страхітливую картину. Обидва, навіть не усвідомлюючи цього, машинально скинули свої трикутні капелюхи. Потім знову замкнули двері, вийшли надвір і подалися до пакгаузу, де все ще жеврів не переможений остаточно вогонь. Стрілки годинника на руці в капрала показували п'ять хвилин на сьому.

— Ти застав на фермі кого-небудь, коли прибіг на вогонь?

— Нікого, капрале, — відповів Антоніо Фенет.

— Запитання стосується вас обох, і тебе, Ескобаре.

— Ні, там не було нікогісінько.

— Мертва пуста.

— Ані душі. Тільки вогонь, і Фенет кричить на пожар.

— А скількох людей, окрім Сапати, немає на місці?

— Нема Хосе Гонсалеса, тракториста. Це його «шістсотка» стоїть ото на горбі. Нема також Рамона.

— Це ж який Рамон?

— Парілья. Сьогодні вранці прикажчик загадав йому зорати оту ділянку на межі, де оливняк. Певно, він досі там, біля дороги на Ту-нантес.

— А хіба в середині липня такі роботи провадяться?

— Ні, не провадяться. Грунт обробляють наприкінці серпня, тоді ж такі підрізують нижнє гілля дерев. Я завжди працюю десь на подвір'ї ферми, тільки іноді мене використовують як посильного. Але сьогодні Сапата чогось послав мене на підрізуку олив аж по той бік горбів.

Начальник жандармського поста, чия армійська сорочка літньої форми була в розводах поту, а зсунутий на потилицю трикутний капелюх тримався тільки на підборіднику, сховав у кобуру свій пістолет «стар», поставив автомат на запобіжник і відклав напарника вбік, щоб обговорити становище і дати розпорядження. Після цього він наказав Ескобару й Фенету осідлати свої мопеди і гнати до мирового судді, судового лікаря, а також до відділка, щоб звідти надіслали підкріплення і повідомили про нещастя в Марчену, лейтенантові жандармерії. Обом наймитам було велено нічого не розказувати в місті стороннім, весь час триматися вдвох і, виконавши доручення, негайно повернутися в «Лос-Галіндос».

Своєму підлеглому капрал стиха сказав:

— Ти тут простеж до кінця за пожежею. А я огляню автомобіль.

Він мав на увазі «шістсотку» кремового кольору з реєстраційним номером SE 133—297. Машина належала Хосе Гонсалесові Хіменесу.

Коли розгребли згарище, серед останніх димучих головешок було знайдено два людські тіла. Вони зсохлися до розміру ляльок, одне без голови, друге — тільки тулуб, від грудей до тазу. На задньому сидінні машини Хосе Гонсалеса Хіменеса виявлено розламану навпіл мисливську рушницю шістнадцятого калібру, власність прикажчика Мануеля Сапати Вільянуеви. А ще через дві години, вже на смерканні, знайдено при в'їзді на родалеську дорогу труп Рамона Парільї — притрушений соломою, груди розвернуті шротом. Стріляли, очевидно, впритул.

Отже, було виявлено чотири жертви — троє чоловіків і одна жінка, як гадали спершу, поки проведений уранці другого дня розтин не встановив, що один із згорілих трупів був тілом Асунсьйон Перальти Монтеро, дружини тракториста Хосе Гонсалеса Хіменеса. Чого вона опинилася на фермі в годину, коли було вчинено злочин, невідомо. Як посвідчили її батьки і далека родичка Кармен Монтеро, о чверть на четверту дня чоловік приїхав у село і забрав її з собою.

На підставі цих скупих даних убивцею поспішили оголосити Мануеля Сапату Вільянуеву і виписали ордер на його розшук та арешт. Але через три дні прикажчика знайшов хазяйський пес (що виявилось не під силу людям, хоч було пильно прочесано всю ферму). Мануелю Сапаті провалили голову, і тіло його теж прикидали соломою, всього за кілька метрів від західної стіни будинку. Як показала судова експертиза, саме прикажчик став першою жертвою убивць.

Хто міг убити цих п'ятьох чоловік і які були мотиви злочину? Слідство почалося з нуля і закінчилося безрезультатно: всі допитувані в ході кількомісячного розслідування зуміли представити алібі. Слідчі допитували багатьох людей, починаючи від управителя маєтку — запідозреного першим, оскільки того самого дня він приїздив уранці на ферму своїм «мерседесом», вітрове скло якого, здавалося, прийняло заряд шроту, — та власника маєтку, маркіза Граньїни, і закінчуючи всякою парадаською дрібнотою: тут були волоцюги, суджені раніше, жебраки всієї округи, що вряди-годи наймалися на поденну роботу, — їм не раз і не двічі влаштовували очні ставки між собою, — а також сезонники, які могли працювати на фермі в останні роки.

Зусилля органів правосуддя виявилися марні — знайти винуватців не пощастило. Якщо в деяких випадках і була видимість вини, то далі цієї видимості і людських пересудів справа не пішла. Попервах підозра була впала навіть на одного вішальника, якого витяг із зашморгу Хоакін Уртадо Вередас. Той повісився на власному поясі на гілляці оливи в «Арройо-де-ла-Фуентес», маленькій фермі, орендованій

у власника цього самого маєтку. Але після розтину з'ясувалося, що Антоніо Рамірес Родрігес, шістдесятирічний удівець, уродженець Парадаса, наклав на себе руки за тиждень до розслідуваної трагедії. Його дочки, з якими він жив, заявили про зникнення батька ще першої ж ночі. Потім запідозрили солдатів підрозділу Іноземного легіону — з дозволу хазяїна легіонери проводили на землях «Лос-Галіндоса» тактичні й топографічні навчання. Але того дня, коли стався злочин, солдати уже встигли повернутися в свій гарнізон, розміщений за тисячу чотириста кілометрів, у Смаррі (внутрішня Сахара), святому для мусульман місті, колиці Ма-ель-Айніна, нащадка Голубого Султана.

На підставі матеріалів, занесених до протоколу попереднього слідства, протоколу, поки що секретного, — а складала той протокол мировий суддя Парадаса дон Антоніо Хіменес, підполковник жандармерії Куадрі, окружний суддя Марчени дон Хосе Кальдерон, інспектори бригади карного розшуку Севільї й Мадріда, працівники інституту судової медицини і судовий слідчий Кармони дон Віктор Фуенте Лопес, що заступив свого марченського колегу, — отож на підставі цих матеріалів можна було зробити такі висновки:

По-перше: жодна з п'яти жертв не могла бути вбивцею чотирьох інших; отже, відпадає попередня версія про самогубство останнього, хто залишився живий.

По-друге: представлене управителем маєтку алібі про те, що двадцять другого липня, у вівторок, він покинув «Лос-Галіндос», — куди, власне, мав наїжджати лише в п'ятницю й суботу, — о тринадцятій годині, і в час, коли сталося вбивство, перебував в іншому маєтку маркізів де Граньїна, «Версель», в окрузі Ультера, за п'ятдесят кілометрів, слід вважати переконливим, хоча він не зумів докладно відповісти на запитання, чим він займався погодинно того фатального дня; відповідаючи за нього, маркіза де Граньїна пригадала про дане йому доручення купити два авіаквитки, і тоді з'ясувалося, що того надвечір'я, коли стався злочин, він був у севільському агентстві авіакомпанії «Іберія».

По-третє: власник маєтку маркіз де Граньїна двадцять другого липня, в ті години, коли вчинено вбивство, був у Малазі, на весіллі чи похороні, приїхавши туди з ферми «Махалімар» (комарка¹ Константіна), і коли його повідомлено про злочин, того ж таки вечора приїхав у «Лос-Галіндос» і заночував там, відмовившись від охорони, яку запропонувала йому цивільна гвардія.

По-четверте: після ретельного огляду всіх земель маєтку, проведеного за анонімними сигналами, на його полях ніде не виявлено жодної ділянки, засіяної марихуаною чи іншим сортом індійської коноплі з токсичними або наркотичними властивостями.

По-п'яте: автомобіль марки «мерседес-250» перлисто-сірого кольору, що, як було помічено, в'їздив на ферму о тринадцятій тридцять, не обов'язково мав бути автомобілем маркіза де Граньїни з управителем за кермом, який уже поїхав з ферми майже годину тому.

По-шосте: поїздка Хосе Гонсалеса Хіменеса в Парадас по свою дружину Асунсьйон Перальту Монтеро, яку він забрав із собою о чверть на четверту дня, означає лише, що її присутність, хоч як це дивно о такій порі, була конче потрібна в «Лос-Галіндосі».

По-сьоме: коли біля воріт напівзруйнованих будівель на хутірці «Ла-Сапатера», за вісімсот метрів від межі земель «Лос-Галіндоса», було виявлено сліди з краплями крові, і фахівці бригади карного розшуку взяли на пробу кілька мазків, то аналіз показав приналежність крові до групи «А», резус позитивний, що не відповідає групі крові жодної жертви злочину.

По-восьме: вбивство на любовному ґрунті можна вважати виклю-

¹ Одиниця адміністративного поділу в Іспанії.

ченим, незважаючи на можливість існування трикутника Мануель Сапата — Хуана Мартіна Масіас — Асунсьйон Перальта Монтеро.

По-дев'яте: розгадку таємниці вбивства п'яти чоловік не обов'язково слід шукати в Парадасі, хоча за відправний пункт для нового слідства, яке теж доведеться почати з нуля, звичайно, доведеться брати Парадас і маєток «Лос-Галіндос».

Рано чи пізно, а в людей розв'язується язик. Так було й цього разу. Хтось висловив припущення про можливий зв'язок злочину з приїздом до Парадаса іноземців. Через кілька днів декотрі свідки згадали, що до «Лос-Галіндоса» не раз навідувалися якісь англійці.

ЕКСТРАВАГАНТНА АНГЛІЙКА

О чудове сп'яніння, благословенне будь!
Хоч ти лиш затягло нам очі поволокою, більш нічого.
О методе, ми стверджуємо тебе! Ми ніколи не забудемо,
як ти уславив кожну нами прожити мить. Ми віримо в отруту.
Ми ладні щодня отак до решти віддавати своє життя.
Ось він який, наш час — час У б и в ц ь!

Артур Рембо. «Ранок сп'яніння»

1

Коли Джорджіна Лейтон виходить із ванної, стрілки годинника показують двадцять п'ять хвилин на десяту рапку, і несміливий промінь сонця грає на шибці її дівочої спальні, стіни якої не раз були свідками і еротичних сцен, і меланхолійних роздумів над книжками найвідоміших знавців творчості Доменіко Теотокопулі¹. Сама Джорджіна теж писувала пересічні статейки про цього художника, і їх, невідомо з яких міркувань, друкував В. Г. Аллен, один з найцікавіших видавців Сполученого Королівства.

Джорджіна Лейтон скидає з плечей непорочно-білий махровий рушник і якусь мить стоїть гола перед чудовим венеціанським дзеркалом, окрасою її помешкання в центрі Лондона. Потім поринає в кашеміровий халат і тремтячими пальцями, які так уміють пестити чоловіче тіло, розсуває кретонові фіранки, де зображення лисиць, кроликів, коней і вершників — звірів і людей — зливаються в барвисте буяння зеленого, червоного, кремового та голубого кольорів. Потім вона закурює сигарету «Ротманз» і неухважно споглядає знайомий краєвид Мейферу й Вестмінстеру за вікном. Ці лондонські райони вона ледве терпить, хоча, зрештою, у Вестмінстері минуло її дитинство і рання юність, але тепер, коли їй уже двадцять п'ять років, та ще після дев'яти незабутніх весен, прожитих у Челсі, змінилися її улюблені вулиці, змінився чарівний світ, де пахло справжньою Англією, та й сама вона невпізнанно змінилася. Проблема самотності ще не поставала перед нею, хоча іноді вже й зазірала у вікна її квартири; від самоти Джорджіну рятувало близьке сусідство її бабусі по батькові. Стара вперто зберігала вірність своєму вікторіанському будинку, де до шістнадцяти літ прожила й Джорджіна, і там посеред мережив, книжок, порцеляни, гобеленів і копій картин Данте Габрієла Россетті та Джона Констебла² онука могла опинитися першої-ліпшої миті, досить було тільки спуститися ліфтом її недоладного і дуже відмінного від навколишніх будинків дому, перетнути Монтегю-стріт і пройти десять кроків по правій алеї скверу, вікові дерева якого заступали краєвид, що розгортався перед терасою її квартири. Приблизно така сама відстань відокремлю-

¹ Справжнє ім'я іспанського живописця грецького походження Ель Греко (1541—1614).

² Англійські художники XIX століття.

вала її від «Вустер-Армза», невеличкого бару, куди Джорджіна ходила пити з пузатого кухля пиво, коли обідня пора заставала її вдома; сидючи за чорною лакованою стойкою, вона могла розважити там душу невимушеною балачкою з комерсантами-євреями, чиї магазини розташовані на Джордж-стріт, з механіками і художниками-модельєрами з майстерень на затишній Глостер-Плейс, з таксистами, з посильними й друкарками — усіх тих людей теж вабила сюди неусвідомлена потреба людського спілкування.

Джорджіна терпить свій квартал, але хапається за першу-ліпшу нагоду, щоб утекти не тільки від самої себе, покинути не тільки Мейфер, Вестмінстер або Белгрейв, а й весь конгломерат будівель, що зветься Великим Лондоном. Особливо тоді, коли її вилазки, як-от сьогодні, могли дістати моральне виправдання. Отож вона знімає телефонну трубку, набирає номер 017-23-51-33 і з нетерпінням чекає, поки їй відповідь покоївка, а через дві хвилини й сама бабуся, — саме в такій послідовності завжди озивалися голоси в трубі. Джорджіна має сповістити стару леді про свій від'їзд на континент.

Свій родовід Джорджіна Лейтон могла простежити від 1746 року, того самого року, коли Карла Едуарда Стюарта розбив під Кулладе-ном герцог Камберлендський. А проте ні у вісімнадцятому, ні в дев'ятнадцятому столітті члени родини Лейтон не відігравали помітної ролі ні на ниві мистецтва, ні в парламенті — ані в його верхній палаті, де були представлені одним лордом, ні навіть в уряді. Вся їхня діяльність обмежувалася сферою фінансів. Що ж до барона Фредеріка Лейтона, художника і скульптора прерафаеліта родом із Скарборо, учня Е. Стейнля, президента Королівської академії, автора романтичних полотен, навіяних античною міфологією, то тут ідеться тільки про однопамільця, а не родича, хай навіть далекого. І тільки 1915 року, в розпал першої світової війни, Джорджінин прадід по батькові, свіжоспечений кавалер ордена Підв'язки, був призначений послом при дворі Альфонсо XIII, прослуживши до того п'ятнадцять років у Індії, в канцелярії віце-короля, і три роки представником її королівської величності в Монтевідео, де поєднував свої безпосередні дипломатичні обов'язки з діяльністю по збільшенню британських капіталовкладень до уругвайської м'ясної та холодильної промисловості.

Робота сера Годфрі Лейтона в мадрідському посольстві спричинила радикальну зміну в його поглядах, якщо не в способі життя; і виною цьому стали перетворення, яких зазнало іспанське суспільство ще до початку російської революції. «Мадрид, — записував він у своєму щоденнику, — одне з найжвавіших міст Європи, і його мистецьке та наукове життя, що розквітло завдяки впровадженню безплатної освіти, просто вражає на тлі офіційного обскурантизму. Знайомство з іспанським відродженням викликає в європейців подив і захоплення». Зате в тому щоденнику не було найменшої згадки про мадрідські нетрища, гідні пера Барохи¹, про цілковитий економічний хаос у країні, про марокканське питання, а міркування про іспанську дійсність часто-густо лишаються досить поверховими, оскільки життя в Мадриді тих років, таке мальовниче в очах англосакса, аж ніяк не назвеш «раєм».

Незважаючи на велику зайнятість на дипломатичній службі, — Мадрид був тоді осередком міжнародного шпигунства, і супротивники без кінця снували інтриги в Лхарді, в салонах особняків Кастельяни, в готелях «Рітц», «Паласе» і навіть у кортесах², — сер Годфрі Лейтон устигав з'являтися в своєму лакованому відкритому екіпажі й на виїзді карет у саду Буен-Ретіро, й на зміні караулу алебардників у королівському палаці, де гвардійці красувалися срібними галунами, три-

¹ Бароха Піо (1872—1956) — іспанський письменник баскського походження, автор широких соціальних полотен.

² Назва іспанського парламенту (до 1977 р.).

кутними капелюхами, голубими мундирами, смугастими кірасами і червоними бантами, гетрами й короткими бездоганної свіжості штаньми, алебардами та своїми дев'ятнадцятисантиметровими баками. Не забував він заглядати й на товчок, де придбав дві чудові картини Ель Греко (згодом ці полотна загинули в Лондоні під час нічного нальоту німецької авіації). Недарма творіння Ель Греко, хоч і не ті, з колекції сера Годфрі, а інші, посіли таке місце в житті його ексцентричної правнучки, що її навіть рідна бабуся, теж велика оригіналка, називала «дивачкою не від світу сього».

З невдоволеною гримасою і полегшеним зітханням, як після виконаного прикрого, але неминучого обов'язку,— хоча повідомляла вона бабуся про свої наміри далеко не завжди,— Джорджіна поклала трубку, урвавши за своїм звичаєм жваву балачку старенької, якій хотілося взнати більше подробиць, що їх онука не збиралася доводити до її відома. Джорджіна Лейтон почала готуватися в дорогу, намагаючись не обтяжувати себе багажем; у просяклі парфумами валізи полетіли светри, штани, спідниці, блузки, білизна, панчохи, шкарпетки, демісезонне пальто і весь набір предметів особистої гігієни. Пакуючись, вона весь час згадувала минулу — хвилюючу, хоч і недостатньо бурхливу,— ніч, проведену з черговим коханцем, молодим піаністом з ресторану «Ініго Джонс» на Гаррік-стріт, де в місячні вечори (тоді вона перетворюється на жінку-вовчицю, на селенітку, охоплену невситимою любовною жагою) Джорджіна мала звичку вечеряти сама, як вечеряла вона,— щоправда, в іншій обстановці,— в одному ресторанчику на Бейкер-стріт, 100, за два квартали від її дому.

Останній альковний компаньйон пішов уранці, не потурбувавшись розбудити Джорджіну. Така німа згода між коханцями виникла ще під час попередніх, досить випадкових зустрічей, хоч єднала їх тільки взаємна симпатія, захоплення Джорджіни джазовою музикою, що змушувала її фізично ототожнювати себе з її виконавцями, і та фамільярність, що неминуче з'являється у людей, які кохалися з помітним успіхом не менш десятка разів. Отож, прокинувшись, вона нітрохи не здивувалася з відсутності одного із своїх найпостійніших приятелів. А коли й згадала про нього, то це аж ніяк не означало, що недавні пестощі розбудили в ній якусь особливу жагу,— в коханні вона шукала лише холодної і розрахованої втіхи, і так з усіма чоловіками, які бували в її ліжку, незалежно від того, краще чи гірше задовольняли вони цю ненаситну самицю з котячими очима, рудим іскристим волоссям, довгими, мовби виточеними ногами і грецьким носом. У ліжку вона була завзята, мов та цариця Боадіцея, що повела в бій бретонських повстанців проти римлян і чию бронзову статую можна бачити на будинку парламенту: увінчана лаврами легендарна цариця править четвериком коней, оточена безстрашними амазонками з оголеними тугими персами.

Подібні спогади такі звичні для Джорджіни, що анітрохи не заважають їй дбайливо, по-мурашиному пакуватися,— недарма в її фігурі було щось від літньої цикади,— терпеливо шукаючи місце для кожної речі. Отож через якихось двадцять хвилин чудові валізи від «Харродза» і несесер з червоного сап'яну, куплений у Пітера Джонса, в найфешенебельнішому магазині Челсі, були готові вирушити в путь. Хоча її поїздка планувалася на два тижні, цей багаж змушував думати скоріш про кругосвітню подорож на борту якого-небудь трансатлантичного лайнера, одного з пароплавів колись такої престижної компанії «К'юнард-Лайн».

І ось Джорджіна Лейтон уже вбрана в тісні білі штани ковбойського крою, в натуральні індіанські мокасини, в смугасту блузу з пікейним комірцем і замшеву мисливську куртку. Перед цим вона поснідала: з'їла дві грінки, намазані апельсиновим мармеладом, випила грейпфрутовий сік і три чашки цейлонського чаю. Вона дзвонить по внутрішньому телефону швейцарові, щоб прийшов позносити вниз багаж, а сама перевіряє,

чи не забула покласти до своєї сумки-ридикюля з витисненим силуетом бізона на обох боках ключі від автомобіля та від квартири, паспорт, чеківу книжку, фотоапарати і британські права водія без принизливої поліцейської фотографії; потім вона спускається ліфтом у підвал, натискає кнопку дверей і пружною ногою простує до свого боксу в гаражі. Незабаром її машина — відкритий «ягуар» кольору електрик, моделі X-J, реєстраційний номер GGT 4434 — уже стоїть біля авторемонтної майстерні в провулку поблизу Глостер-Плейс, де їй міняють мастило, перевіряють тиск у скатах, рівень рідини в гальмах і, нарешті, встановлюють нове велике дзеркало заднього огляду з бездоганним кутком нахилу, вмонтовуючи його у верхньому куточку лівої шибки, — кермо у неї справа, — з протилежного від комфортабельного сидіння боку. І кому тільки спала безглузда думка запровадити на континенті правосторонній рух!

Придбання двох полотен Ель Греко, розміром сорок на тридцять шість сантиметрів — Христос у терновому вінку і профіль божевільного з толедської лікарні — обійшлося серові Годфрі Лейтону так дешево, що в нього навіть виник сумнів у їх оригінальності. Ця «дивовижна знахідка», як написав він, спершу стала для нього тільки приємним сюрпризом, але згодом допомогла йому також відкрити своє покликання: він став колекціонером іспанської школи живопису, хоча знахідок подібної вартості йому вже не траплялося.

Подія ця сталася одного з недільних ранків, коли він не поїхав, як звичайно, провести день з родиною у горах Сьєрра-де-Гредос. Ті поїздки незмінно приводили його в села Вера-де-Пласенсії, де він любив розшукувати античні керамічні глеки, талавернські тарелі, сеговійські олов'яні кубки і маленькі секретери, інкрустовані по духмяному дереву, — вироби щиро кастильські, незважаючи на помітний наліт чогось заморського і колоніального. Але тієї неділі разом з військовим радником посольства, обізнаним у малярстві галлом, котрий десять років прожив у Гібралтарі і знав, які безмежні можливості таїть у собі андалуський край, де ще трапляється безліч некаталогізованих шедеврів живопису, сер Годфрі вирішив відвідати товчок Растро.

Мжичило, була весна, і друзі вже думали, що їм доведеться вернутися назад ні з чим. Знахідка обох картин була справою чистого випадку, оскільки дощ уже почався і на безлюдному торжищі не трапилося іншого знавця, який би їх випередив, до того ж полотна продавав старий лахмітник, що придбав їх на аукціоні, де не було конкурентів, а сам він не зміг би відрізнити Фра Анжеліко від Мадрасо.

Таким чином при купівлі не було ніякого суперництва, без чого ритуал торгу втрачав будь-який інтерес і для продавця, і для можливих покупців. Отож майже навмання було названо ціну, що в двадцять разів перевищувала ту, за яку сімдесят чотири години тому картини дісталися скупникові разом з іншими полотнами вже забутих художників-академістів. Цей живопис свого часу, разом з гортензіями, підставками для квіткових вазонів, карликовими пальмами і садовою лавандою чарував людей, які ще три десятки років тому аплодували матадорові Еспартеро, читали Хуана Валеру і захоплювалися лукавою і дуже популярною поезією дона Рамона де Кампоамора. Сер Годфрі Лейтон заплатив не торгуючись.

Всі наступні роки свого перебування в Мадриді сер Годфрі Лейтон з чисто британською наполегливістю з'являвся щонеділі вранці на мадрідський базар, заповзявшись будь-що здобути й інші шедеври. Заняття це виявилось безнадійним, він тільки марнував час та фунти стерлінгів, купуючи, підштовхуваний голим інстинктом, підряд усі картини, які здавалися йому забутими й занедбаними оригіналами. Експертиза незмінно відкривала, що то звичайнісінькі копії, на яких час і дим від жаровень та коминків відклав шар патини, створюючи оманливе враження справжньої старовини.

Джорджіна Лейтон вмикає безшумний контакт електронного запалювання, і «ягуар», оглянутий до найдрібніших деталей і європеїзований з допомогою конче потрібного другого дзеркальця заднього огляду, прилаштованого за її розпорядженням зліва, плавно рушає з місця. Компресія в циліндрах бездоганна, пущена вперед машина здається стрімкою, мов пума, меткою, мов анаконда, лискучою, неначе якийсь мілорд із Джордж-стріт. Позаду залишаються Потмен-Коуерс з терасами, на яких жовтіють азалії, і з вікторіанськими садовими ґратками, Монтегю-Плейс з її віковими деревами; машина вливається в потік на Марілебон-роуд, проїздить Харроу, а далі мчить по Вестерн-авеню-ікстеншен, обминаючи Кенсінгтон, щоб виїхати на південний захід, до Вуд-Лейн і там уперше перетнути Темзу,— а переїжджати річку доведеться аж тричі через її примхливі закрути, які вона робить у західній частині міста. Цим маршрутом їхати довше, але Джорджіна знає його краще, і рух тут менший. Спершу вона виїде на автостраду М-3, потім на А-33, потім промине Уїнчестер, давню й легендарну столицю Альфреда Великого, обігне Чандлерс-Форд і нарешті добереться до саутгемптонського причалу номер три, причалу принцеси Александри, звідки о пів на сьому вечора відчалить «Патрісія», пором компанії «Свідіш Ллойд». Завдяки регулярним рейсам цього порома пасажирів після тридцятишестигодинного плавання опиняються в іспанському порту Сантурсе.

Коли Джорджіна Лейтон перетинає уявний кордон між графствами Суррей і Гемпшір, стрілки на циферблаті показують чотирнадцять двадцять. Навколишній монотонний ландшафт не змінюється: ті самі густі гаї, ті самі голубі озера, в яких відбиваються качки і м'які обриси зелених горбів — стрічка автостради в'ється між узгір'ями,— і тільки вряди-годи обіч дороги виткнеться на обрії флюгер на дзвіниці або полотнище прапора, свідчачи, що цивілізація проникла й у цю глушину. Двадцятип'ятирічна Джорджіна все ще чуває себе малою Алісою з казки Льюїса Керролла, кожний день вона уявляє себе в казковому Задзеркаллі, коли мчить у машині зі швидкістю майже сто миль на годину; вона тоді переноситься уявою в недосяжний край, куди тільки вона має доступ; цей фантастичний світ Джорджіна відкрила для себе десятирічною дівчинкою, що так любила мріяти під час короткого й томливого перебування в жіночому пансіоні Кінросса, містечка в її рідній Шотландії, де її мати, буди ще молодою, туго налітою, рожевошокою жінкою, вдруге розлучилася і куди Джорджіна не раз потім утікала, коли їй хотілося відчутти себе вільною, як оці жайворонки, що тепер злетіли перед радіатором і сіли табунцем біля клуні скотарської ферми. Та ось Джорджіна, у глибині душі завжди прагматик, відчуває, як у неї котиться слина, змочуючи язик, піднебіння й горло, і одразу пригадує, що від самого сніданку, десь уже годин п'ять, ріски в роті не мала. Отже вона вертається з-за чарівного дзеркала і повертає ліворуч, де помітила рекламу мотелю за якихось п'ятсот ярдів.

До самих кісток британка, яка до того ж пильно дбає про належні пропорції своєї фігури. Джорджіна замовляє собі досить скромний полудник за голубим столиком кафе-бару. Вона задовольняється двома овочевими сендвічами, бляшанкою малинового соку і чашкою чаю без цукру. І знову мчить, сидячи за кермом, аж вітер відкидає назад її вогнисто-руде волосся, напахчене парфумами «Лер-дю-тан», фірми Ніні Річчі. Їй ввижається, як позаду в багажнику з'являється примарний рицар Рука-Біля-Серця в іспанському гофрованому комірі, а назустріч йому, прийнявши його виклик на шаховий двобій, поспішає навшпиньках чарівна Аліса у своєму зборчастому платтячку, як ото на ілюстрації Джона Теннієла. Вітрове скло раптом вкривається крапельками роси — бризнув тихий типово англійський весняний дощ.

Нік Лейтон, старший пілот Королівських військово-повітряних сил (це звання він здобув на війні в двадцять шість років за штурвалом «спітфайера», збивши три ворожі літаки, перші два «мессершміти-109»

над Хокінгом і «дорнье-107» над Ла-Маншем під час битви за Англію, за що отримав ще й орден з рук генерал-лейтенанта сера Х'ю Даудінга) одружився через одинадцять місяців після закінчення світової пожежі з міс Керол Кендол, майже на десять років молодшою за нього рудою красунею. Молоді люди познайомилися під час Нікового короткочасного перебування в Ньюкаслі, де стояла тринадцята дивізія винищувальної авіації, одна з бойових груп якої мала завдання захищати північні міста від нальотів п'ятдесятої дивізії німецьких повітряних сил, бо ворожі літаки, використовуючи територію Данії та Норвегії, здійснювали регулярні рейди на Шотландію. Проте Нік Лейтон, народжений, за твердженням матері, вічним холостяком, і Керол Кендол (чия соціальна нерівність з героєм-льотчиком була просто кричуща, як запевняло вузьке коло лондонських знайомих, і такого шлюбу не виправдувала навіть солідарність класів, що нібито виникла в годину крові й випробувань) так і не знайшли між собою спільної мови.

Після виходу у відставку Нік Лейтон тимчасово оселився з дружиною в Кілмарноку, куди його послали працювати експертом цивільної авіаційної промисловості на заводі реактивних двигунів. З народженням Джорджіни, їхньої єдиної доньки, стосунки між батьками дійшли до точки замерзання, тому через півтора року вони розлучилися. Дитина до дванадцяти років виховувалась у матері,— три з них вона провела в пансіоні,— а з тринадцяти до шістнадцяти жила в бабусі по батькові, як про це заздалегідь домовилися між собою батьки ще до трагічної загибелі Ніка в дорожній пригоді. Невиправний любитель гострих відчуттів, авіатор через сім років відставки вирішив поміняти ролс-ройсівський дванадцятициліндровий, потужністю в десять тисяч тридцять сил мотор свого «спітфайера» на вісім з половиною кінських сил «харлея-девісона» і розбився на мотоциклі, врізавшись, за іронією долі, у вагозов Королівських військово-повітряних сил на вузькій вуличці північноірландського містечка Тайрона, куди він утік — завжди ця втеча від самого себе! — провести відпустку в компанії однієї збіднілої американки з Середнього Заходу, яка теж поплатилася життям.

Злигодні, яких зазнала після розлучення Керол, виявилися не такі трагічні, зате вони могли б послужити сюжетом для мелодрами, присмаченої обов'язковою дозою британського гумору, звичайно, чорного. Вдруге вона одружилася з Полем Лайоном, судновласником каботажного флоту, і після трьох років шлюбу її новий чоловік надумав укоротити собі віку, застукавши дружину на гарячому зі ставним рознощиком молока. На своє щастя, не встиг він зависнути на такелажі одного з своїх кораблів — контейнеровоза,— як його вийняв із зашморгу боцман, і не в міру ревнивий судновласник залишився паралітиком на все життя. Тяжко травмована цим нещастям, Керол поклала собі після другого розлучення назавжди покинути Альбїон і через сім місяців знов вискочила заміж, цього разу за фермера, жителя діаметрально протилежного пункту земної кулі, і зажила з тим антиподом,— здається, іпогано,— оселившись в Аделаїді (Австралія).

Звістка про смерть матері — знов овдовілої — дійшла до Джорджіни, коли їй сповнилося двадцять два роки. У телеграмі про кончину Керол, разом з висловами щирого співчуття, нотаріус додав приємну новину про те, що донька небіжчиці стала спадкоємицею шістдесяти п'яти тисяч гіней, відписаних у заповіті її матері. Гроші ніколи не зайві, хоч і довелося при переказі їх у Англію заплатити чимале мито, дарма що Джорджіна вже одержувала п'ятнадцять тисяч фунтів стерлінгів річної ренти, призначеної їй дідом.

Отакий родинний спадок дістала Джорджіна. Правда, вона знала далеко не все, чим предки її наділили, але природа, як-то кажуть, брала своє, і ось лагідна, іноді демонічна і завжди примхлива Джорджіна сміливо, ба навіть легковажно вступила в самостійне життя, намагаючись наслідувати своїх улюблених літературних героїв — Аттілу, Чер-

вону Шапочку та Алісу. Дівчину розривали суперечливі почуття: ніжність, зухвальство, душевна неврівноваженість, любов до всього яскравого і вроджена нестійкість перед плотськими спокусами.

Будинок під номером десять на Монтегю-Плейс — перед його фасадом червоніють квіти на клумбах і плоди карликових райських яблунь, отінені високими столітніми деревами, чудом уцілілими після двох воєн від пожеж і бомбардувань, під якими по жорсткості пустельних доріжок незаконно вистрибують горобці, щиглики, вільшанки,— адже цей сквер призначено тільки для вранішніх і вечірніх прогулянок бульдогів, далматських догів, вівчарок і домашніх болонок,— отож цей будинок не можна назвати фантазмагоричною оселею, принаймні в лондонських умовах. Нічого фантазмагоричного немає ні у його вікторіанській архітектурі, зі стінами, пофарбованими в білу фарбу, з голубими карнизами, з шиферною черепицею, з обов'язковим високим димарем,— усе це цілком гармоніє з навколишнім міським краєвидом, не те що блочний, кольору червоної вохри житловий дім, де мешкає Джорджіна і детакож містяться готель, гараж, ресторан, універсальний магазин і квіткова крамничка,— ця споруда ламає всю чудову симетрію району Марбл-Арч. Дивлячись на вуличні ліхтарі, на садові ґратки, на парадні сходи, на припарковані біля тротуарів блискучі автомобілі, на чистенькі різноколірні двері між доричними колонами, з полірованими металевими дощечками, на дверні молотки — у вигляді змії, саламандр, пазуристих лап, кажанів, кролів, бенгальських тигрів,— на старовинні стайні, на задні портали в провулку Глостер, орендованим механіками, ветеринарами, ремісниками, дамськими кравцями і дизайнерами, ніхто б не подумав, що за цією мирною ідилією звичайного вікторіанського дому може критися підпільний світ середньовічного окультизму. І все ж надвечір у цій мирній атмосфері, над островами зелені, відведеними для пташиних співів і собачого вигулу, витають меланхолійні і нездорові флюїди тих чарів, які напускає Джорджініна бабуся-хіромантка.

На думку Ван Хагеланда (а він у своїй галузі неабиякий авторитет), сорок тисяч підданих її королівської величності,— незалежно від того, вірять вони чи не вірять у забобони,— регулярно займаються чаклуванням. Це, зрештою, не так багато, щоб бити на сполох у країні, відомій своєю терпимістю; скажімо, англійці навіть пишаються тим, що одна з принцес королівського дому щоночі спить з чумазим, м'язистим і щоразу іншим залізничником, випиває за місяць сама сорок-п'ятдесят пляшок джину і щодня викурює півдюжини пачок сигарет «Голуаз». А проте Ван Хагеланд явно здивований тим, скільки п'ють англійці настоянок осмунди і вербени, печіночниці, беладонни, геліотропу і чорної блекоти,— причому ці настоянки споживають майже виключно жінки похилого віку. З цього стає очевидним, що якби вбрані в перуки судді звитяжного Альбіону могли судити за нормами, приписаними трактатом німецьких ченців Шпренгера і Крамера «Молот відьом», їм стало б відомо про веселий, хоч і не такий уже розгульний шабаш, що його шановна місіс Лейтон влаштовує сьогодні, як і щочетверга, разом з півдюжиною аристократок не менш давнього роду, ніж вона, в своїй квартирі на Монтегю-Плейс номер десять, то всіх тих дам уже спалили б на вогнищі.

Але місіс Лейтон і її старі подруги, які раз на тиждень приходять до неї правити, як оце зараз, еретичну і ексцентричну чорну месу, дотримуючись, хоч і без формалізму, кельтського обряду, можуть почувати себе так само спокійно, як за звичайнісінькою грою в бридж. Ні один флегматичний «боббі» із столичної поліції не прийде уривати галюцинації літньої леді, які носять її верхи на мітлі у Шотландію, на лоно ідилічного і чарівного краєвиду, що його так цінував сер Вальтер Скотт.

Зате не дай боже, щоб тонкий запах гашишу, який вони любесенько по черзі розкурюють, проник крізь щілину у вікнах надвір і сп'янив

горобців, щигликів, вільшанок, що скачуть по жорстві, або ще, чого доброго, й чистокровних собак-медалістів, які задирають задню ногу під деревами скверу. О незрівнянна, о цивілізована Англіє, де вбивство негра вважається меншим злочином, ніж погане поводження з конем!

Бенджамін Годфрі Лейтон, банкір із Сіті і Джорджінін дід по батькові, мабуть, був чи не єдиною розсудливою людиною в їхньому роду. Це завдяки йому племінниця одержала спадкове майно майже в цілості. Всупереч правлінню не одного уряду лейбористів, а може, саме завдяки йому, він добре і своєчасно розпоряджався своїм капіталом, фінансуючи, під надійні проценти, могутні мультинаціональні корпорації в Швеції, Голландії і Сполучених Штатах, уникаючи найменшого шансу наразитися на націоналізацію, державний переворот чи банкрутство. Наприклад, він дуже вчасно продав акції Суецького каналу, які доти вважалися безпрограшними, а також акції бельгійських вугільних компаній — священні, завдяки участі Ватікану, папери, що зберігалися в їхній родині десятки років.

Цей незграбний, короткозорий, неговіркий атлет заввишки метр вісімдесят п'ять сантиметрів був, як запевняла його власна дружина, начисто позбавлений уяви. А проте це не завадило йому до самої своєї смерті, а помер він у шістдесят сім років, утримувати двох молодих коханок, — дружина на них ніколи не зважала чи, може, воліла заплющувати очі, — писати потай від усіх вірші в дусі Кітса, свого улюбленого поета, і бути глибоко відданим шанувальником Джойса. І ось цей невтомний у любошах — так, звичайно, вважали його численні утриманки, але не дружина — чоловік водночас виявився фінансовим генієм, єдиним серед Лейтонів, хто в двадцятому столітті зберіг і примножив родинне багатство, надбане в дев'ятнадцятому, хто зумів поправити, продовжуючи перервану на десятки років традицію, уже розладнані справи родини, що так ішли в гору в перші щасливі роки правління королеви Вікторії.

Природжений бізнесмен, бульдог з мертвою хваткою, справжній хижак, який ніколи не знав мук сумління, Бенджамін Годфрі Лейтон, проте, був сином професіонального дипломата і закінчив з відзнакою Оксфордський університет. Якби цей сучасний Мідас не помер відносно молодим і якби він не взяв за абсолютне правило протистояти вській політиці, що не приносила йому особистого зиску, він, безперечно, здобув би міністерський портфель і, можливо, зрештою був би нагороджений орденом Британської імперії за неоціненні послуги короні.

Разом з цими суто британськими чеснотами, на яких, власне, й стоять підвалини імперії, небіжчик Бенджамін Годфрі Лейтон мав ще цілий вагон особистих високих прикмет, що їх тут згадувати не обов'язково, оскільки вони надто тісно пов'язані з його численними фінансовими махінаціями, з його любов'ю до портвейну, хересу, коньяку і шотландського віскі, з його слабкістю до мюзик-холів і до кінних перегонів — він спостерігав їх не лише з високої трибуни Аскота, а й з трибун усіх європейських іподромів.

На такому скромному родовідному дереві — починаючи з останньої чверті дев'ятнадцятого століття, самі сини-одинаки — годі виявити родичів Лейтонів по бічній лінії, бо якщо такі родичі й існували, то були бастардами¹ і, отже, визнання не заслуговували. Таке роз'яснення необхідно зробити в зв'язку з однією легендою, що виникла після двох судових процесів, на яких домагалися батьківства своїм шмаркатим дітям дві матері, одна з них — брудна шинкарка і друга — дебела селячка з Уестона. Блискучий захист, проведений з притаманними їй спритністю і обачністю однією престижною адвокатською конторою із Сіті, розвіяв усякі сумніви щодо такого роду вигадок, і шановні кенсінгтонські суд-

¹ Позашлюбні діти впливових осіб.

ді та не менш авторитетні присяжні виправдали Бенджаміна Годфрі Лейтона. Остаточо заткнула рота безсоромним наклепникам таємна передача щедрого відчипного матерям обох шмаркачів. Честь клану Лейтонів була ще раз урятована.

Натискуючи на педалі і відпускаючи саркастичні зауваження, смалячи сигарети своєї улюбленої марки, Джорджіна Лейтон у колонії машин долає останні ярди національного шосе, і ось її «ягуар» — тут вона вже дратується не на жарт — буквально захрясає в транспортному потоці, такому густому о п'ятій годині вечора при в'їзді в північно-західне передмістя трудового Саутгемптона; саме від його пірсів, між іншим, вирушили в історичне плавання до Америки перші англійські колоністи, і ця подія, звичайно, зафіксована в граніті, бронзі й мармурі на території гавані; звідси ж таки відчалив 10 квітня 1912 року «Титанік», якому ніколи не судилося допливти до Нью-Йорка.

Бачити причину раптового від'їзду Джорджіни — а вона вже з паспортом і квитком у руках проходить митний огляд — у її екстравагантній поведінці, значить скласти хибне уявлення про її особистість. Так само не мають відношення до цього її багате й складне сексуальне життя та авантюрна вдача, що іноді змушували її перепливти океан тільки заради того, щоб провести одну любовну ніч у Буенос-Айресі з якимось хлопцем з чорними й сумними очима, гітаристом нічного клубу, або пройти пішки пів-Голландії, взявши в супутники молодого й дужого африканця, з яким вона мало не уклала шлюбний контракт, вражена його дивовижною здатністю до любовців.

Бо цього разу зовсім інші міркування спонукали Джорджіну поїхати до Іспанії, — ми ж бо уже знаємо про її захоплення живописом Ель Греко, — коли якийсь тиждень тому вона одержала довгого і змістовного листа від своєї подруги Колетти Сарду, яка жила в Сенті під Ла-Рошеллю (департамент Приморська Шаранта), в Нормандії. Далі ми наводимо уривок з цього листа:

«...Нагода здійснити, в гурті двадцяти парафіян на чолі з коад'ютором нашої парафії святого Євтропія Сентського, абатом Жаном Робером, навіть не паломництво, а, можна сказати, справжню сентиментальну подорож на південь Іспанії з єдиною метою піднести пергамент церкві одного містечка, присвяченій цьому самому праведнику, спершу не викликала в мене ніякого інтересу. Проте, взявши до уваги, що екскурсія передбачала відвідання музею Прадо, огляд Толедо і кількадечне перебування в Андалусії, я зрештою записалася в групу і вирушила в майже чотиритисячкілометрову мандрівку, щоб відкрити в церкві міста Парадаса під Севільєю — кінцевий пункт нашої подорожі — чудове полотно Ель Греко періоду розквіту його таланту із зображенням Магдалини. Картина чудово збереглася, і про її існування я досі нічого не знала, як, гадаю, не знаєш і ти...»

Запевняючи Джорджіну Лейтон у своєму листі, що вона була учасницею першої депутації сентських парафіян, які побували в Парадасі і піднесли на честь річниці праведника пергамент церкві святого Євтропія, Колетта Сарду брехала. Коли нам пощастило розшукати її в тому самому Сенті, вона призналася, що цією брехнею хотіла справити враження на свою подругу, добре знаючи її ентузіазм і прагнення до відкриттів. Колетта Сарду сказала нам, що навесні, а точніше, в березні місяці 1974 року вона справді побувала в Парадасі; але пергамент французи привезли не тоді, а на вісімнадцять місяців раніше. Але, — як запевняє Колетта Сарду — імовірно, відбулося й друге паломництво, хоч і минуло непоміченим, тоді як перше стало подією в житті андалуського містечка. Тим-то мадемуазель Сарду, така сама міфоманка, як і міс Лейтон, навмисне об'єднала епізоди, що належать до різного часу (1972 і 1974 роки): про перший вона знала з розповідей, а другий реально пережила сама. Заінтриговані цією дуже важливою обставиною, ми, зрештою, зуміли все з'ясувати. На грамоті, обведений золотою і зеленою

рамками і повішеній на третій колоні, де подовжній неф перехрещується з поперечним, грамоті, яку ми побачили в церкві містечка Парадас, стояла дата 4 вересня 1972 року і говорилося так: «З нагоди відвідання цього міста групою мешканців Сента (Франція), міста, яке святий Евтропій навернув у християнську віру, де він прийняв мученицьку смерть і де покоїться його священний прах, ми, абат Жан Робер, коад'ютор парафії святого Евтропія Сентського, що діє від імені парафіяльного кюре мосьє абата П'єра Бакайо, і дон Хесус Ремірес Мурета, парафіяльний священник парадаської церкви святого Евтропія, в присутності свідків, що підписалися нижче, урочисто проголошуємо порідненими парафією святого Евтропія Сентського (Франція) і парафією святого Евтропія Парадаського (Іспанія), оскільки вони обидві перебувають під заступництвом святого Евтропія, єпископа і мученика, від якого сподобилися стількох милостей упродовж своєї історії. Завдяки цьому побратимству ми сподіваємося підтримувати тісніші зв'язки між обома церковними громадами і домогтися вияву більшої шани до нашого спільного патрона, на чие заступництво ми й уповаємо».

З другого боку, виявилось, що картина «Магдалина» не тільки занесена до каталогів, а й усесвітньовідома, до того ж демонструвалася в павільйоні Іспанії на Всесвітній брюссельській виставці 1958 року. Отож обізнаність Колетти Сарду і Джорджіни Лейтон щодо творчої спадщини Ель Греко викликає великий сумнів, а випадок з мадемуазель Сарду взагалі лишається загадкою, адже паламар парадаської церкви святого Евтропія Енріке Рамірес Сансіно незмінно оповіщає всіх відвідувачів парафіяльного музею, що виставлене тут полотно побувало на виставці в Бельгії.

Успішно залагодивши митні формальності, Джорджіна Лейтон в'їжджає по похилій площині кормового люка «Патрісії» і, дотримуючись одержаних вказівок, ставить свою машину в глибині трюму-гаража, в секторі, відведеному для легкових автомобілів. А тим часом морський пором кремового кольору, з червоною трубою, над якою майорить британський прапор, починає свій добовий перехід до Гавра.

2

Оскільки бар уже відкритий,— судно майже покинуло британські територіальні води,— Тоні Маккензі підходить до стойки і замовляє собі подвійну порцію нерозведеного віскі. У сутінках котить свої баранці море, змашене фіалковими місячними відблисками. Улюблений і водночас ненависний острів нарешті залишився позаду, про його існування свідчать лише яскраві прожектори маяків, що кожні п'ять хвилин освітлюють гребені хвиль, та щойно засвічені ліхтарі на вулицях Ньюпорта, маленького містечка, яке саме проминає «Патрісія».

Шість тижнів тому Тоні Маккензі відсвяткував своє тридцятип'ятиріччя за гостинними ґратами Уормвуд-Скрабза, знаменитої лондонської в'язниці, де відсиджував двадцятимісячний строк після невдалої спроби відкрити (незважаючи на великий професійний досвід і надивовижу чутливі пальці) сейф у готелі «Мандевілл». При арешті він здався без найменшого опору, через що суддя, підкуплений його мирною поведінкою, дав цьому рецидивістові мінімальний термін — міністерство фінансів вимагало засудити його на чотири роки.

Злодій у білих рукавичках, чиї професійні правила виключали застосування зброї, чи то холодної, чи то вогнепальної, Тоні Маккензі мав більше щастя в останній, блискуче проведеній операції; в лічені секунди він упорався — кілька цифр коду він знав, а решта було справою техніки — з хитромудрим механізмом вогнетривкої шафи в підвалі готелю «Річвуд» на Гренлі-Барденз, спокійній вулиці Кенсінгтону неподалік від його рідного кварталу Ерлз-Корт, хоч прізвище у нього й шотландське. Двадцять тисяч фунтів стерлінгів, з яких третину довелося від-

дати спільниці,— молодій дівчині з готельної обслуги,— можна було вважати непоганою винагородою за цілеспрямованість, а вивезти цю суму з Сполученого Королівства було не так уже й важко.

Працював Тоні Маккензі лише в готелях, мебльованих кімнатах, ресторанах, великих і маленьких магазинах. Банківські контори й державні заклади він обминав, може, тому, що його батько в різні періоди свого життя служив бухгалтером, маклером по продажу сільськогосподарських машин і збирачем податків. А втім, справжньою причиною цих обмежень його діяльності були не синівські почуття. В обраних для грабунку закладах Тоні Маккензі незмінно вдавався до допомоги якоїсь жінки: чи то телефоністки, чи то покоївки, чи то продавщиці. Жінок він завжди умів скоряти своєю вродою, природженою елегантністю і безперечною сексуальністю—ці риси робили його викапаним героєм-коханцем із міжвоєнних фільмів періоду найвищого розквіту американського кіно.

Високий — метр вісімдесят на зріст,— з каштановим волоссям, матовою шкірою, з ясними — більше тевтонськими, ніж британськими,— очима, Тоні Маккензі був справжній атлет з вугластими рисами обличчя, в чиїх жилах текла кров групи «А», режус позитивний. На знімках він виходив просто чудово і міг би стати справжнім актором — не тільки завдяки своїй фотогенічності, а й своєму вмінню подати себе, створити образ. Визначити його класову приналежність було не так легко. Завдяки майже університетському акценту він міг заморочити голову не одній ластівці з вищого суспільства, завдяки своїй розв'язності умів приборкувати голубок з дрібного міщанства, а завдяки відвертому нахабству й самовпевненості підкоряв усяких диких горличок: артистичок кабаре, хористочок, повій і банщиць саун в усіх британських графствах. Однак в глибині душі він був сентиментальна кваша і прибічник давніх звичаїв, і тільки вроджений потяг до бродяжництва перешкодив Тоні, на превеликий його жаль, дійти нарешті до розуму й упорядкувати своє життя, хоч це й не конче зобов'язувало його зректися свого ремесла, адже цим самим ремеслом займалися тисячі статечних батьків родин в усіх куточках острова та імперії.

У хвилини самокритики, яку Тоні Маккензі любив розводити час від часу, а надто тоді, коли сидів у в'язниці, не проривалося анінайменшого жалю в тому, що він джентльмен не по крові, а тільки по духу, і жоден дитячий або юнацький комплекс не обтяжив формування його особистості. Народився він під знаком Козерога через чотири з половиною місяці після початку другої світової війни,— яка не могла пройти для нього непоміченою через бомбові нальоти німецької авіації,— і його дитинство, попри те, а гочніше, завдяки тому, що він з'явився на світ в Ерлз-Корті, зовсім недалеко від Кенсінгтону, цього мальовничого й строкатого міста в місті, було щасливим: завжди полишений сам на себе, він міг вільно бігати по вулицях і дружити з дітьми всіх рас. Третя й остання дитина — двоє перших були дівчата — в сім'ї, чие життя обтяжували фінансові проблеми через нездатність батьків утримуватися на місці роботи, Тоні після закінчення середньої школи завербувався в армію і дістав призначення в Аден, в один з колоніальних гарнізонів на Середньому Сході. Після завершення контракту з британськими збройними силами Тоні Маккензі записався до іспанського Іноземного легіону і дослужився там до капрала, провівши три роки в пустелі на охороні відкритого кар'єру для добутку фосфоритів родовища Бу-Краа. Потім мало не подався в найманці, яких вербували для відправки на Мадагаскар, але в останню мить передумав ризикувати шкурою за жменьку доларів, бо сподівався здобути їх куди більше. Далі Тоні Маккензі кілька років пропрацював на автомобільному заводі в Бірмінгемі, на конвейєрі, де почував себе роботом, і, зневірний, повернувся до Лондона, поклавши собі жити лише грою на іподромних тоталізаторах — та й не тільки іподромних. Якийсь час йому щастило, оскільки на його шляху завжди траплялася жінка, з числа

тих, кого він умів використовувати в своїх інтересах. Злодієм-професіоналом у повному значенні цього слова Тоні став лише після того, як уперше (йому було тоді двадцять вісім років) опинився за ґратами — кара несправедлива, оскільки він був лише сліпим знярядям у руках спільника, — і, вже сидючи в камері, стараннями одного старого майстра своєї справи, знаменитого Роберта Психа, опанував тонкощі давнього й поважного ремесла, яке більше відповідало його темпераменту і природженій спритності рук, завдяки якій під час служби на Середньому Сході Тоні з зав'язаними очима розбирав і збирав по гвинтику складний механізм легендарної гвинтівки «лі-ечфілд» калібру сім шістьдесят два, яка тоді ще була на озброєнні британської піхоти, а також не менш легендарний кулемет «браунінг», який показав таку вогневу потужність на борту «спітфайєрів» під час битви за Англію.

Коли Тоні Маккензі попросив у бармена другу подвійну порцію шотландського віскі, нерозведеного, як і першу, біля стойки вже тислося стільки спраглих пасажирів, що він вирішив вихилити питво одним ковтком і вийти на палубу подихати повітрям Ла-Маншу, а потім вернутися в свою одностійну каюту, вартістю вісімдесят фунтів.

Матільда Маккензі, одна з двох сестер Тоні, лише на шістнадцять місяців старша за нього, 1961 року вийшла заміж двадцятидволітньою дівчиною за Хосе Хуліо Ібарру Альфаро, інженера-суднобудівельника, і подружжя жило тепер у Кадісі, де з 1970 року чоловік обіймав високу інженерну посаду на місцевій верфі. Позналилися Хосе Хуліо Ібарра й Матільда Маккензі в Глазго. Він поповнював у шотландській столиці свою освіту, вона, вільна від матеріальних і плотських пут, працювала перекладачкою в конторі на Джон-Нокс-стріт, перекладаючи кореспонденцію для тієї самої лондонської торговельної фірми, де в сімнадцять років почала працювати друкаркою. На вдачу цілковита протилежність своєму братові, ніжна, лагідна, врівноважена, хоча не менш вразлива, Матільда втратила незайманість у тринадцять років в обіймах одного ставного гусара королівської гвардії. Не так щоб дуже гарна, але досить зграбна й миловида, вона зуміла з першої ж випадкової зустрічі в Келвінгрейв-Парку полонити похмурого, самотнього і простосердого баска, який у свої двадцять сім років ще не знав жінки і, здобувши ступінь бакалавра, збирався навіть вступити послушником в орден єзуїтів.

Старша сестра Тоні, Мері, досягла вже сорока і з двадцяти п'яти літ жила в Річмонді, маленькому канадському містечку неподалік — звичайно, в американських масштабах — від Монреалю. Її чоловік — син власника готелів, гордий тим, що за родинною традицією сам керував одним зі своїх мотелів, — одного дня приїхав парубком до Лондона в туристську подорож, а вернувся уже одружений з доброю, серйозною, жвавою — і непорочною — продавщицею «Фортнум-енд-Мейсона» (нарівні з «Харродзом», одного з найвідоміших лондонських універсів): таке вигідне місце Мері здобула завдяки своїй вроді, працьовитості і привабливості.

За останні десять років Мері Маккензі (в заміжжі — Мері Гермет) не раз у докладних листах, написаних з материнською ніжністю, — вона була бездітна і не могла стати матір'ю через свою безплідність, — радила Тоні наважитися нарешті перетнути Атлантику — навіть послалала йому гроші на авіаквиток — і спробувати пустити коріння в «новій і багатій країні», почавши з самого початку нове життя.

Та й сам Тоні, після того як звільнився з бірмінгемського заводу, не раз подумував, чи не емігрувати йому, а по смерті батьків, з якими він, щоправда, не жив і бачився лише вряди-годи, почав навіть збиратися в дорогу. Але його плани завжди закінчувалися тим, що він безтурботно розтринькував гроші, які неодноразово надсилала йому сестра в простодушному сподіванні, що одного дня брат нарешті зважиться

на стрибок через океан, а опинившись у Річмонді, стане повноправним компаньйоном її чоловіка і вже не вернеться до Англії.

Зате тепер Тоні, оскільки він не тільки не попався в останній крадіжці, а навіть не накликав ніякої підозри на себе та ще й зумів вивезти свою здобич з Великобританії,— може, завдяки тому, що скористався найменш придатним для втікача транспортом,— уперше твердо вирішує перебраться в Канаду після того, як відвідає сестру Матільду в Кадісі. Ці відвідини, завдяки високому суспільному становищу шуряка, убережуть його від можливих нескромних поліцейських доскіпувань і додадуть йому значущості, конче потрібної хоча б для того, щоб якимось обґрунтувати перед самим собою різку зміну способу життя. Водночас тут ішлося про його честь. Він заявиться в Кадіс і в Річмонд не жебраком, а справжнім джентльменом, таким собі фінансистом із Сіті, чий образ залишиться тільки доповнити котелком, моноклем і чорною парасолькою.

У Роберта Психа Тоні навчився всіх чи майже всіх способів відмикати сейфи, і хоча тюрма не давала змоги провадити практичні уроки, учитель зате малював детальні схеми й докладно розповідав про різновиди сейфових запорів та про найпоширеніші системи сигналізації. До того ж перед виходом Тоні на волю Роберт дав йому адресу свого старого друга, і той доповнив теоретичний курс практикумом. Великодушність і безкорисливість Психа, звісно, диктувалися не альтруїстичними міркуваннями, і він із самого початку дав це зрозуміти своєму учневі. З часом за лекції треба було заплатити, і Тоні Маккензі довелося дати слово шанувати правила гри, які він часто нехтував досі. Правила ці полягали в тому, щоб від загальних прибутків відрахувувати десять процентів, поки не набіжить сума в тисячу фунтів стерлінгів ціна доброї науки. Тоні свято дотримувався цієї угоди, і коли після невдалого грабунку в готелі «Мандевілл» повернувся до в'язниці, то на той час уже виплатив своєму вчителю, який усе ще відсиджував строк, суму обумовленого контрактом боргу. Псих зустрів його з розкритим обіймами і сказав схвильовано: «Сину, ти справжній джентльмен! Запам'ятай слова Великого Роберга — ти підеш далеко. Бути джентльменом у нашому ремеслі не менш важливо, ніж мати вправність рук. У підлі часи, в які нам випало жити, ти — щасливий виняток. У тобі я впізнаю себе. На щастя, дух солідарності, яким завжди трималося наше благородне ремесло, ще не вмер».

Провал у готелі «Мандевілл» не був спричинений недосвідченістю — адже Тоні вже володів на той час неабиякою технікою, досить успішно випробуваною з півдесятка разів. Підвела його тоді надмірна самовпевненість, неповна інформація,— щоб зібрати її, тижня виявилось замало,— і невдало обраний, у кожному разі невідповідний, момент. Тоні прожив тиждень у тому готелі під чужим прізвиськом, видавши себе за транзитного пасажира з Ноттінгема і переконавши портьє повірити йому на слово. За той час він дізнався про порядок чергування персоналу, довідався, коли відкривається і закривається дирекція та бухгалтерія готелю, розвідав години прийому великих туристичних груп і точний час щоденного поліцейського обходу,— коротше кажучи, з'ясував увесь регламент діяльності готелю, розміщеного в самому серці Вестмінстеру, за якихось тридцять метрів від Оксфорд-стріт,— та, на жаль, при цьому не врахував однієї деталі: цей готель належав до системи «Гранд Метрополітен», яка тільки в самому Лондоні налічує ще чотири заклади: «Мейфер», «Британія», «Європа» і «Піккаділлі», усі вищої категорії,— і тому щовечора рівно о сьомій (а саме цю годину обрає Тоні, сподіваючись, що робочий день уже закінчено) «Мандевілл» здавав денну виручку, яку складали в єдиний сейф готелю «Мейфер», звідки о першій годині ночі гроші забирав броньований банківський фургон. Зате в «Річвуді» — за дивним збігом назва цього готелю звучить

майже однаково з назвою канадського містечка, де живе його сестра Мері,— все було інакше, там і адміністративна механіка діяла простіше, та й допомагала йому спільниця, чудово обізнана з розпорядком готельного життя — за три роки роботи вона мала час усе вивчити,— отож для крадіжки було обрано саме ту чверть години, коли Тоні міг працювати без усякого ризику. До того ж він почасти знав шифр сейфового замка, дарма що код з обачності міняли через кожні три тижні. Треба було бачити, як прикро розчарувалась юна і честолюбна валлійка, настроена будь-що зажити на широку ногу, коли виявилось, що у вогнетривкій шафі — лише двадцять тисяч фунтів замість сподіваних сорока.

Спробувати дослідити генеалогію Тоні Маккензі було б так само складно і важко, як намагатися простежити, наприклад, родовід Місіфуса, відомого kota з дитячих казок. Хоча його прізвище, Маккензі, одне з числа тих тридцяти семи шотландських кланів, чий відмінний знак — оситняг, рід Тоні відомий тільки з 1890-го, вікторіанського року. Його прадід по батькові, виходець з простолюду і професіональний солдат Сіріл Маккензі загинув геройською смертю на бурській війні, розв'язаній Англією, що бажала підкорити диких і непокірних жителів Трансваалю та Оранжевої провінції, двох південноафриканських республік, закладених вихідцями з Голландії на кордоні з Капською колонією. Куля знайшла Сіріла Маккензі в Ледісміті (провінція Наталь) в ту мить, коли він стояв, опустившись на коліно, у каре, одягнутий у червоний мундир, тодішню бойову форму британської піхоти.

Що ж до його сина Сіріла Маккензі-молодшого, то відомостей про його ратні подвиги чомусь не збереглося, хоч є підозра, що він брав участь у першій світовій війні. Зате добре відомо, що його небіж, батько Тоні, був призваний до армії після невдалої висадки експедиційного корпусу в Дюнкерку і служив піднощиком зенітної батареї в системі столичної протиповітряної оборони.

Про родичів Тоні по материнській лінії ми майже нічого не знаємо. За окремими неперевіреними даними, його бабуся Матільда належала до челяді Букінгемського палацу, займаючи там найнижчий щабель: вона була праля.

Тоні Маккензі заходить до своєї каюти, засвічує верхнє світло і замикає двері на ключ. Та це ще не дає йому бажаного відчуття безпеки, і тому, запнувши блакитною шторкою ілюмінатор, який виходить на палубу «А», він бере в стінній шафі з лакованого шведського дерева міцну вішалку з нержавіючої сталі і спритно вклинює її в дужку та в обріз лутки; орудуючи вішалкою як важелем, він зрештою майструє з неї справжній шпінгалет, і тепер уже ніхто не зможе проникнути в його комфортабельну каюту, обладнану умивальником, душем і ватерклозетом.

Розв'язавши краватку з пухкої шотландської вовни, Тоні Маккензі позбувається нарешті шевіотового піджака і жилетки з подвійним рядом гудзиків, скидає також штани, підперезані грубим пасом зі слонячої шкіри, а потім і сорочку «лорд Джон» у поздовжню сіро-оранжеву смужку. Під нею на голому тілі над животом ховається, прикріплений широкими стрічками липкого пластиру, кремовий конверт, загорнутий у пластиковий мішечок, і в цьому конверті лежать одинадцять тисяч двісті фунтів стерлінгів. Короткими посмиками,— що не рятує його від втрати кількох волосин на грудях, які міцно приклеїлися до внутрішнього боку пластиру,— Тоні Маккензі знімає з себе здобич і любовно кладе конверт на нічний столик. Тепер треба знайти місце для тайника, ідеальну схованку в тісних межах каюти. Завдання це куди складніше, ніж здається на перший погляд. Звісно, він може здати конверт

на схов — без оповіщення його вмісту — до корабельного сейфа. Але хіба він не знав із власного досвіду, що за цілість грошей не можна ручатися навіть у броньованих підвалах великих готелів? Та й що вимагати у випадку покражі, коли держава може відшкодувати, за розпорядженням скарбниці, лише двадцять п'ять фунтів готівкою і триста чеками?

Тоні Маккензі відкриває свій саквояж, розвішує у шафі одяг, ставить несесер на консоль умивальника, потім скидає черевики й шкарпетки, взуває капці «мейд-ін-Індія», надіває квітчасту з чорного шовку піжаму і, сівши на край койки, закурює сигарету, набиту гашишем у суміші з вірджінським спеціально обробленим тютюном. У цю мить «Патрісія» дає один за одним три гудки сирени, тепер вона гудитиме майже півгодини, а це безперечний знак, що судно ввійшло в смугу туману. Для навігації по Ла-Маншу не досить одного радара. Без традиційного способу попереджати про свою присутність тут не обійдешся, і, зрештою, така сигналізація надає добовому рейсу порома бодай якоїсь морської романтики.

Про гашиш згадував уже Геродот за чотириста п'ятдесят років до різдва Христового. Натхненно оспівує його в «Енеїді» Вергілій, і Гомер змушує під впливом його аромату трепетати Елену. Воїни короля Франції Людовіка Святого і Річарда Левове Серце відкрили його під час хрестових походів, зіткнувшись з небаченим фанатизмом і героїзмом, проявленими в битвах їхніми ворогами. Американським солдатам, посланим до В'єтнаму, видавали його щодня, на додачу до пайки морквяного мармеладу, курки в бляшанці і згущеного молока, очевидно, не так для піднесення бойового духу, як для того, щоб вони не виявляли зайвих емоцій, ховаючи вбитих товаришів.

Відомий під назвами гашиш (по-арабському — «трава»), марихуана, конопля, заправа, кіф, колчедан, шоколад та сотнями інших (Генеральне управління поліції в Брамсхіллі склало список із двохсот назв), цей наркотик — за авторитетною думкою Пітера Лорі, професора Кембріджського університету, — найпоширеніший в Сполученому Королівстві. Належить він до родини європейської коноплі, зовнішнім виглядом нагадує дрібненьку кропиву, досягає метра вісімдесяти заввишки і росте в достатньо вологих і теплих місцях. Хоча гашиш і вирощують в оранжереях у різних куточках Англії, особливо в околицях Віндзора, звичайно його привозять із Середнього Сходу, з Північної і Західної Африки, з Антільських островів, з Індії і навіть — є така підозра — з півдня Іспанії.

Від курців тхне міцним запахом горілої трави. Симптоми куріння мають скоріше психічний, ніж фізичний характер: зниження порогу уваги, напад балакучості, деяка психомоторна акгивність, емоційна несталість у масштабах, пов'язаних з особою курця, викривлене сприйняття й порушене відчуття часу, залежно від дози, і, нарешті, страшна втома, що завершується на якомусь етапі сном.

Так само як алкоголь, марихуана підсилює первісні психічні емоції людини. За твердженням американського романіста Вільяма Верроуза, депресія переходить у розпач, тривога — в паніку, а погане самопочуття ще погіршується. Одначе робити висновок про те, що наркотик одразу ж позначається на злочинній, статевій або іншій діяльності людини, було б передчасно. Форми поведінки в непередбачений спосіб диктуються подразненими наркотиком мозковими центрами. У поведінці наркомана, оскільки він живе в суспільстві, знаходять вияв його характер, виховання і соціальне становище.

У Великобританії гашиш заборонений з 1928 року, коли Сполучене Королівство ратифікувало женевську конвенцію від 1925 року про заборону виробництва, продажу і контрабанди небезпечних наркотиків,

особливо опіуму, кокаїну й гашишу. В ті часи в Англії не існувало соціальних проблем, пов'язаних з наркоманією, та й ніхто не сподівався на появу їх у майбутньому. Підписання конвенції мало на меті лише викоринити торгівлю наркотиками в колоніях і на територіях, залежних від корони. Тривогу навколо марихуани на острові зчинили в середині п'ятдесятих років, коли справжньою соціальною проблемою стали кольорові іммігранти.

В Іспанії гашиш має багато прихильників в окремих районах. Насамперед тут слід згадати Андалусію, де двадцять відсотків дорослого населення і п'ятдесят молоді регулярно споживають цей наркотик, причому курять тут «смолу», яка хоч і не буває «нульовкою» (тобто максимальної чистоти), а отже, не має токсичних властивостей ефірних олій,— досягає, проте, високого ступеню концентрації.

Природно, виникає питання про те, в чиїх руках перебуває світова підпільна торгівля гашишем. Чи існує єдина міжнародна організація? Чи, може, навпаки — це окремі банди, хоча й загально зв'язані між собою, проте кожна діє незалежно в своїй країні? На основі даних, добытих унаслідок ретельних розслідувань,—кожен слідчий при цьому важить головою,— можна твердити, що існують кілька територій збуту або зон впливу і що кожна з таких територій розподілена від п'ятдесятих років — коли гашиш став рентабельним — між неоднаковими кількісно і часто різношерстними організаціями, котрі, проте, об'єднані одним духом, духом наживи; і ось товар, вирощування якого на плантаціях обходиться в суший дріб'язок, перетворився на блискучий золотий потік доларів, фунтів стерлінгів, марок, франків, лір і песет.

Пітер Лорі не дарма закликав до терпимості. Ми можемо додати від себе, що деяке послаблення контролю за споживанням марихуани — цілком виправданий захід з погляду практичної моралі, бо тільки так можна перешкодити швидкому розростанню чорного ринку наркотиків, цього зашморгу, сплетеного із золотих жил, який день у день зримо й безжально душить економіку всього західного суспільства.

Тоні Маккензі, заядлий самотній «курець», який сам досі ніколи не торгував гашишем,— незважаючи на спокусливі пропозиції в тих колах лондонського Сохо, де він обертався,—просвітлений, можливо, парами наркотику, бачить прямо перед собою щілину під стелею, в одній з білих панелей зі скандинавського дерева, якими обшита каюта. Хтось інший на його місці навряд чи помітив би ту вертикальну щпарку в кілька міліметрів завширшки і сантиметрів у п'ятнадцять завдовжки, але Тоні має рисячі очі — завдяки своєму гострому зору він був призначений спостерігачем у першому піхотному батальйоні, а згодом і в гарнізонах Адена та Ель-Аюна.

У голові Тоні Маккензі миттю виникає план операції. Він полягає в тому, щоб дістати з несесера манікюрні ножички, залізти на велике крісло біля мініатюрного бюро, з'єданого з нічним столиком, і з притаманною йому спритністю — незважаючи на морську хитавицю — обережно відклеїти панель. Як він і гадав, під фанерою виявляється пухка маса скловолокна, прокладена для утеплення та звукоізоляції.

Тоні Маккензі злазить з крісла, бере конверт, знову стає на крісло і обережно засовує свій скарб в імпровізований тайник. Потім одним спритним ударом осаджує панель на своє місце. Ніч своєї однодобової морської подорожі Тоні Маккензі може переспати вже зовсім спокійно.

Англійські парки й лебеді можуть бути і справді є винятковою власністю королеви, що її вона передала у вічне користування своїм любим і вірним підданам. Проте каюта-люкс із двома койками, салоном і ванною кімнатою, за яку заплачено дев'яносто п'ять фунтів,— та ще сорок фунтів за перевіз автомобіля,— є тепер і залишатиметься на тридцять шість годин рейсу винятковою власністю Джорджіни Лейтон, якої вона нікому не збирається ні давати в користування, ні поділяти з ким-небудь, якщо, звичайно, між пасажирами не трапиться їй чоловік, що зуміє зачарувати її своїми фізичними якостями або цікавою розмовою, приємними манерами, дотепністю й розумом.

Чоловіки завжди були супутниками її життя, відколи в п'ятнадцять років, уже встигнувши на той час розквітнути, одного весняного вечора вона згубила дівочий вінок на зеленій траві газону, що облямовує Роттен-Роу, широку алею Кенсінгтонського саду, де часто прогулюються амазонки та вершники. Тут, у супроводі молодого й імпазантного герцога гельського, опинилася якимось і вона верхи на чудовій англо-арабській кобилі, подарованій їй дідом, ексцентричним Бенджаміном Годфрі Лейтоном. Усе сталося природно і стихійно, в душі її характеру, без попереднього залицяння, без зайвих слів, не дуже потрібних для цієї юної, гарної і палкої пари. Джорджіна спокійно віддала те, що почало їй докучати уже з дванадцяти років, і цим відкрила собі, без сентиментальних емоцій, двері для всіх наступних галантних пригод. Хоч усе вийшло похапцем, проте розчарування не принесло, оскільки навколишня природа дихала романтикою, романтикою більше нордичною, ніж британською,— так на луках або під скельним урвищем фіорда сходилися для любовців вікінг і норландська селянка з білявими й довгими косами. Довкола витали свіжі пахощі мокрої трави, розквітлої конюшини і золотих стокроток, котячі, теж вогкі, очі Джорджіни були втуплені в присмеркове квітневе небо, і там, угорі, летіли качки та крижні в напрямку Серпентайну, відомого лондонського озера, кришталево-голубе полотно якого перетинає навкіс Гайд-Парк і безкраї простори кенсінгтонських садів...

Джорджіна Лейтон, яка вранці встала на ліву ногу, замовила подати собі в каюту *континентальний* сніданок, стурбована за свою фігуру, бо вчорашня вечеря була, на її думку, надто ситна; щоправда, вона не пила спиртного, зате їла вітамінізований оселедцевий холодець. Просидівши майже півгодини в ванній і дбайливо зробивши свій туалет, Джорджіна вибрала з гардероба спортивний костюм, взула черевики на низьких підборах, накинула на шию пухкий вовняний шарф, двома вузлами перев'язавши його під горлом, і ось вона, покинувши каюту-люкс, пружною ходою простує в *shopping at shipboard price*¹, розраховуючи знайти його відчиненим, щоб придбати там за куди нижчими, ніж у Лондоні, цінами два флакони французьких парфумів, дві пляшки віскі, два блоки сигарет «Ротменз», її улюбленої марки, три кашемірові светри — фуксиновий, небесно-голубий і лимонний — та чотири італійські носовички з натурального шовку.

Суднова крамничка «Патрісії» була справді відчинена, і Джорджіна Лейтон купила все, що хотіла, ще й понад план придбала перстень із польським агатом у платиновій оправі. І тепер повертається до каюти з двома туго напханими пластиковими торбинками, оздобленими назвою корабля і взятою в кружок п'ятикутною зіркою — символом компанії «Свідіш Ллойд». На устах Джорджіни вже грає усмішка, її вранішній лихий настрій, здається, остаточно розвіявся, і зовсім не тому, що вона знайшла в крамничці всі потрібні їй товари і придбала їх майже за половину лондонської ціни, а тому, що за ті півгодини, поки тривала купівля, її схвилювала одна подія. А втім, ця подія не мала в собі

¹ Судновий кіоск неоподаткованих товарів (англ.).

нічого незвичайного: така гарна жінка, як Джорджіна, одразу привертала до себе увагу, і досить їй було десь з'явитися, як її негайно оточували поклонники, чоловіки різного гатунку,— від лордів до молодих професорів і митців,— настирливі, лукаві, нахабні, балакучі, але незмінно запобігливі. От і сьогодні, перепросивши за зухвальство, до Джорджіни з підкресленою чемністю звернувся показний, атлетичної будови представник сильної статі з проханням допомогти йому вибрати якийсь оригінальний («ціна не має значення») подарунок для сестри, яку він збирається відвідати в Кадісі. Для шуряка й племінників він уже купив шкатулку з трьома чудовими пінковими люльками, кілька коробок з деталями для складання старовинних бригів і два мініатюрні літачки, виготовлені з бальзового дерева й оснащені двотактними одноциліндровими моторчиками.

Хоча в Сполученому Королівстві досі існувало правило, згідно з яким жінка-аристократка могла розмовляти з незнайомцем, тільки будучи попередньо йому представленою (особисто вона цього правила ніколи не дотримувалася, проявляючи свою класову свідомість в інших ситуаціях і, зрештою, тільки перед жінками), Джорджіна Лейтон радо вислухала прохання ставного красеня з темно-каштановим волоссям і виразними синьо-зеленими очима. Навіть з погляду суворого британського етикету, він не зробив нічого осудливого, довірившись особі, в чиєму бездоганному смаку мав нагоду переконатися, отож Джорджіна не могла відмовити йому в послугі, яка була з її боку просто люб'язністю. Вона вказала йому на кілька гарних і практичних дрібничок, і незнайомиць тут же купив їх, не змигнувши оком. Розсипавшись у подяках, він попрощався з нею легким поклоном і невідпорною усмішкою, яка відкрила його білі й міцні, як у вовка, зуби і давала зрозуміти, що він не проти зустрітися з нею знову в їдальні за ленчем, за аперитивом у барі чи навіть на палубі або ввечері в казино чи в клуб-дансінгу.

Не відкидаючи жодної з цих можливостей, у даному разі просто неминучих, вона теж усміхнулася у відповідь, уп'явши свої котячі очі в очі цього гождого Аполлона, вбраного з такою тепер рідкісною, щиро англійською елегантністю, елегантністю Британії часів її розквіту: білі фланелеві штани, оксфордська сорочка з пов'язаною на шиї хустиною, легкий синій блейзер і, на довершення, білі парусинові черевики на товстій підошві та білі шкарпетки. Словом, бездоганий, ніби знятий з чепуруна тридцятих років наряд, не забуто навіть про фініфтевий перстень на лівому мізинці і про гвоздику в петельці. І ось, мовби чарами, Тоні Маккензі перетворюється на герцога віндзорського, хоч волосся в нього трохи довше і дещо у виразі обличчя не зовсім гармонує з його надто підкресленою елегантністю.

Після стількох років, Джорджіна Лейтон знову дає засліпити себе показним блиском, а вона вже думала, що здолала цю свою давню слабкість, осудила її з висоти снобізму та псевдоінтелектуальної богемності; їй здавалося, ніби в останні місяці з нею відбувалася повільна, але глибока метаморфоза, і вона вже почала відхрещуватися від філософських постулатів своїх улюблених письменників — Сторі Сіллітоу і Арнольда Уескера — та від переконань, набутих у юності, коли вона жила в Челсі, в менш комфортабельній, але не менш строкатій квартирці,— театральні афіші, пуфи, арабські килими, яскраві й барвисті диванні подушки,— в постійному оточенні художників, усяких нероб, кольорових студентів, пияків і феміністок із «Жіночої Волі» та «Ліги Визволення Жінок».

Свої покупки Джорджіна Лейтон акуратно розкладає на одній з койок-близнят свого люкса, два блоки сигарет і пляшки з віскі ховає до шафи. Одну пляшку вона після хвилинного вагання відкорковує з невимушеністю людини, для якої випивка діло звичне. Не знайшовши пляшки з мінеральною водою, яку встиг прибрати служник, Джорджіна простує до ванної кімнати, бере там одну зі склянок, що стоять у під-

стаканниках із нержавіючої сталі на полиці під дзеркалом, наливає туди віскі і, припаливши сигарету запальничкою, оздобленою сріблом і чорню, одним духом вихиляє склянку.

Власне, Джорджіна не дуже любить випивати вранці, але сьогодні вона відчуває потребу підхлоснути себе, щоб якнайшвидше зустрітися з Тоні, чиє ім'я їй ще навіть невідоме, оскільки сатанинський вогонь бажання вже терзає її мозок, а жіноче чуття підказує їй, що якась інша жінка,— а жінок у цей час у місцях розваг на судні чимало,— може перехопити в неї цього чоловіка, з яким вона сподівається провести весь день, весь вечір і, зрозуміло, довгу любовну ніч, другу й останню на борту «Патрісії».

Тоні Маккензі переконаний, що сполохав у корабельній крамничці справжню пташку з аристократії-джентрі, і то тільки завдяки щасливому випадку, такому, як подорож на морському поромі. Досвідчений Тоні Маккензі, хоча він умисне сітей не закидав, міг без усякої похвальби сказати собі, що пташка тепер не уникне пазурів такого старого сокола, як він. Ішлося не про те, щоб привести елегантну незнайомку до себе в ліжку, а про те, щоб завести нове знайомство з жінкою, котра може, як уже траплялося не раз, стати йому в пригоді. Секс для Тоні тільки за-сіб, а не головна мета домагань. Та це не означає, що Тоні Маккензі здатний байдуже пройти повз спокусу. Жінка є жінкою за будь-яких обставин.

До Саутгемптона Тоні дістався без автомобіля, сівши в Лондоні (вокзал Ватерлоо) на поїзд, який курсує між двома містами кожні півгодини. Взявши таксі, він доїхав від вокзалу до пристані номер три (причал принцеси Александри) і піднявся на борт «Патрісії» по трапу для піших пасажирів. Більш ніж імовірно припущення, що його шикарна здобич має машину в корабельному гаражі, ще дужче загостило його інтерес до неї — адже, коли все складеться так, як він сподівався, він зможе перетнути разом з власницею автомобіля принаймні частину Піренейського півострова, а така подорож помітно зменшувала загрозу арешту, оскільки він і досі не počував себе в остаточній безпеці.

Віднісши до каюти флакони французьких парфумів і шовкові носовички, куплені за Джорджіниною порадою, а також обов'язкові блоки сигарет, пляшки віскі та інші подарунки для родичів, Тоні Маккензі рушає в бар і замовляє першу чарку спиртного, джин «Гордон» з тоніком. У широкий ілюмінатор ліворуч нього видно, як розбиваються об борт корабля хвилі, а ген у далечині на туманному обрії бовваніє своїм свинцево-сірим такелажем бойовий крейсер.

На містку, на палубах, на ютах, у радіорубці, в машинному залі, в коридорах, салонах, барах, у камбузі йде своїм звичаєм чітко регламентоване життя корабля. Компаси, морські карти, електронні бусолі, зміна вахт... Офіцери, боцмани, суперкарго, машиністи, оператори, матроси, офіціантки, бармени, стюарди, кухарчата, служники дають і виконують накази, снують туди-сюди по переходах, піднімаються і спускаються сходами, розкладають шезлонги, радиують телеграми, складають меню, подають напої, прибирають каюти, змащують шатуни, стежать за показаннями лотів і радарів, тоді як пасажир базікає, курить, спить, грає в бридж, страждає від морської хвороби, вдивляється в обрій, зав'язує знайомства і чекає години ленчу й більш віддаленої години традиційного котильйону, яким завершується останній вечір на борту судна. Суворі дисципліна для одних і майже дикунська розбещеність, звичайна в розважальному круїзі, для інших. Шепіт, мовчанка, розмови впівголоса, аромат кави, дим американських сигарет, дух ялівцю; музика — «Вальс під вітрилами», — безперервний гуркіт гвинтів і тихе сичання кондиціонерів; і кроки — скрадливі на плюшевих доріжках, і гучні на залізних настилах, — і барвіста веселка костюмів, капелюхів, черевиків, спідниць, блуз, штанів, наших хусточок, носовичків, шарфів, кашкетів. Вавилонська вежа, збудована зі сталі, дерева

й поліетилену, Ноїв ковчег уже пливе під тихим дощем у кантабрійських водах Біскайської затоки; позаду залишився Шербурзький канал, Брест і мис на траверсі Сен-Назера; ще через неповні три години «Патрісія» минає острів і майже по прямій лінії бере курс до берегів Країни Басків, де, за останніми повідомленнями радіо Бі-бі-сі, оголошено надзвичайний стан. У бортовому журналі, збираючись незабаром писати звіт про закінчений рейс, капітан уже вивів дату: «Четвер, 17 червня 1974 року».

— Знову щаслива випадковість! — вигукує Джорджіна, сідаючи поруч Тоні на табурет у барі, де на полицках переливаються барвами різноколірні пляшки і ще строкатіші прапорці й вимпели.

— На борту пароплава випадковостей не буває. Зустрічі тут неминучі, — заперечує Тоні і додає: — Сказати по щирості, я на тебе чекав: хіба ми не домовилися про побачення? Ти що питимеш?

— Яка самовпевненість! По-твоєму, я прийшла сюди тільки для того, щоб зустріти тебе? Будь ласка, мені джин з тоніком.

— А я от прийшов саме зустріти тебе. І рано чи пізно зустрів би. Корабель — це як тюрма. Звідси не втечеш нікуди.

— А ти що, сидів у тюрмі?

— Звичайно.

— Цікаво, за що: крадіжка зі зломом, розбій, убивство, згвалтування?

— Уперше — за їзду в нетверезому стані.

— Не надто оригінально. А вдруге?

— За відмову з'явитися в суд за позовом однієї американки, яка присягалася, нібито я обіцяв одружитися з нею. Це було в Пітсфілді, в штаті Массачусетс.

— Надто вже далеко звідси. А ти, звісно, не обіцяв їй нічого?

— Обіцяв.

— Який цинізм! І зрештою одружився з іншою. В таких випадках завжди замішана інша жінка. Хай там що, а шлюб — це завжди нещастя.

— Ти маєш мене за дурня? Зате ти, мабуть, вчинила таку дурницю.

— Аякже. Я вийшла заміж за полковника, підтоптаного й поблажливого....

— Ага!

— ...але невдовзі розлучилася.

— Він артилерист?

— Офіцер-штабіст. Так що тепер я вільна пташка, любий. Мое заміжжя і твої відсидки у в'язниці варті одне одного.

Банальність, помножена на банальність. Каламбури заміняють звертання на «ти», адже в англійській мові цієї форми немає. Своєрідний англійський гумор, властивий суспільству, де про інтимне можна говорити лише натяками. Порушувати це табу вихованості, добрих манер і традиції не дозволено за жодних обставин. Отже, ставити нескромні запитання неприпустимо, бо цього не потерпів би принаймні один із співрозмовників, в даному разі Джорджіна, незважаючи на все її вільнодумство. З огляду на ці обмеження розмова під час другого побачення міс Лейтон і містера Маккензі, двох таких на перший погляд різних, а насправді дуже близьких між собою істот, неминуче дасть дуже приблизне уявлення про те, що їм насправді хотілося сказати одне одному. Отож ми звертаємося до уяви читача, для кого дуже важливо усвідомити, що ця зустріч фатально вплинула на дальший перебіг нашої історії, оскільки насіння злочину, вчиненого на фермі «Лос-Галіндос», посіяно — так само як пізніше буде посіяно ґашиш на родючих землях великої андалуської латифундії — саме в цей момент і за цією стойкою освітленого сонячними зайчиками бару на борту морського порома, що йде курсом до порту Сантурсе, де він пришвартується о

восьмій годині наступного жаркого червневого ранку, коли все узбережжя вже охопить страйк, гори на французько-іспанському кордоні від Ронсесвальєса до Беобії прочісуватиме патруль, а в Пунта-Галеа кине якір військовий корвет.

— Погода розчаровує,— каже Джорджіна, закурюючи і пускаючи догори першу цівку диму.

— З мого боку принаймні світить сонце,— галантно заперечує Тоні.

— Ти — душка. Я не здаюся тобі надто захопленою?

— Я б сказав — схвильованою. Твій темперамент мені ще невідомий, але я вірю, що скоро дістану нагоду випробувати його.

— Справді, я схвильована. Так, мабуть, буде точніше. Подорожі завжди хвилюють і призводять до втрати на якийсь час почуття самоохорони.

— Одного разу в поїзді Бірмінгем — Лондон...— починає Тоні.

— А втім, ні! — перебиває його Джорджіна.— Скоріше я такої думки, як Уайльд, а він сказав, що найкращий спосіб уникнути спокуси — це піддатися їй. Захищатися я не люблю. Для мене єдина оборона — це атака, як навчав Наполеон. До речі, ти бачив «Оголеного Наполеона» Канови, в музеї Веллінгтона? Особисто мені, і не тільки з почуття патріотизму, більше подобається наш незрівнянний Артур у Гайд-Парку.

— Нема нічого кращого за Венеру,— ухильно відповідає Тоні; як усі лондонці, він добре знає статую Веллінгтона, поставлену на честь національного героя коштом британських жінок,— статуя та відлита з бронзи гармат, захоплених у боях під Віторією, Саламанкою, Тулузою та Ватерлоо, і височить у найлюднішому парку столиці,— але Тоні й гадки не має про існування «Оголеного Наполеона», скульптури, що її з чисто британським гумором принц-регент подарував Артурові Коллі Уелслі, герцогові Веллінгтонському, найзапеклішому ворогові французького імператора.

— Скульптура не цікавить тебе?

— Вона, так би мовити, не мій коник.

— А живопис?

— Картини я дивлюся з більшою охотою, але теж без особливого захвату.

— А я ось їду за півтори тисячі миль, аби тільки побачити одне полотно. Але вибач, я тебе перебила. Ти щось почав казати про подорож з Бірмінгема до Лондона.

— Просто я хотів розповісти один анекдотичний випадок про те, чим іноді закінчується хвилювання в дорозі...

— Розкажи, мені цікаво знати.— Джорджіна уже відверто втуплює свої очі в очі Тоні, погляд у неї відданий, собачий. Вона і присувається до нього майже впритул, аж він відчуває її гарячий, з кислим запахом перегару подих.

— Якщо ти наполягаєш!

— Наполягаю.

— Я їхав у вагоні для курців, сидів у купе сам, коли на зупинці поїзда в Нортгемптоні ввійшла дівчина з червоними й заплаканими очима.

— Який жах! І по щоках її котилися сльози, мов ті перлини!...— уриває його, пародіюючи Шекспіра, Джорджіна.

— Ти не слухаєш. Я не стану розповідати.

— Ну, будь ласка, прошу тебе.

— Гаразд. Я запропонував їй сигарету, і вона закурила. Я хотів лише відвернути її від похмурих думок і не збирався нічого в неї розпитувати. А вона почала зі мною ділитися своїм горем.

— Ага, ділитися! — зауважує із суто британським гумором Джорджіна.

— Вона розповіла мені, що повертається до Лондона після відвідання у військовій в'язниці свого чоловіка, капітана полку зв'язку, за-

підозреного в державній зраді. Її чоловік мав стати перед військово-польовим судом за обвинуваченням у шпигунстві.

— Ну, й що далі?

— Коли поїзд уже підходив до Лондона, я запропонував їй разом поведеряти.

— І скінчилося тим, що ви опинилися в ліжку.

— Без цього ніяк не могло обійтись.

— Ти хочеш довести цим прикладом, що хвилювання змусило її втратити в дорозі почуття самоохорони? По-моєму, історія ця банальна і досить брудна.

— Я ж казав, що краще не розповідати її тобі. Бармене, ще два джина з тоніком!

— Мені не треба, дякую. Вказати тобі на оригінал твоєї історії?

— Який оригінал? — дивується Тоні.

— «Сатирикон» Петронія.

— Ти про яку історію? — наважується запитати Тоні, який про Петронія ніколи не чув. Проте згадав, що недавно в лондонських кіно-театрах демонструвався фільм Фелліні зі схожою назвою.

— Історія про молоду вдову і грецького воїна.

— Якщо хочеш, я розповім...

Але Джорджіна вже починає урочистим голосом:

— В Ефесі несподівано помер один патрицій, небіжчика поховали в склепі на кладовищі недалеко від міста. Незважаючи на всі умовляння, невтішна вдова, молода красуня, відмовилася покинути могилу свого чоловіка. День і ніч вона проливала сльози, виявляючи любов ще глибшу, ніж удова твого капітана зв'язку, стояла в підземеллі навколішках, не розмовляла, не спала, не приймала ніякої їжі. І так минув цілий тиждень.

— Не може бути!

— Тим часом недалеко від склепу розп'яли одного бунтівника і, щоб тіло розп'ятого не зняли, біля хреста поставили на варту воїна. Через кілька днів і, звичайно, ночей між вартовим і молодою вдовицею виникло почуття ніжної прихильності. Його вразила її самовідданість і глибина її любові до чоловіка, а її — його вірність обов'язку, дисциплінованість і витримка. І в наступні двадцять чотири години їхній взаємний потяг так посилювався, що вранці непомітно для них обох сталося неминуче. Родичі розп'ятого скористались нагодою і вкрали тіло, щоб поховати. Ось так проводять на кладовищах медовий місяць! — І Джорджіна зайшлася веселим сміхом.

— Справді, неймовірна історія.

— Але це ще не кінець. Уяви собі, як злякався потім воїн: адже він знав, що за недбайливість йому доведеться розплатитися головою. Проте молода вдова, жінка розважлива й практична, знайшла блискучий вихід, і вони з коханцем поспішили ним скористатися: витягли чоловіка з домовини й прибили цвяхами до порожнього хреста. Бо ж голий і розкладений труп нічим не відрізняється від іншого голого трупа, хіба не так?

Вражений такою несподіваною кінцівкою, Тоні не знаходить нічого кращого, як запитати:

— Ти пиво «Гіннес» любиш?

— Мені більше смакує «Хейнекен».

Пучками пальців Тоні Маккензі ніжно торкається губ Джорджіни, і та кидається йому на шию, жадібно припавши до його уст.

Хоч Тоні не переставав тривожитись за покинуту на довгий час каюту, вони не розлучалися майже до кінця подорожі. Удвох поведеряли, станцювали котильйон і провели коротку й бурхливу любовну ніч. На щастя, все обійшлося без сюрпризів. Повернувшись на світанні в свою каюту, щоб поголитись і зібрати речі, Тоні знайшов конверт з грошима цілим у тайнику.

Море за бортом дихало спокоем, світанок, займаючись над далеким берегом, уже позолотив води Біскайської затоки. Видно було, як блимають ліхтарі на рибальських човнах. На протязі якоїсь півмилі шляху морський пором зустрівся з двома контейнеровозами, з французьким швидкохідним сторожовим катером — грозою контрабандистів, з іспанським есмінцем та голландським танкером. Сидячи в їдальні, Тоні Маккензі чекає Джорджіну. Дальша їхня подорож уже продумана до найменших деталей. Разом вони поїдуть до Мадріда, де проведуть два дні. Потім вирушать на південь до Парадаса, а заночують у севільському готелі «Англія», де традиційно зупиняються всі Лейтони. Після Парадаса Джорджіна залишить Тоні в Кордові, де він сяде в автобус, який за три неповні години доставить його в Кадіс, а сама повернеться до Мадріда. З Мадріда вона поїде до Барселони, потім перетне кордон біля Пор-Бу, тиждень проведе в Парижі, зупинившись у готелі «Георг П'ятий», а після Парижа вирушить до Гавра, звідки морським поромом повернеться в Саутгемптон.

Протягом дня, до того, як вони опинились удвох у каюті, Джорджіна обмірковувала маршрут своєї подорожі. Було ясно, що їхні шляхи з Тоні збігаються тільки почасті. Обоє знали, що ця зустріч, ця любовна пригода нічого не означає, не накладає на партнерів жодних зобов'язань. Отже, в Кордові їх чекає розлука. Можливо, коли-небудь згодом, хто знає, вони знову зустрінуться в Лондоні, в якомусь ресторані чи барі. Вона, Джорджіна Лейтон, мешкає в Мейфері, але мистецтвознавство поглинає її сили настільки, що їй доводиться цуратися знайомих, вони тільки заважають роботі. Вона задумала написати ще одну статтю про Ель Греко і для здійснення цього задуму, після повернення з діапозитивами картини «Магдалина», які зробить у Парадасі, поїде у якесь віддалене північношотландське містечко. Отож вона не хоче ні з ким і ні з чим зв'язувати себе ніякими обіцянками.

До столу, за яким сидів Тоні Маккензі, підійшов і став у очікувальній позі кольоровий офіціант; не знаючи, який захоче Джорджіна сніданок, — по-британському чи по-континентальному, — Тоні просить служника підійти через кілька хвилин. Тоні Маккензі відчує деяке розчарування наслідками своєї перемоги, якщо протягом кількох наступних годин не зможе умовити Джорджіну перемінити плани і поїхати з ним аж до Кадіса. Поява в такому товаристві піднесла б його в очах сестри й шуряка, а це його зараз найдужче турбує.

Нарешті в їдальні з'являється Джорджіна, цілує Тоні і сідає поряд. Це ніжний спокійний поцілунок люблячої дружини, а не випадкової коханки, і Тоні мимоволі думає, що завдяки його невідпорним чоловічим чарам в їхніх стосунках щось справді змінилося.

— Що тобі замовити?

— Повний сніданок. Ти мені так догодив цієї ночі, що я зараз здатна бика з'їсти!

Тоні всміхається широкою усмішкою, певний, що таки переважив цю свавільницю. Він гладить Джорджіні волосся і притуляє під столом коліно до її стегна. Годинник показує сьому ранку. Через годину «Патрісія» пришвартується до причалу морського порту Сантурсе.

Місто Більбао запружене жандармерією і спеціальними військовими підрозділами для боротьби із заколотниками. В очікуванні вибуху нових вуличних заворушень роз'їжджають джипи й автоцистерни, їх видно на кожній вулиці, кожній набережній, на кожному розі, на кожній верфі і кожній фабриці, в під'їздах установ і банків. Магазины зустрічають покупців спущеними жалюзі, закрито ресторани, бари, таверни, кафетерії, клуби і казино. Велике промислове місто дихає погрозою, наче тигр, посаджений у клітку.

Повітря сповнене запаху іржавого заліза, кіптяви, марганцю, коксового вугілля, стоячої води й куряви. В чистому небі, ніби заповзвавшись його забруднити, цілими зграями патрулюють вертольоти, в'їзди

і виїзди на автострадах запружені транспортом, іде перевірка документів у кожного водія. Напружений, як розтоплена сталь у домнах його заводів, Більбао переживає драматичні години.

Спортивний «ягуар Х-І» під номером GGT 4434, незважаючи на британську приналежність і чималі гроші, що їх можуть тратити в своїй туристській поїзді його пасажери, теж підлягає контролю, і тому при кожній зупинці біля чергового поста Тоні і Джорджіна дуже потерпають, хоча й з різних причин: вона істерично боїться самого вигляду вогнепальної зброї, а він не виключає можливості, що його обшукають і знайдуть здобич. Проїхавши ущелину Панкорво й опинившись на території Кастілії, обоє полегшено зітхають, і їхнє потужне авто, випереджаючи транспортний потік, мчить зі швидкістю сто сорок кілометрів на годину до столиці такої розкішної і такої злиденної Іспанії.

«ЛОС-ГАЛІНДОС»

Вони заходили один по одному, і знекровлені стіни вже не здавалися мармуровими. Вони ішли й ішли і віталися між собою, трохи піднімаючи капелюхи. Демони короткозорості вразили їхні серця. Вони недовірливо дивились один на одного. Долі валялося ганчір'я, а вгорі байдужно кружляли осі. Запах висушеної землі розв'язував язика, і починалися розмови людей, бувалих у бувальцях,

Вісенте Алейксандре. «Пристрасть землі»

4

На думку сера Годфрі Лейтона, посла Георга П'ятого при дворі Альфонсо XIII, готель «Англія» у Севільї (це місто він регулярно відвідував під час своєї дипломатичної служби у зв'язку з британськими інтересами в шахтах Ріо-Тінто, видобуток у яких для потреб Великої війни збільшився вдвоє) є справжньою перлиною андалуської архітектури. Щоправда, збудований в останній чверті XIX століття, цей готель не міг змагатися комфортом з іншими великими європейськими готелями, зате обслуговування в ньому було бездоганне, а опорядження поступалося лише колоніальним палацам Вест-Індії.

Патію, садки, мозаїка, пальми, вазони з лілеями й гортензіями, картини, статуї, кущі жасмину, бугенвілій, троянд, прохолодні й тіністі коридори, побілені вапном номери з майже безшумними вентиляторами, підвішеними під стелею навесні й улітку, затишні вітальні, вмебльовані жардиньєрками та кріслами-гойдалками, білі плетені стільці на терасах і під портиком, який вінчають прикутий ланцюгом єдинорог та лев на задніх лапах, що тримаються за голубу стрічку, а над ними шолом та імперська корона з легендарним девізом державного британського герба внизу: *«Dieu et mon droit»*¹.

«Під час моїх останніх відвідин тут стався випадок, що міг мати драматичні наслідки, але завдяки моему втручання справа звелася до анекдоту,— розповідає в своїх мемуарах сер Годфрі Лейтон.— Готельний перекладач Джон Моррісон, лондонець, осілий у Севільї, куди він приїхав працювати як службовець компанії мінеральних вод «Інглесес», відомий майже всьому місту неприторенний п'яничка, виграв велику суму в лотерею. Радість, яку приніс йому цей несподіваний і щасливий виграш, могла зрівнятися хіба з ненавистю, що її він плекав у своїй душі до управителя готелю, теж англійця, зазнавши від нього свого часу чимало принижень. Коли з однієї ранкової газети він довідався про своє щастя, то з радості так напився, що йому спало на думку найняти всіх візників, які звичайно стояли на площі перед готелем — їх там

¹ Бог і мое право (франц.).

збиралося до двох десятків. Забравшись на козли першої коляски, «містер», як величали його візники, звелів усій вервечці екіпажів їздити по колу на площі. Щоразу, порівнявшись з під'їздом готелю, він схоплювався на ноги і, вимахуючи руками, репетував на все горло: «Раз — і сто тисяч песет у нас!»

Яким же було розчарування нещасного Джона Моррісона, коли незабаром він довідався, що один його приятель, складач друкарні газети «Ель Ліберал», знаючи номер Джонового білета, умисне розіграв його, змінивши в таблиці кілька цифр номера головного виграшу. З розпачу Моррісон ладен був руки на себе накласти: одне — що він став посміховиськом, а друге, ще гірше, — втратив роботу. Врятувало його тільки моє втручання. Я побалакав з управителем, вказав йому на те, що ця подія, зрештою, не тільки не підірвала престижу готелю, а навпаки, зробила йому несподівану рекламу, потрапивши до лондонських газет і навіть на сторінку гумору в «Таймс»; що завдяки їй чимало співвітчизників захочуть особисто познайомитися з екстравагантним Джоном і вже наступної весни до готелю прибудуть сотні туристів. Хоча переконати управителя мені не вдалося, проте він погодився прийняти назад на роботу знаменитого «містера». Він сказав мені так: «Сер, ваша ясновельможність — посол її величності, і ваше слово для мене закон, хай навіть моє добре ім'я постраждало».

За переказами, — продовжує в своїх мемуарах сер Годфрі Лейтон, — хоча деякі місцеві історіографи й переносять його на вулицю О'Донелла, ярдів на двадцять убік, — на місці нинішнього готелю стояв колись палац дона Франсіско де Бруна-і-Аумади, кавалера ордена Калатрави і верховного судді севільського територіального суду; той представник віку просвітництва виявляв невблаганну жорстокість до всіх правопорушників і призначив нагороду в тисячу дукатів тому, хто приставить живим чи мертвим знаменитого розбійника Дієго Коррієнтеса — захисника бідних і ворога багатіїв. Листівки, в яких було оцінено його голову, висіли в усіх громадських місцях округи.

Через кілька днів, десь уже надвечір, до палацу дона Франсіско прийшов якийсь чоловік у селянському вбранні і попросив негайно провести його до господаря, посилаючись на важливість справи, яка його привела. Він був прийнятий без зволікання кавалером ордена Калатрави.

— Це правда, сеньйоре, — спитав у судді незнайомиць, — що ви призначили тисячу дукатів тому, хто зуміє живим чи мертвим приставити Дієго Коррієнтеса?

— Правда. Про цю винагороду оповіщає королівський указ.

— А якщо його представлю вам я, ви мені видасте гроші?

— Неодмінно!

— Тоді викладайте дукати!

— А де ж бандит?

— Дієго Коррієнтес перед вами! — гукнув незнайомиць, наставляючи на господаря два пістолети. — Тисячу дукатів — і швидко!

Верховному судді нічого не залишалось, як передати в руки грабіжника тисячу золотих із зображенням Карла Третього. Взявши гроші, Дієго низько вклонився, рушив до виходу, сів на алазанську кобилу, яку залишив у провулку біля палацу, і поскакав геть, давши повну волю севільському верховному судді лаятись і кусати лікті.

Дієго Коррієнтес був пійманий у місті Олівенса (Естремадура), яке тоді ще входило до складу Португалії, і повішений у страсну п'ятницю, чим було порушено один з найдавніших іспанських законів, даних Альфонсо Десятим Мудрим верховним суддям його королівства.

Наш генеральний консул у Севільї, любитель побалакати про злочини, розповів мені чимало інших історій про розбійників, злодіїв та вбивць. На його думку, навіть у наші часи не минає місяця без того, щоб не сталося нове вбивство на якійсь фермі тієї чи іншої великої латифундії. Прекрасний, шляхетний і дивний край! — закінчує свої но-

татки сер Годфрі. І додає: — Що саме в державному й суспільному ладі цієї країни сприяє процвітанню бандитизму і правопорушництва? Фатальну роль тут відіграє географічне положення, воно не дає змоги побудувати надійну мережу доріг, які єднали б людей і окремі провінції, замість того щоб роз'єднувати їх».

У готелі «Англія» зупинявся й Бенджамін Годфрі Лейтон, «досто-славний» фінансист із Сіті і Джорджінін дід, під час свого приїзду до Севільї на Іберо-Американську виставку 1927 року. Хоча ніякого письмового свідчення про свою подорож він не залишив, його екстравагантні вчинки і численні галантні пригоди в Севільї стали згодом відомі завдяки спогадам тих, хто знав його, а англійська колонія в ті роки була тут чимала. В Севільї він провів три місяці, і за цей час чимало танцівниць кордебалету побували в його номері-люксі і не одна молода маркіза прийняла його в своєму власному будуарі. Ця земля та її люди так захопили Бенджаміна Годфрі Лейтона, що він за порадою поета-пастуха Фернандо Вільялона мало не купив собі в Андалусії пасовище. Але практичне чуття вчасно підказало йому відмовитися від цієї витівки.

Передостанній з Лейтонів, що зупинялися в готелі «Англія», був Нік, Джорджінін батько, але він завітав сюди не своєю волею: його закинула в Севілью друга світова війна. Нік вилетів з Гібралтара курсом на Мальту, але через кілька хвилин після зльоту його літак атакували італійські винищувачі і змусили його заглибитись на територію півострова. Нік повів літак над річищем Гвадалквівіру і на підльоті до Севільї був зустрінутий таким щільним зенітним вогнем, що його тільки чудом не збили. Британському пілотові пощастило приземлитися на військовому аеродромі Таблада, де екіпаж інтернували і тиждень протримали у номері «Англії», поки вирішували його долю.

Повернувшись до Лондона, Нік Лейтон розповідав матері, що севільське життя в той період, невдовзі по громадянській війні, вражало своїм неймовірним убозтвом. Проте, незважаючи на загальну бідність, андалуські феодали, великі землевласники й латифундисти, господарі оливкових плантацій, рисових полів та скотарських ферм не соромилися похвалитися своїм багатством, роз'їжджаючи в ландо, екіпажах і прикрашених прапорцями каретах, гарцюючи на чудових скакунах, дражнячи на своїх пасовищах бичків, вирощуваних для кориди, влаштовуючи нічні оргії в палацах, стріляючи в голубів, у підкинуті тарілки, полюючи на зайців, спускаючи бариші на чорному ринку, на зеленому сукні казино і клубів, у найшикарнішому міському борделі «Мадрид», де, за переказами, побувало чимало різних гостей Севільї, в усякі епохи, від принца Гельського до графа Чіано.

Джорджіна Лейтон сидить у холі на софі фуксинового кольору, поклавши на лакований столик свої фотоапарати, складаний штатив і бліц-лампи. Готель «Англія», зведений на своєму давньому підмурку за новим планом, нітрохи не нагадував колишню будівлю, хоча він і не виграв у комфорті, якого так не вистачало серу Годфрі. Тримаючи в одній руці склянку з шотландським віскі, дарма що тільки десята година ранку, а другою стискаючи сигарету «Ротманз» з останнього запасу, Джорджіна Лейтон нетерпляче жде Тоні Маккензі, якого залишила в номері майже півгодини тому. А той і досі стовбичить у ванній, знову обережно кріплячи на голому тілі над животом пакет із фунтами стерлінгів.

Як було умовлено наперед, вони разом провели два дні в Мадриді, разом відвідали Толедо. Щасливі, задоволені, майже закохані одне в одного, — звичайно, в міру своїх обмежених почуттів, — вони проїхали через ущелину Деспеньяперрос, — за твердженням Реклю¹, найбільшу в Європі, — ворота й передпокій Андалусії. Гранітні стіни цієї ущелини

¹ Французький географ ХІХ ст., автор відомої праці «Нова всесвітня географія. Земля і люди».

здіймаються, як мури неприступної фортеці, попелясто-сірі скелі розцвічує величезними оранжевими плямами лишайник, і тільки там, де рослинність дістає змогу за щось уцепитися, починається буяння барв, ростуть ясени, дуби, ялівець, олеандри, суничні дерева й аканти, густі зарості ховають вхід у доісторичні печери, що були оселею розбійників, які диктували свої закони в країні, де й досі люблять пускати в хід рушницю та холодну зброю, хоча проти гніту великих землевласників, цієї вічної болячки Іспанії, виникли й інші форми боротьби, не менш відчайдушні, хоч і не такі криваві.

У Кордові Джорджіна і Тоні оглянули мечеть, а в Севільї весь архітектурний ансамбль старого міста, включаючи й художній музей, де в картинній галереї висить єдине доступне широкій публіці полотно Ель Греко «Портрет мого сина», бо дві інші картини цього художника, «Апостол» і «Розп'яття Христа», зберігаються в приватних колекціях маркизи де Валенсіни й Санчеса Бедої, і побачити ці твори тим, хто про них знає, можна, лише попередньо домовившись з обома власниками. Те, що Джорджіна про це навіть не подумала, зайвий раз свідчить про безпідставність її претензій на титул знавця всієї творчості Ель Греко. Оскільки вона не знала про існування аж двох шедеврів живописця, її подорож у пошуках нібито одного невідомого їй полотна втрачає всякий сенс.

Тоні Маккензі сидить за кермом, водій з нього такий самий добрий, як і Джорджіна, але, щоправда, куди обережніший. Виїхавши з міста, «ягуар» звертає на національну автостраду 337; ця колишня стародавня римська дорога — єдина внутрішня артерія, що зв'язує атлантичне і середземноморське узбережжя Андалусії. Тепер до мети Джорджіниної подорожі залишається тридцять п'ять кілометрів.

Обабіч проносяться пагорби, вкриті пальмами, апельсиновими і лимонними деревами, квітами; промайнули зубчасті мури палацу, золотисте каміння яких заклечане братами. І знову потяглися поля чергової латифундії, неозорої, як море, понурої, пустельної, лише вряди-годи забілюють стіни фермерської будівлі за акаціями та евкалиптами, що облямовують пряму, як стріла, дорогу. Джорджіна споглядає краєвид, схожий на рівнини Ламанчі, пригадуючи, — як і тоді, коли вони їхали ущелиною Деспеньяперрос, — дві книжки про Іспанію, взяті з бібліотеки на Монтегю-Плейс: «Іспанські нотатки» Кука та «Іспанські зустрічі» Річарда Форда. Саме по цих землях скакав верхи, виїжджаючи зі своєї схованки у Сьєрра-Морені, Хосе Марія Темранільйо, благородний розбійник, так само як гасав у оливняках Байлена й Андухара, що їх вони поминули три дні тому, інший розбійник, Дієго Коррієнтес. Але незабаром думка про близьку мету своєї подорожі змусила Джорджіну забути про легендарних героїв трагічної Іспанії, андалуських робінгудів, що назавжди відійшли в минуле разом зі своїми злочинами, безумствами і романтичним ореолом.

Вона відчуває запах Тоні, запах чоловічого поту і лосьйону, яким той освіжається після гоління, ці запахи змішуються з ароматом парфумів «Ніна Річчі» та її власного тіла, збуджують і хвилюють її. Хоча до мети її подорожі залишаються лічені кілометри, Джорджіна Лейтон журиться, згадавши, що цього самого вечора — а зараз одинадцять годин двадцять хвилин ранку — вона розлучиться з чоловіком, з яким вони щойно оглянули тисячолітню Кордову, іноді тримаючись за руки, як підлітки.

Мовчанка. Типова британська мовчанка. Тоні теж не озивається. Джорджіна милується його профілем, профілем Аполлона або римського центуріона. Чи не таким був і той воїн, який спокусив багату красуню-гречанку? Але тепер Джорджіна вже знає, ладна навіть запрягтися, що її супутник — людина наскрізь фальшива. Фальшиве у ньому все і, може, навіть ім'я. Але яке це має значення для неї? Серед її любовних партнерів траплялися представники всіх рас і всіх соціальних

верств. Хіба ж не збиралася вона одружитися з негром? Сотні галантних пригод, але всі з чоловіками, яких їй завжди вдавалося, хай навіть добре посушивши голову, розкусити. А ось Тоні — для неї досі загадка. Надто мало відомо їй про його життя і навряд чи стане відомо більше.

«Ягуар» залишає позаду Ель-Арааль, колиську розбійника Антоніо Хіменеса Родрігеса; той ель-араальський молодець загинув у бою з жандармами в серпні 1907 року, разом з іншим розбійником, Перналесом, про що розповідає один з розділів книжки Чепмена і Бака «Незнана Іспанія», якої, правда, Джорджіна не читала, хоча й ця книжка є в бібліотеці на Монтегю-Плейс. Відомий першим повстанням андалуських плетільників 1884 року, білостінний Ель-Арааль, зі своїми апельсиновими садами й тавернами, запам'ятовується також безробітними чоловіками, що сиділи в затінку мурів, убиваючи час і охоту до праці — двох зайців одним пострілом.

За атласом автомобільних доріг Мішлена до Парадаса лишилося тепер якихось п'ять кілометрів, він має бути ліворуч, коли звернути на другому перехресті.

Місто Парадас — згідно з «Географічним і статистично-історичним словником Іспанії» Паскуаля Мадоса, виданим 1840 року в Мадриді, — належить до адміністративного і вікарного округу Марчени, на захід від якого розташоване плато, що підноситься над навколишньою рівниною, якщо дивитися на нього зі сходу, півночі й заходу. Клімат там м'який і сухий. У Парадасі чотири тисячі вісім будинків, більшість із яких дуже непоказні, сорок три вулиці, дві площі, дві криниці — одна з них у передмісті і багата на м'яку джерельну воду, друга, солоня, розташована за містом; одна з криниць обладнана великим басейном, зробленим для потреб сидельної майстерні, де можна напоїти водночас ескадрон коней. Міська ратуша і в'язниця. Іпотечне товариство зі складом на дві тисячі фанег¹ пшениці, почасти призначеної для безповоротних позичок, і з невеликим капіталом. Парафіяльна церква святого Євтропія, у якій служать два парафіяльні священники першого чину, постійний вікарій, чотири бенефіціанти і десять пресвітерів, три монастирі — один у самому місті, другий за двісті кроків, а третій — ген за містом. Землі здебільшого рівнинні й родючі, орна площа нараховує сорок п'ять фанег². Пошту тричі на тиждень доставляють із Кармони сільські листовоші. Посіви пшениці, ячменю, бобів і сочевиці, зернові й зернобобові доброї якості і дуже врожайні, сіють тут також інші менш значні культури. Грунт придатний для вирощування всіх сільськогосподарських культур. Тваринництво не дуже розвинуте, розводять лише корів, коней, свиней і кіз. Полювання на зайців, кролів і куріпок, яких тут водиться багато.

Енциклопедія Еспаса присвячує Парадасу всього кілька рядків, зате вони ближчі до сучасності: «Місто Парадас (жителі — парадасці), 1889 будинків разом з готелями, 7500 жителів. Адміністративний округ Марчени. Єпархія Севільї. Землі рівнинні, зрошувані притоками Гваді-амару».

За інформацією, яку я дістав у муніципалітеті, — інформацією, старанно очищеною від будь-яких соціологічних даних, — Парадас виник на місці античних римських колоній, сліди яких ще знаходять на берегах Патерни. Заснований 1 лютого 1460 року за короля Генріха Четвертого Хуаном Понсе де Леоном, герцогом аркоським, маркізом кадиським та севільським і сеньйором марченським, Парадас 1676 року став маркграфством, а в квітні 1781 року за короля Карла Третього здобув незалежність від Марчени, від якої доти залежав. З геологічного погляду тутешні узгір'я пізньої формації, їхня середня висота сто двадцять метрів над рівнем моря, максимальна літня температура сорок два градуси в затінку, а мінімальна зимова — один градус вище нуля. Сади з плантаці-

¹ Фанега — міра сипучих тіл, дорівнює 55,5 л.

² Міра землі у Кастилії, дорівнює приблизно 2,6 га.

ями троянд. Елеватор. Чотири банки. Парафіяльний музей з цінними експонатами, серед яких і картина Ель Греко «Магдалина». Заступник міста — святий Евтропій. Це заступництво пов'язане з успішними військовими діями герцога аркоського при облозі в XVII столітті Ла-Рошелі (Франція). На честь подвигів герцога засноване ним місто дістало покровительство святителя тієї французької провінції.

Коли «ягуар» нарешті зупиняється на майдані, затіненому апельсиновими деревами, посадженими біля церкви святого Евтропія, напроти сріблястого порталу і залізного хреста, що підноситься трохи справа, годинник на церковній вежі показує за чверть дванадцяту дня. Зовні собор не привертає уваги Джорджіни, а тим паче Тоні, хоч це гарна середини XVI віку будівля, пофарбована червоною вохрою і фарбою індиго та прикрашена чудовими голландськими кахлями.

Двері церкви широко розчинені: щойно закінчилася похоронна відправа, і два дзвони, які через рік оплакуватимуть п'ять смертей, п'ять убитих поблизу давнього кармонського шляху, здається, ще тріпочуть, як листя на вітрі, віддзвонивши за упокій небіжчика, чий похорон Джорджіна і Тоні бачили, проїжджаючи повз кладовище, за півмилі від міської застави.

У храмі з п'ятьма нефами панує тиша і пустка, тільки досі горять свічки — і товсті, й тоненькі. Справа і зліва від криласу Скорботна Мати і Діва Утоли Печалі, лик Христа і свята Анна. На всю довжину стінного панно підносяться інші скульптурні прикраси вітваря: яскраво розфарбовані або вбрані в одягу фігурки святих. На хорах, зачинених чавунними ґратками, здається, ще виривається повітря з олов'яних труб органа, який через рік теж ґратиме на похороні п'яти вбитих на фермі «Лос-Галіндос». На вітварі — «Пречиста» школи Монтаньеса і «Діва Милосердна», одягнута в білий атлас.

Охоплена нетерплячкою, Джорджіна даремно намагається між розвішаних по всіх стінах картин однакового розміру знайти полотно «Магдалина». Нарешті в супроводі Тоні вона наважується зайти в ризницю, де їх повідомляють, що шедевр Ель Греко виставлений у парафіяльному музеї і що для його огляду, а тим паче фотографування, потрібен дозвіл парафіяльного священика; після похоронної відправи священик тепер у себе вдома, отож ризничий просить їх зачекати, поки він сходить по нього, нема сумніву, що дон Хесус вислухає їхнє прохання дуже прихильно, дозволить їм оглянути музей і сам буде за екскурсовода.

Відімкнувши двері й засвітивши світло, парафіяльний священик запитує Джорджіну і Тоні, якою мовою давати їм пояснення; англійську він знає, правда поганенько, від свого батька, який служив у більбаоській філії лондонської компанії «Ллойд». Джорджіна просить його говорити по-іспанському.

І тоді парафіяльний священик дон Хесус Ремірес Мурета, добрий екскурсовод і найкращий знавець цього крихітного парафіяльного музею, починає читати цілу лекцію про старовинні далмаційські ризи, про гаптовані золотом корогви, про срібні жезли, про книги для обряду хрещення і старі пергаменти; і Джорджіні й Тоні доводиться з ввічливості слухати те, що їх аж ніяк не цікавить, оскільки весь цей реквізит виставлено в передпокої зали, присвяченої лише картині «Магдалина». Нарешті із завмиранням серця вони входять у цю залу, як богомольці в святилище.

Купоросна зелень і тьмяна синь; вогкі скелі, гілочка повою, людський череп і маленька скляна амфора. В ракурсі — схрещені на лоні руки, ясні очі, хтиві губи, біляві, розпущені до пояса коси і відсутній погляд — грішниця Магдалина в екстазі.

З примруженими очима Джорджіна теж завмирає в екстазі, милуючись картиною, — ніздрі в неї тремтять, губи закушені. Потім вона починає лаштувати — розповідь священика про полотно, що стало таке

знамените після того, як побувало на міжнародній виставці в Брюсселі, вона не слухає — фотоапарати, штативи, світлофільтри, об'єктиви та бліц-лампи і зразу перетворюється на вправного, мовчазного і цілеспрямованого фотографа-професіонала, який, досхоchu намилувавшись шедевром, встановлює освітлення, готує розкадровку, пом'якшує тіні й одну по одній дістає фотопластинки та плівку. Після двадцяти хвилин терплячої і мовчазної роботи він лишається задоволений, знаючи, що зробив усе для того, щоб зафіксувати на фотопапері таємничу красу.

Домігшись свого, Джорджіна, як жінка ділова, заквапилася: тепер, коли робити на цьому спекотному півдні їй нема чого, вона прагне одного — якомога швидше втекти. Величним жестом, гідним легендарної британки Боадіцеї, вона дістає зі свого гаманця з крокодилячої шкіри п'ятифунтову купюру й дає здивованому священикові гроші — це плата за завданий клопіт. Тоді махає рукою Тоні, щоб допоміг зібрати фотоприладдя і, майже не попрощавшись, перша покидає — вражений кавалер тюпає позаду — парафіяльний музей і собор, а через п'ять хвилин і саме місто.

22 липня 1936 року картина «Магдалина» була пошкоджена ударами ножа, — цікаво, що рівно через тридцять вісім років сталося вбивство на фермі «Лос-Галіндос», — і той день став чорним днем і для Парадаса, і для сусіднього містечка Ель-Араала. Внаслідок вибуху пристрастей двох ворожих таборів того трагічного літа постраждало не лише полотно Ель Греко; здавалося, всі демони Півдня посварили тоді між собою людей, і було потрощено емальовані церковні чаші, дарохранильніці, скриньки з реліквіями, знищено інкунабули. Ніби справдилося біблійне прокляття, яке всі хотіли забути, і апокаліптичні коні війни зчервонили землю кров'ю і сплюндрували культурні та художні надбання цих двох міст.

Не чим іншим, як тільки тупим фанатизмом, породженим у ті дні, можна пояснити і такий факт. Коли через кілька місяців пошкоджену картину реставрували, то зажадали від реставратора-художника, — до речі, непридатного для роботи такого рівня, — щоб він прикрив оголені перса Марії Магдалини газовим шарфом; легкий шар прозорої фарби був накладений дуже невправно і приглушив усю релігійну символіку полотна, а якоюсь мірою і його художню виразність.

Мовчки вони проїхали передмістя і вибралися на перехрестя доріг. Хоча добратися до Кордови Джорджіна хоче за допомогою свого мішленівського путівника, Тоні вирішує запитати в жандарма найкоротшу дорогу: виявляється, треба їхати старим кармонським шляхом — це двадцять п'ять кілометрів, — той шлях ще називається патернським, або паломарським, він свіжозаасфальтований, дорогою їм можна буде поснідати в недавно відкритому туристичному кемпінгу.

За вікном — оливкові гаї і пшеничні лани. Оливи, пшениця і кактуси ліворуч і праворуч, попереду й позаду — ті самі пшениці й оливи. Оливи ще не зібрано, пшеницю почасти скошено. Коли переїздили залізничне полотно вітки Севілья — Малага, західний вітер, який досі грався в листі, застуючи обрій, здійняв вихорці пилу й полови. Яскраве полуденне сонце відбивалося рикшетом у колоссі на току, в зелених маслинах і в зелених плодах кактусів. Їх огортав запах гною, газойлю та диньскороспілок, коли «ягуар», тихо зойкнувши, як поранена в серце пума, зненацька зупинився край положистого горба навпроти будівель ферми, до яких вела обсаджена акаціями ґрунтова дорога, тягнучись серед золотого пшеничного поля, де вже працював комбайн.

— Бобіна, — кидає Джорджіна, марно крутячи на всі боки ключ запалювання.

Проте, щоб перевірити, чи справді вийшла з ладу бобіна, недостатньо лише підняти капот. Треба щось робити. І ось Тоні, залишивши Джорджіну в машині, виходить під пекуче проміння ще високого сонця

і ліниво простує накоченим путівцем, слухаючи, як шелестить листя придорожніх дерев. Щоб попросити допомоги, доведеться пішки плуганити до самої ферми. Злощасна доля!

Дивлячись на його постать, Джорджіна думає, що він нагадує типового чужоземця з американських фільмів, і зовсім не здогадується, що мине рік — і ферма, яка бовваніє вдалині, через сьогоднішню несправність у її автомобілі справді перетвориться на трагічну сцену з якогось вестерна. Справді, злощасна доля!

5

Ферма «Лос-Галіндос» — це чотириста гектарів оливкових гаїв і чистого поля, велика, на два корпуси, садиба з житлом для хазяїв, гарне прямокутне, вимощене плитами подвір'я площею в двадцять арів, стайні, гараж, машинний парк, десяткові ваги для возів і машин, вантажна платформа, хазяйський будинок, контора, пакгауз, підземна цистерна для зберігання газойлю з автоматичним насосом і майстерня для ремонту всіх видів сільськогосподарських машин, за винятком механізмів для обробітку оливкових дерев, бавовнику та цукрового буряка. Колись цей маєток належав церкві, потім ціле століття переходив з рук до рук — число його господарів-абсентистів служба реєстрації власності та муніципалітет дати мені відмовились — і до наших часів зберігся тільки чудом, оскільки його історія криє в собі чимало переказів про розбої, злочини, здирства, самогубства, арешти майна, спекуляції, криваві сутички, а також фантастичних легенд про привиди та інші надприродні явища, і пов'язана вона з кількома з тих трьохсот великих родин Андалусії, які зосередили в своїх руках усі багатства і могутність цього краю.

Хай там як, а достеменно відомо тільки одне: 1950 року ферму придбав Франсіско Дельгадо Дуран, двадцятирічний юнак, який, мабуть, був підставною особою своїх батьків, Мануеля Дельгадо Хіменеса і Марії Дуран Ласаро, мадрідців, і після загибелі молодого господаря в автомобільній катастрофі, що сталася 19 лютого 1969 року поблизу Лісабона, маєток перейшов до рук його батька й матері, а ті в свою чергу передали його дочці, власниці інших великих земельних угідь, одруженій з Гонсало Фернандесом де Кордова-і-Топете, маркізом де Граньїна.

Господарство ферми «Лос-Галіндос» типове для сільськогосподарського району західної Андалусії, що має форму нерівностороннього трикутника, гіпотенуза якого обмежена містами Есіха й Херес, а катети сходяться в Севільї. Найпоширеніші туг культури: маслини, зернові, олійні, бавовник — поливний єгипетський або американський — і цукровий буряк.

Незважаючи на такі географічні масштаби, іноземний турист, який об'їде всі дороги, автостради, шосе, биті шляхи та путівці цього трикутника — розмірами з Ольстер, і більшого, ніж Корсіка, — напевне помітить, що найбезлюдніший тут район — це той, який перетинають автостради 339 (Кормона — Фуентес-де-Андалусія — Марчена) і 333 (Есіха — Утрера, яка проходить через Ель-Арааль, а верхня точка її — Парадас). На площі в сто двадцять кілометрів завдовжки і майже в сімдесят завширшки немає жодного великого міста, тільки ферми, закріплені за господарями-абсентистами — мадрідцями, севільцями та кордовцями. Тут налічується п'ять тисяч гектарів оброблюваних — хоча й не завжди оброблених — земель.

Саму ферму «Лос-Галіндос» непропорційно великою не назвеш, якщо порівнювати її з найближчими маєтками по сусідству, скажімо, з «Лас-Каторсе», якими колись володіла давня аристократія, потім мадрідська та севільська буржуазія, з 1940 року — великі промисловці Каталонії, Валенсії і Країни Басків, а з 1950 року — багаті іноземні ділки — бельгійські, італійські й англійські.

«Лос-Галіндос» — єдиний у цьому районі маєток, що не вирізняється своїми розмірами (як і вся — порівняно — парадаська округа, де найзаможніший господар має лише вісімсот сорок шість гектарів) і для обробітку його землі вистачає десятка напівпостійних робітників.

Дивовижні історії та легенди про розбійників, убивць, лихварів, привиди, самогубців, крадіїв, спекулянтів, насильників і візіонерів завжди оточували таємничим ореолом цю ферму, як і взагалі всі маєтки від Парадаса до Кармони, хоча лише деякі подібні чутки про них заслуговують якоїсь довіри. По цих землях, по родючій долині побіля тунантського шляху гасали верхи розбійники, від Дієго Коррієнтеса до Темпранільйо, Хуана Кабальєро та Нін'йо-дель-Арааля, від Абайтоса до Нін'йо-де-ла-Глорія, від Перналесса до Вівільйо, не кажучи вже про Педрігона, Камперо і Соніче. Більшість із них загинула від жандармських куль або куль корехідорів.

Прикажчик ферми «Лос-Галіндос» Мануель Сапата Вільянуева, одягнутий у полотняну блузу і штани, взутий у мокасини, з кашкетом на голові, колишній легіонер, колишній жандарм цивільної гвардії, викидає недокурок, яким димів, займаючись бухгалтерією, і виходить на подвір'я ферми. Проходить під аркою другого корпусу і перетинає конусоподібну тінь від акації, звертаючи до десяткових ваг, де стоїть навантажений причіп.

Мануель Сапата Вільянуева, людина мовчазна і незворушна, яка двадцять два роки прослужила на фермі, десять років — у дорожній інспекції і три — в Іноземному легіоні, своїм гострим зором одразу помітив на ґрунтовому путівці, що веде до маєтку, якогось чужинця, може волоцюгу, оскільки той простував до садиби пішки.

Мануель Сапата Вільянуева, чоловік не з боязких, зупинився біля вантажної платформи, взяв зі складеного біля десяткових ваг стосу оливову палицю, дістав з кишені складаний ніж і заходився повільно її обстругувати, як це звик робити ще хлопцем в естремадурському містечку Калера-де-Леон, звідки він уперше в житті пішов на війну. Так прикажчик вирішив чекати, поки незнайомиць підійде ближче.

Мануель Сапата Вільянуева знає, — як знає, що в приціл рушниці зразка 1892 року піхотинець з кілометрової відстані здається цяткою діаметром в один міліметр, — що зараз чужинець за чотириста метрів, ось він уже минає загорожу, куди стороннім входити заборонено, і, незважаючи на пекуче сонце, йде дуже швидко. Тепер видно, що то чоловік, високий і стрункий. Мануель Сапата Вільянуева також знає, що коли хтось неждано-негадано заходить на ферму, та ще в таку пору дня, значить у нього конкретна і, безперечно, дуже пильна справа або з ним сталася якась пригода. Тому він з нетерпінням чекає, поки гість нарешті підійде.

— Добридень! — вітається, підходячи до Мануеля Сапати, Тоні Маккензі.

Прикажчик з першого погляду переконується, що це іноземець, і відповідає йому з незвичною для себе привітністю:

— Доброго здоров'я!

— Пробачте, що турбую вас.

— Прошу, прошу. Що вас сюди привело?

— Злощасна доля.

— Злощасна? — перепитує прикажчик. — А що з вами скоїлося?

— Поломка машини.

— Що-небудь серйозне?

— Мабуть, бобіна.

— Чорт забери, бобіна! Ви їдете сам?

— Ні, не сам.

— А де ви машину залишили?

— На автостраді, напроти під'їзної дороги.

— Парить, як у лазні. Може, бажаєте освіжитися?

— Ні, дякую. Я хочу, щоб нас, якщо це можливо, відбуксировали до міста. Звісно, за плату.

— Ви певні, що винна бобіна?

— По-моєму, бобіна.

— Звичайно, в Парадасі бобіна знайдеться, але боюся, що в таку годину майстерня зачинена.

— То що ви мені порадите?

— Притягти машину сюди, взявши на гнучкий буксир.

— Гаразд, дякую.

— Нема за що. Зараз я гукну тракториста.

Мануель Сапата запрошує іноземця на подвір'я, почекати в за-тінку, а сам рушає до машинного парку. Через кілька хвилин прикажчик вертається в супроводі Хосе Гонсалеса Хіменеса, художого, нервового, середнього на зріст чоловіка років тридцяти в окулярах з товстою опра-вою, в синьому комбінезоні, в капелюсі з пальмового листа. В його лівій руці — англійський ключ.

— Виведи лендровер,— каже йому Мануель Сапата,— і прихопи з собою буксирний трос.

— Яка у вас машина? — запитує Хосе Гонсалес у Тоні.

— «Ягуар».

— З автоматичним управлінням?

— З автоматичним.

— У сеньйора маркіза теж був «ягуар», і я вмію з ним поводитися.

— Гаразд, своє вміння ти ще встигнеш показати,— уриває Сапата Хосе Гонсалеса, бригадира трактористів, механіка і людину, якій під час відлучок з маєтку прикажчик довіряє нагляд за господарством.

Хосе Гонсалес Хіменес заходить у гараж, де ще лишилося кахляне обличкування колишньої стайні, виводить лендровер з подвійною тягою і запрошує Тоні сідати. Машина переїздить подвір'я, біля ротонди роз-вертається, минає десяткові ваги і виїжджає з ферми. Мануель Сапата закурює і йде до контори.

— Як я вам уже казав,— озивається в машині Хосе до Тоні,— у сеньйора маркіза теж був «ягуар» з автоматичним управлінням, справж-не чудо техніки, але ремонтувати його дуже незручно, в ньому, як у всіх англійських машинах, деталі припасовані так компактно, що до них не підступишся. Мене нітрохи не здивує, якщо це виявиться бобіна, таке трапляється часто. А ви, за прикладом сеньйора маркіза, купіть собі «мерседес».

— Зараз для мене головне якимось вибратися звідси цією машиною.

— А ви не побивайтеся, для мене це не новина. Найгірше, коли виявиться, що винна справді бобіна. В нашому машинному парку за-пасних бобін немає.

— Доведеться їхати в Парадас.

— Аби ж то тільки в Парадас, а то в Ель-Арааль або в Кармону. Це містечко як вимерло, в ньому нічого не знайдеш.

— Вимерло?

— Заспокойтесь і ні про що не турбуйтеся. Зараз побачимо, може, вам пощастило і в запалюванні просто порушився контакт.

— О'кей!

— Не хвилюйтеся, сеньйорито,— каже Джорджіні Хуана Мартіна Масіас, дружина Мануеля Сапата,— почувайте себе як удома і турботу про автомобіль перекладіть на чоловіків. Ніхто не застрахований від поломки, дякуйте богові, що не сталось аварії. Все можна поправити в цьому житті, тільки смерть непоправна. А ти,— звернулася вона до Асунсьйон Перальти Монтеро, яка разом з десятком інших жінок прихо-дить на ферму збирати кукурудзу і яка на правах нареченої Хосе Гон-салеса Хіменеса та кузини чоловіка однієї з дочок Мануеля і Хуани за-лишається обідати в конторі,— піди на город і зірви кілька диньок, щоб гостям було чим потамувати спрагу.

— Ви часом не француженка? — запитує Хуана Мартіна Джорджіну, коли Асунсьйон, надівши на голову капелюшок з пальмового листа, вийшла на залите сонцем подвір'я.

— Англійка.

— З Гібралтара?

— З Лондона. А дім у вас дуже гарний, — змінює Джорджіна тему розмови, щоб уникнути дальших розпитувань.

— Маленький, але чистий. Ви їсти хочете, сеньйорито?

— Ні, тільки пити. Страшенна задуха!

— Це літо не таке жарке, як торік.

— Ні, тут прохолодно. Я маю на увазі машину.

— А ви поставте вентилятор. Пива хочете?

— Краще склянку води.

— Іноземці, коли приїжджають сюди із сеньйором маркізом, теж завжди п'ють воду, вичавлюючи в склянку лимонний сік.

— Дякую. Мені, з вашого дозволу, краще чистої води.

— З дорогою душею. То ви ідете з Парадаса в Кармону?

— Ми ідемо в Кордову через Кармону.

Машинний парк ферми «Лос-Галіндос» — просторий і світлий двосхилий навіс — має вісімдесят метрів завдовжки і двадцять завширшки. Він розміщений на задвірках другого корпусу садиби, по той бік вимощеного гладенькими плитами патіо. Машинний парк — це водночас і майстерня, де ремонтують весь сільськогосподарський реманент: тут вишикувалися причепи, трактори, комбайни, луцильники, відвальні плуги, горни, мішки з добривом, бідони з інсектицидами, мергелем, на полицях розвішані викрутки, ключі, мітчики і гідравлічні домкрати.

— Бобіна! На жаль, сеньйоре, таки бобіна! Нема іншої ради, як їхати по неї в Кармону. В Парадасі навряд щоб вона знайшлася. А до п'ятої години всі авторемонтні майстерні і в Парадасі, і в Кармоні, і в Есісі зачинено, — каже Хосе Гонсалес.

— А може, на бензозаправній станції на перехресті... — підказує Сапата.

— У хазяїна бензоколонки запасних частин до електричного обладнання немає, — заперечує Гонсалес.

— Зрештою, знаєте, що ми зробимо? — каже Тоні прикажчик. — Я вам пропоную два виходи: або тягти машину до Есіхи, вигравши таким чином у відстані, і залишити її там, або Парілья, тракторист, що працює в полі біля тунантського шляху і вже скоро має шабашити, поїде по бобіну до Кармони після того, як ми тут пообідаємо. Ви залишитесь поїсти з нами, ви наші гості.

— Незручно зловживати вашою добротою, — вагається Тоні.

— Не турбуйтеся.

— Тоді краще я теж поїду разом з трактористом до Кармони.

— Якщо вам так хочеться, то будь ласка.

Разом з Хуаною Мартіною, свіжа й усміхнена, ніби зовсім забувши про прикру поломку, з'являється Джорджіна і каже:

— Я поїду з ним.

— Тоді все вирішено і більше нема про що говорити. Як сеньйорита хоче, так і зробимо, — погоджується Сапата. — Я сказав вашому чоловікові, що ми від усього серця запрошуємо вас пообідати з нами, бо їхати до п'ятої години в ділових справах — це безумство.

Що Тоні не її чоловік, Джорджіна не з'ясовує, вона тільки дякує за запрошення. Проте, мовляв, їм би не хотілося зловживати гостинністю господарів.

— Про що мова? В житті чого не буває, — філософствує Сапата. — Сьогодні допомагають тобі, завтра — мені.

— І слухати не хочу, сеньйорито, — втручається Хуана Мартіна. — Обід у нас дуже скромний: холодильник, зайчатина, — хоч нинішній сезон

і бідний на дичину, проте мій чоловік чудом уполював учора зайця,— і дині. Та й вино знайдеться,— моргає вона чоловікові.— Чи, може, ви волієте пиво?

На подвір'я ферми розтопленим золотом ллється густе, важке, безжальне проміння післяполудневого сонця. Пахне паленою стернею, гноєм і газойлем. Не ворухнеться жоден листочок на акацієвій алеї, не тремтить на вежці флюгер — пишнхвостий півень зі шпорами й гребенем,— а повиті маревом попелясті оливи вирізняються однією плямою на тлі далеких пагорбів, пофарбованих червоною вохрою перил та цоколів і ринв, що голубіють на білих фронтонах. Повітка за десятковими вагами, де громадаються паки свіжоспресованої соломи, дзвенить монотонним і скорботним співом цикад. Угорі, на висоті двадцять тисяч фунтів, летить у червневому небі курсом на південь, до африканських берегів, маленький сріблястий реактивний літак.

У їдальні будинку, що називається тут «конторою», на застеленій плетеною серветкою полиці холодного каміна стоїть у скляній вазі букетик прив'ялих жовтих маргариток. На честь гостей Хуана Мартіна застеляє стіл поверх клейонки білою скатертиною з синім грецьким орнаментом, кладе біля кожного прибору серветку і дістає з інкрустованого серванта столовий посуд, скромний фаянсовий посуд, призначений для урочистих випадків — скажімо, на вербну неділю, коли маркіз де Граньїна приїздить сюди сам, без челяді, і Хуана Мартіна готує йому печеню з молодих куріпок, перепелів і дикої спаржі.

Їдальня в конторі мало чим різниться від якоїсь іншої їдальні, хоча в око тут одразу впадають акрилові шторки, хромована рушниця фірми «Ріотінто», холодильник, телевізор з дванадцятидюймовим екраном і заржавілий вентилятор, нездатний через свою ветхість обертатися на потрібні сто вісімдесят градусів. Пахне оцтом, газом бутаном та інсектицидами, що не заважає мухам, надокучливим і ледачим, кружляти по кімнаті та під стелею, з якої звисає лампочка з пластмасовим тюльпаном лілового кольору.

Обід минає в невимушеній атмосфері, розмови за столом ведуться про господарство ферми — предмет гордощів Сапати, ніби він сам її господар,— про низьку платню і довгі робочі дні, про зимову самоту і літню спеку, про весняні та осінні дощі. Незважаючи на припрохування хазяїв, Тоні й Джорджіна обмежуються чашкою холоднику й тарілкою маслин, і тільки із ввічливості куштують заячу печеню, нашпиговану майораном, розмарином і тмином, приправами надто міцними для їхнього піднебіння. Вино, золотисте й холодне, вони теж тільки пригубили, випивши на початку обіду по дві склянки пива. Зате Мануель Сапата і Хуана Мартіна, так само як Хосе Гонсалес та Асунсьйон Перальта, пообідали всмак. Гості вихваляли диню, хоча вона була тверда й не дуже запашна.

Коли на морі штормить, тут шторму майже не чути, хвилювання моря гасне в рукавах річок і між скелястих берегів Сан-Фернандо, Барбате, Чіклани, Трафальгара. Проте сухі бурі, що налітають з Гібралтарської протоки, підвищують температуру повітря на гірських плато та перелогах, на низинах і узвишсях лівого берега дельти і підвищують тиск крові в людей і тварин. Насичене електрикою повітря будить уяву, робить людей дратівливими, нервовими, лютими. В такі дні не варто братися за якусь серйозну справу.

— Ще встигнете,— каже Мануель Сапата Вільянуева, почувши сім ударів далеких дзигарів на дзвіниці церкви святого Евтропія і побачивши нетерпіння Тоні. Вони вдвох оглянули нові стайні, де на білих стінах висіли польові й легкі дамські сідла, англійська збруя, вуздечки, повіддя і сиділи сонні гедзі.— Тільки п'ять коней,— провадить прикажчик, показуючи на двох куцих коників і трьох сірих кобил у яблуках.— Та й то — де там ними користуватися... Але ферма без коней і собак — то

не ферма. Правда, собака тут тільки одна, моя власна,— бігає за мною вдень і вночі. Ну, Моріто, не в'язни!.. Все механізоване. Колись ми мали в маєтку аж три дюжини хомутів. Ви любите коней?

— Я часто виграю на перегонах, коли ставлю на них,— хвалиться, скориставшись нагодою, Тоні. Зненацька йому спадає одна думка, вона як удар блискавки осяває його невиразні мрії, що довго зріли в його душі.— Гарними землями ви порядкуєте, друже!

Дещо здивований такою фамільярністю, прикажчик, одначе, згоджується:

— Атож, земля тут чудова. Рoste все, що посієш.

— Так от, шести акрів цієї землі досить, щоб ми двоє за рік стали мільйонерами.

— Що ви кажете! Не може бути. А скільки це — шість акрів?

— Трохи менше трьох гектарів.

— Ви, певно, думаєте, що нам пощастить викопати скарб? — іронізує Сапата.

— Саме скарб, от-от.

— Може, ви поясните свою думку?

— Для цього треба мати справу з надійними й обачними людьми, як-от ви.

— Ви ж мене зовсім не знаєте!

— Мені досить знати, що ви честолюбний, що платня у вас невелика, що вам ні разу ще по-справжньому не щастило в житті і що ви служили, як ви самі розповіли, легіонером, а це, хоч само по собі нічого й не означає, проте для мене дещо говорить. Легіонери не з похливих. Адже я сам три роки служив в Іноземному легіоні.

— Ви?

— Так, я.

«Прапор розчохла!» Мануелю Сапаті Вільянуеві згадується Іноземний легіон і перебування у таборі в Дар-Ріффієні, вулиця Лунета в Тетуані, м'ятний чай, незабутні будинки розпусти, повії з руками, пофарбованими хною, у зелених халатах, срібному намисті й браслетах; безкраї пустелі й води Гібралтарської протоки, полиск багнетів, паради на плацу і назви всіх батальйонів, яких ніхто й ніколи не запам'ятає, якщо він справді не служив у Легіоні: перший батальйон — «вепри», з гербом Бургундії на прапорі; другий — «орли», з гербом на темному розшитому пурпуровим шовком полі; третій — «тигри»; на прапорі четвертого — Христос і Богородиця; п'ятого — полководець Хуан Карлос; шостого — герцог Альба...

— А в якому батальйоні? — запитує прикажчик.

— У першому, «вепри», з гербом бургундської династії.

— А в якій роті?

— В тринадцятій.

Тринадцята рота першого батальйону. Тільки той, хто справді служив у Іноземному легіоні, знає примхливу нумерацію його рот по батальйонах: перший складається з першої, другої, третьої і тринадцятої рот, другий — з четвертої, п'ятої, шостої і чотирнадцятої, третій — з сьомої, восьмої, дев'ятої та п'ятнадцятої і так далі.

— Справді, як бог свят.

— А навіщо б мені брехати?

— Гарні були часи! — зітхає Сапата.— Справжнє життя. Іноземний легіон легко не забувається.

— Авжеж, не забувається.

— Я знав там багато німців, але жодного англійця. Спершу, я чув, були й французи, і бельгійці, і поляки, і аргентінці. Але вернімося до початку розмови. Я хотів би знати, куди ви хилите.

— Ви коли-небудь курили кудрявку? Я гадаю, багато хто кутив у вашому батальйоні, тобто в нашому батальйоні,— каже Тоні Маккензі.

— Ні, я не кутив,— бреше Мануель Сапата.

— Знаєте, скільки коштує кілограм гашишу?

— Можна подумати, що ми його сіємо.

— От-от. Саме це я й маю на увазі.

Мануель Сапата Вільянуева стуляє губи і не відповідає на підморгування колишнього однополчанина. Серце в Сапати тьохкає в ритмі кулемета «хочкіс». Прикажчик відмовляється від сигарети, яку йому пропонує Тоні, і витирає з шиї холодний піт. Все його тіло тремтить, ніби відчувши на собі тягар усіх важко прожитих п'ятдесяти семи років: нужденне дитинство, потім довелось пасти свиней на естремадурських луках, згодом окопи, приниження, рабська залежність від офіцерів.

— І ви гадаєте, що я поставлю на карту все своє життя чесної людини в обмін на кілька дуро?

— На кілька мільйонів дуро, друзяко. Якщо стеретісь і залучити до справи тільки надійних людей — то ризику ніякого. Два-три гектари серед чотирьох сотень гектарів. Хто про це знатиме! Ваша участь закінчується збиранням урожаю. Далі я все візьму на себе.

— А ви справді маєте насіння?

— Маю,— збрехав Тоні.— Через тиждень я доставлю його сюди.

— Але мені доведеться, звісно, де з ким порадитися.

— Порадитися?

— Так, а що?

— Діло ваше. Особисто я домовляюся з вами одним. Я привезу насіння і віддам його вам на слово честі, хоч подбаю, звісно, й про те, щоб ви не здумали мене дурити. Аж поки не буде зібрано врожай, я не заплачу вам наперед ні сантима. Отже, я забезпечую насіння і перевезення зібраного товару, а ви — землю й людей, гідних вашої довіри, з якими вам доведеться розділити прибутки. А з ким ви збираєтеся радитись, я не бажаю знати. Не цікавлять мене й імена ваших майбутніх помічників.

— А скільки може бути прибутків?

— Зараз ще важко сказати, але можу запевнити, що через рік ми матимемо не менш як п'ятдесят мільйонів.

Мануель Сапата сперся на одвірок. Серце його шалено затріпотіло.

— Коли ви привезете насіння?

— Через сім-вісім днів.

— Сюди їдуть,— сказав Сапата, показуючи на дорогу, якою наближався лендровер — поверталися з Кармони Джорджіна Лейтон та Рамон Парілья Гонсалес.

— То коли ви дасте мені остаточну відповідь?

— Привозьте насіння — і якомога скоріше.

За цілком вірогідними даними, згодом перевіреними в книзі реєстрації відвідувачів за червень 1974 року, Джорджіна Лейтон і Тоні Маккензі провели разом наступну ніч у motelі «Білий кінь» в Ель-Пуерто-де-Санта-Марія і на ранок розпрощалися. Джорджіна рушила на Севілью, а звідти по автостраді N-IV перетнула весь півострів, за кілька днів проїхала заздалегідь наміченим маршрутом через Францію і вернулася до Великобританії. У Лондоні Джорджіна застала свою бабусю вже хворою, і через кілька тижнів стара сконала, відписавши в заповіті всі свої статки онуці, в тому числі й будинок на Монтегію-Плейс.

У motelі Тоні Маккензі взяв напрокат туристський автомобіль і в ньому з'явився до своєї сестри, в Кадіс, де сестра, зять і небожі зустріли його, незважаючи на природний подив від його несподіваної, майже фантастичної появи, з чисто південною теплотою. Особливо раділи малі племінники, яким дядько Тоні через його екзотичну зовнішність здавався майже міфічним героєм: він уявлявся їм гібридом морського пірата Дрейка, лісового розбійника Робіна Гуда та пілота-внищувача англійських повітряних сил.

На четвертий день гостювання, відкривши на своє ім'я рахунок у

фунтах стерлінгів, що було дозволено йому як іноземцеві, в Іспано-Американському банку, у філіалі номер три, де його відрекомендував директоріві шуряк,— Тоні Маккензі відбув тривалу телефонну розмову з одним абонентом на Уордер-стріт, вулиці в лондонському Сохо, і після тієї розмови був такий радий, що того ж таки вечора запросив Хосе Хуліо і Матільду повечеряти в Морський клуб.

6

Було сорок шість хвилин на восьму ранку, коли Тоні Маккензі припаркував свій автомобіль — «рено-5» кольору берлінської лазури, зареєстрований на ім'я його сестри Матільди,— у ротонді порту, де причалював морський пором. Ліворуч, замикаючи бухту, височіло сіре громаддя скелі Рока, тут Тоні Маккензі вже доводилося бувати, коли він вирушав на Середній Схід як найманий солдат. Звідси ж таки відпливав він уже легіонером служити в пісках сахарської пустелі.

Тоні Маккензі витратив годину з чвертю, щоб від Кадіса, звідки він виїхав рано вдосвіта, дістатися до національної автостради 340, яка біля мису Пунта-Палома виходить на узбережжя, і, коли над Гібралтарською протокою небо спокійне і чисте, звідти вже можна бачити вдалині гори африканського Атласу.

При виїзді з Таріфи Тоні Маккензі мало не загинув, випереджаючи довгу колону машин морської піхоти, що тягли легку артилерію. На щастя, джип попереду дав йому якусь частку секунди, взявши трохи вбік, і тільки це врятувало Тоні від зіткнення з сорокатонним тягачем. Через той випадок він, незважаючи на свою британську флегматичність, не міг отямитися від нервового струсу, навіть коли вже купив квиток на «Африканську діву» — пором, який скоро мав відчалити з порту Альхесірас курсом на Сеуту.

Опинившись на борту порома, Тоні Маккензі проминає жовті шезлонги, в яких дрімають старі американки, і прямує в салон-бар ресторану першого класу, розташований на носі судна. Дорогою він зупиняється на мить, щоб помилуватися гравюрою «Вітрильник під час заходу сонця» — таким собі двійником тієї картини, яка висіла в Ерлз-Корті, в скромній ідальні його отчого дому: пишна бригантина під усіма розгорнутими вітрилами бореться з натиском східних тайфунів, щогли її мерехтять вогнями святого Ельма.

Тричі пролунала сирена, морський пором віддав швартові й повільно відвалив від пірса, маневруючи кормою, щоб дати пропливти «Батуоті», марокканському судну з Танжера.

Тоні Маккензі, сівши на табурет перед стойкою бару, одним духом вихиляє склянку шотландського віскі, виходить крізь зірвані з завіс у п'яній бійці двері на ніс і спирається там на поручні. Судно вже на виході з акваторії порту, куди саме проситься «Монте-Конте» з Більбао. Пором змінює ритм своїх турбін, поступаючись йому дорогою, і нарешті бере курс на Сеуту, куди пливтиме годину і двадцять хвилин, долаючи п'ятнадцять миль відстані по водах, таких самих незбагненно спокійних, як лондонське озеро Серпентайн.

Дельфіни, чайки. По бакборту радянський сухогруз, по штирборту італійський контейнеровоз. Пахне сіллю, йодом, водоростями і контрабандою. Лавірує якийсь крейсер, заходячи в порт Гібралтар, де саме піднімає якір ліберійський танкер, а в небі знижується бомбардувальник англійських повітряних сил, сідаючи на аеродромі поблизу скелі Рока, силует якої фотографують водночас дві групи скандинавських туристів.

Тоні Маккензі спльовує крізь зуби, як стівенсонівський гордий пірат, закурює і знову заходить у салон випити ще склянку віскі під захопленим поглядом двох підлітків, які стиха обговорюють його аполлонів профіль і могутні біцепси. Тоні Маккензі, осушивши своє питво, ще раз вітає себе з успіхом. Атлантичний вітер і середземноморське сонце будять в ньому незбагненну ейфорію.

Каліпсо ще купається в морській затоці стародавньої Септуми і сміх Велісарія, непереможного візантійського полководця, досі розкочується луною над водами біля мису Альміна. Пахне порохом,— після навчальної стрільби протиповітряної артилерії,— військовим потом, індійським чаєм, м'ятним чаєм і марихуаною, коли Тоні Маккензі виходить із таксі, що привезло його з гавані на вулицю Реаль перед «Улісом», у кафетерії якого йому призначили побачення з Лондона.

Заходячи до готелю, Тоні пригадує, що за точними вказівками, одержаними по телефону, з лівої кишені його піджака, накинутого наопашки, має стриміти ілюстрований журнал, згорнутий навпіл. На запитання: «Ви агент з експортних перевезень?» йому треба відповісти: «Так, з Лісабона». Тому Тоні знову виходить на вулицю, щоб купити в першому ж кіоску, який трапиться, необхідний йому журнал.

За безлюдною стойкою кафетерію ще ніхто його не чекає. Отож він просить у бармена віскі й повільно п'є свою третю на сьогодні порцію. Саме в цю мить якийсь відвідувач несподівано запитує в нього пароль. Застуканий зненацька, Тоні Маккензі на кілька секунд забарився з відповіддю.

— Побачення не може відбутись раніше полудня,— каже йому незнайомиць.— Будьте о другій годині біля входу на арабське кладовище поблизу дороги на Серральйо...

— А як же...

— Не турбуйтеся, вас упізнають.

— Гарзд.

Тоні Маккензі неухважливо дивиться на кольорові ліхтарі під стелею, даючи незнайомцеві зрозуміти, що йти він ще не збирається.

— Не забудьте місце і годину зустрічі. Місто знаєте?

— Ні, але о другій годині я буду там, де ви кажете. Двічі повторювати мені не треба, пам'ять у мене добра.

Років п'ятдесят, сірувата шкіра, темні окуляри, підстрижені вусяки в крапельках поту, панاما, альпаковий костюм, безбарвний голос, у руці портфель, медоточива усмішка і сигара в зубах. Незнайомиць обернувся, злегка кивнув барменові, щоб той записав випите на його рахунок, переступив поріг кафетерію і зник у півсутіні холу. Його обличчя Тоні ніколи не забуде.

Два барабани і дві сопілки, на яких витинають старкуваті хлопці чи хлопчакуваті старі — це важко збагнути,— складають весь оркестр. Оточена ріднею,— одружені жінки в чадрах, неодружені без чадри,— виходить із дому своїх батьків наречена. Весільний кортеж проходить вулицями кварталу. Страшенна задуха, сонячні відблиски грають на водах внутрішньої гавані, оточеної сикоморами й пальмами. Африканське сонце лле розтоплений метал на мечеть Лос-Росалес, на голубі пової на колючих чагарях, на оливи, на смоковниці, на обліплені зеленими мухами сардини й макрель, що їх продають терплячі й крикливі рибалки-маври, загорнуті в брудні бурнуси, і на спину Тоні Маккензі, який підіймається крутим схилом між халуп убогого й мальовничого передмістя, де колись був сераль.

Солдати Іноземного легіону на своїх джипах із піднятим верхом, з примкнутими багнетами на карабінах, без кінця перетинають туди й назад уявну межу між європейським містом та арабським гетто. Дервіші, жебраки, повії. Переходячи площу, кольоровий підліток мало не потрапляє під колеса передка важкої гармати. В саду Алà не ворухнеться жодна пелюстка, жоден листочок або пір'їнка.

Коли Тоні, спітнілий, з легким бавовняним піджаком під пахвою, підходить до брами кладовища, звідти якраз виносять зелену — як тюрбан пророка — труну. Мерця за мусульманським обрядом поховали тільки в пропахченому розмарині і лавром савані. Тоні Маккензі нетерпляче дивиться на годинник. Уже шістнадцять хвилин на третю, і його присутність, яка вже затягується, може здатися викликом, свя-

тотатством отим нерухомим жебракам, що сидять під побіленою вапном аркою, а може, навіть і молодим арабам, продавцям гашишу, які чомусь примостилися під цим муром скорботи на безжальному сонці, чие проміння сліпучо виграє на кахлях білих могил.

Якщо його африканська пригода почалася так погано, думає Тоні Маккензі, то тепер вона може погано й закінчитися. Як можна було призначити годину, таку непідходящу для ділової зустрічі, та ще тут, де нема де сховатися від палючого сонця, немає бодай поганенького мавританського кафе, де можна сісти й чекати, попиваючи м'ятний чай? У телефонній розмові, яку він мав з Лондоном, Тоні запевнили, що його приймуть тут як друга, як побратима. Що в переговорах не виникне жодних труднощів і йому одразу підуть назустріч.

Він чекатиме лише до пів на третю, і ні хвилини більше.

Термін, який Тоні визначив собі, вже закінчувався, коли перед аркою кладовища, гіпсові арабески якої спокійно перебігала маленька ящірка, з пронизливим скрипом загальмувала машина марки «пежо», і водій запросив здивованого Тоні сісти в машину після того, як поставив запитання-пароль.

— Ви агент з експортних перевезень?

— Так, з Лісабона.

— Сідайте. Пробачте, що змусив вас чекати. Я щойно переїхав кордон, а митники іноді виявляють надмірну пильність, ви ж знаєте.

— Уявляю. Куди ми поїдемо?

— Туди, де можна поговорити спокійно. Ви ще не обідали?

— Ні, не встиг.

— То пообідаймо разом. У Лондоні про вас доброї думки, але, здається, в нашому ділі досвіду ви ще не маєте?

— Колись треба ж і починати.

— Я не хотів сказати, що це перешкода.

— Той, хто вперше вбиває людину, не думає про свою недосвідченість, про те, що раніше робити цього не доводилось.

— Це правда, але тільки якоюсь мірою. Професіонал завжди професіонал, і ми не маємо звичаю дуже довіряти любителям. А проте, як я уже сказав, відгуки про вас сприятливі. До того ж ми не вбивці, а тільки бізнесмени.

Справді бізнесмен, схожий на типового ділка майже до карикатурності. Тоні Маккензі подивився на незнайомця з сумішшю зневаги й страху. Йому були неприємні всі люди з масною шкірою, з довгими, неохайними нігтями, чие чорне волосся і темний колір обличчя виказували їхнє походження, а голос звучав надто фальшиво, щоб йому вірити. Тоні Маккензі, англосаксонський альфонс, злодій у білих рукавичках — лукавий, як пума, але не віроломний, як гієна, — в душі вікторіанець і расист, як усі жителі острова, хоч, може, й не бажає у цьому признатися — не з міркувань моралі, а з простого прагматизму — відчув себе справжнім джентльменом перед своїм співрозмовником. Він навіть відмовився закурити запропоновану сигарету. Машина спускалася згори, і незнайомиць вів її навдивовижу невинно, чи то від якоїсь невпевненості в собі, чи, може, був дуже втомлений. Але Тоні Маккензі знав, що в бізнесі — а надто незаконному — не треба бути надто перебірливим. І в лондонському Сохо, і в тюрмі, і в армії її королівської величності в Адені, і в іспанському Іноземному легіоні під час служби в пустелі йому доводилося зустрічати типів, до яких він відчував не меншу відразу і з якими, проте, зрештою доходив згоди, хоч їхні правила гри відрізнялися від його власних.

— Може, вам хочеться пообідати в якомусь конкретному місці?

— Я тут нічого не знаю.

— Якщо відчинена їдальня в готелі «Муралья», ми можемо побалакати там цілком вільно і водночас пообідати.

Цілком імовірно, що секретна ділова розмова між Тоні Маккензі та Жоаном Феррейрою під час їхньої першої сеутської зустрічі відбувалася

і не в ідальні — досить скромній з огляду на її розміри — готелю «Му-
ралья», а, скажімо, на терасі ресторану «Зелений дельфін» або в закри-
тому клубі «Полювання на припутнів». Дослівно відтворити її зміст,
звичайно, неможливо, хоча ми зібрали достатньо даних, щоб вважати
таку зустріч цілком вірогідною.

— Виходить, вам хочеться не більше й не менше, як одразу стати
навіть не постачальником, а самим плантатором. Ідея цікава і неспо-
дівана, але, зрозумійте, це річ неможлива, дарма що Лондон дав свою
згоду. В нас різні зони впливу. Чому вас не послали, скажімо, в Банг-
кок?

— Не знаю.

— Безперечно, це просто непорозуміння. Незбагненне й абсурдне
непорозуміння. Я уже вам сказав, це неможливо.

— Нема нічого неможливого. Я певний, у вас знайдеться для мене
товар.

— Йдеться не про те, можемо ми чи не можемо дати вам товар,
зрозумійте. Ви, англійці, заходите надто далеко, а ніколи не слід пере-
ступати розумні межі. Я щиро жалкую, що вам довелося марно відбути
таку подорож. Якби ви хотіли стати посередником, то таку роботу ми
могли б забезпечити вам напевне. До всього іншого, марокканський
уряд, як і сіцілійці, суворо заборонив, щоб насіння вивозили з Африки.
Ми вже й так мали халепу, коли від Кетами плантації поширились аж
до узбережжя.

— Отже, ви сіцілієць.

— Це абсолютно нічого не означає. Ні, я португалець. У Сеуті я
живу вже п'ятнадцять років, хоча тричі на тиждень буваю в Танжері.

— А проте, гадаю, ми можемо знайти якусь основу, щоб дійти
згоди.

— Я не певен.

— Ви тільки вдаєте, що такої основи немає. Лондон наголошував,
що я можу говорити з вами цілком щиро й без усяких викрутів.

— Лондон добре знає, в чому наші можливості обмежені й у чому
наші інтереси збігаються.

— Я маю намір не просто придбати насіння, а залучити вас до
справи безпосередньо.

— Ми маємо гарантовану частку від прибутків. А працювати з
вами — це наражатись на невиправданий ризик. Ринок нині стабілізу-
вався, хоча оборот зростає. Ми розраховуємо на власну мережу роз-
поділу. Товар засівається тут, даючи понад дві тисячі тонн врожаю, і в
нашій зоні впливу має висіватися тільки тут, хіба що якісь надзвичайно
сприятливі й непередбачені обставини спонукають нас відступити від
цього правила.

— Тобто постачати насіння також у Європу і, зокрема, на Піреней-
ський півострів.

— Атож.

— Фактично, як мене поінформував Лондон, товар уже постача-
ють туди, маючи на оці віддалену можливість закриття кордону.

— Краще сказати, що йдеться про маленькі експериментальні ді-
лянки, засіювані в порядку винятку. Ми оплачуємо все, крім вирощу-
вання. На той малоймовірний випадок, якщо ми дійдемо згоди, яку
посівну площу ви можете запропонувати?

— Близько трьох гектарів, у дуже зручному для цього місці. Клі-
мат і вологість — ідеальні, ризику ніякого.

— Ризик, хай там який, ви берете на себе. Обіцяємо з усією увагою
обміркувати вашу пропозицію. Зустрінемося ще раз завтра вранці. Я
нічого не обіцяю вам, але не виключено, що ми в принципі дійдемо
згоди. В такому разі ми беремо на себе повний і абсолютний контроль
над плантацією також. Ви що питимете — коньяк чи віскі?

— Будь ласка, коньяк.

Торгівля марихуаною між Сеутою й Альхесірасом дуже інтенсивна і рідко в який день іспанська митниця не вилучає великого контрабандного вантажу гашишу, оцінюваного подеколи в кілька мільйонів песет. Але підраховано, що, незважаючи на всі старання спеціальної бригади по боротьбі з наркотиками, тридцять відсотків товару щороку просочується крізь суворий контроль, якому підлягають пасажери морського порома, що перетинає кожного дня туди й назад Гібралтарську протоку, вирушаючи з Сеути або Танжера — і це незважаючи на доскіпливий огляд жандармами цивільної гвардії за участю Піррі, чудової німецької вівчарки, спеціально навченої і здатної розрізнити запах гашишу серед сотні інших різних запахів. Після прибуття в порт Альхесіраса морського порома або іншого пасажирського судна зі Сходу, Піррі обнюхує всі машини, які вивантажують з корабля. Живий детектор наркотику, Піррі стрибає і радісно гавкає, коли виявить контрабанду. В нагороду німецькій овчарці кидають хлібну балабушку, якою собака любить гратися. Як запевняють жителі Альхесіраса, ця балабушка просякнута наркотичною олією.

А проте, для правильного розуміння перипетій історії про вбивство п'ятого чоловік на фермі «Лос-Галіндос» варто згадати, що насіння марихуани Тоні Маккензі дістав не в Північній Африці, не в Сеуті, Танжері, Лараче чи якомусь місті у глибині країни, а на одній віллі в Геліополісі, південному передмісті Севільї, розташованому поблизу Гвадалквівірської пристані, де швартуються судна великої тоннажності. Він домігся свого в перших числах липня 1974 року, після того як уклав з Жоаном Феррейрою дуже чітку угоду, яка не допускала ніяких довільних тлумачень.

Торгівля марихуаною, дуже великого обсягу і в масштабах міжнародних, провадиться — окрім тих партій, що потрапляють до Європи через Івісу, Неаполь, Марсель з Лівану, Пакистану та всього Середнього Сходу, — між Танжером, Сеутою і Лазуровим Берегом, французьким та італійським, Балеарськими островами, Коста-Брава і Коста-дель-Соль. Тільки у портах Коста-дель-Соль 1977 року вилучено сім тисяч кілограмів гашишу на суму понад тридцять мільярдів песет.

Найчастіше товар перевозиться контрабандою на борту приватних авієток, — вони приземляються недалеко від берега в районах, що найменше охороняються, — літаків, які розпилюють інсектициди, або яхт, приписаних до найбільших портів Середземного моря. Ось вам фактичний приклад: перша-ліпша яхта, яка виходить з порту на південному узбережжі нібито на коротку прогулянку, може зайти в зону екстериторіальних вод, узяти там товар з корабля, що пливе із Середнього Сходу, і любісінько вернутися або в той порт, звідки вона вийшла, або в будь-який інший порт узбережжя. Я вже не кажу про те, як у вересні 1973 року відома андалуська аристократка, власниця тисячі гектарів земель і дипломатичного паспорту, намагалася (правда, безуспішно) провезти через альхесіраську митницю чотири кілограми насіння — чого було більш ніж достатньо, щоб засіяти три фанеги землі, придатної для її вирощування. Звичайно, цей випадок не дістав широкого розголосу, й ім'я відомої аристократки ніде не згадувалося.

Усе це свідчить про те, що насіння дуже часто переправляють — або переправляли — через Гібралтарську протоку, вдаючись заради цього до найхитріших способів, і що принаймні в двох великих латифундіях Севільської провінції гашиш сіяли. В одному з цих маєтків 1975 року стався дивовижний випадок масового одурманення цілого стада биків, вирощуваних для кориди. Бики перебралися ввечері через загорожу обори, щоб попастися на сусідній ділянці, яка належала до цього самого маєтку, і, за свідченням очевидців, тварини втратили якщо не лють — на волі бики завжди поводяться досить мирно, — то чуття орієнтації. Вони розбрелися дуже далеко від своєї обори, — якісь мляві, сонні, схожі на розморених від спеки собак, — заточуючись і витинаючи чудернацькі циркові піруети.

Під час своїх тривалих мандрів по Марокканському королівству, здійснених, щоб зібрати з перших рук відомості про гашиш, я довідався, що посіви марихуани ростуть, як гриби, на великій території від Танжера до Маррокеша, що проблема, пов'язана з розширенням цих плантацій, полягає не лише в цілковитому бракові контролю над ними з боку уряду Хасана, а й в існуванні повної свободи,— може, навіть таємно заохочуваної,— продавати гашиш у необмеженій кількості туристам, оскільки це стало однією з найбільших статей прибутку в країні.

Отож не дивина, якщо між марокканським урядом і великими міжнародними корпораціями наркотиків існує таємна угода з метою зберегти за Північною Африкою монополію на посів і первісну обробку марихуани — елементарного процесу, що не вимагає ніякого складного обладнання.

Удруге Тоні Маккензі зустрівся з Жоаном Феррейрою — чоловіком п'ятдесяти двох років, який мешкав у розкішній квартирі в одному з фешенебельних кварталів Сеути і був власником магазину індійських художніх виробів та фотоапаратів дуже високої якості,— вранці наступного дня в розкішному холі готелю «Муралья».

Розмова, очевидно, відбувалася — оскільки вони зрештою дійшли згоди — в атмосфері порозуміння й обопільної зацікавленості. У ході її сторони узгодили сформульовані в енергійних виразах пункти, де передусім наголошувалося, що буде, коли порушить угоду котрась із сторін, а надто той, хто не був присутній на переговорах: нікому не відомий прикажчик сільськогосподарського маєтку, колишній легіонер, колишній жандарм Мануель Сапата Вільянуева, уродженець провінції Бадахос, одружений з Хуаною Мартіною Масіас, «людина прямодушна» — згідно з інформацією, що її дала бригада карного розшуку журналістам того дня, коли сталося вбивство; «грубіян, забіяка й любитель випити» — на загальну думку жителів Парадаса і деяких наймитів, що працювали під його началом; «добрий, самовідданий і люблячий батько» — за ніжними відгуками його дочок Марії дель Кармен і Хосефіни Сапати Мартіни, що жили одна в Барселоні, а друга в Кадісі. Не дотримати якогось пункту угоди — означало порушити правила гри, так само давні, як світ, у тому середовищі, де життя людини, яка в чомусь піде всупереч його непохитним законам, нічого не варте.

Отже, контракт було укладено в таких простих і недвозначних виразах, що невиконання будь-якого пункту мало призвести до неминучої смерті кожного, хто був причетний до справи, успіх якої залежав від мовчанки всіх зацікавлених.

Тоні Маккензі повернувся в Альхесірас на морському поромі «Острів Менорка» пізно ввечері після дводенного перебування в Сеуті, перед тим пообідавши з Жоаном Феррейрою, двома незнайомцями, яких йому так і не відрекомендували, та чоловіком із гаванською сигарою в зубах, в панамі, з масною шкірою і короткими вусиками в крапельках поту. Обідали вони в ресторані «Мар-Чіка», і за трапезою жодним словом не згадувалося ні про справи, ні про вже підписану угоду, ні про мотиви приїзду Тоні в Сеуту. Ставилися до нього співрозмовники дуже ввічливо, адже в кожному «парагвайцеві» (тобто в іноземці або жителі півострова) сеутці бачать людину, з якою колись можуть провести вигідну торговельну операцію.

Знову повернувшись до Кадіса, Тоні Маккензі через два дні узяв рано-вранці напрокат машину «сеат-1430» і поїхав до Севільї у квартал Геліополіс по товар, як було домовлено. Насіння йому вручила у двох великих валізах вишукана і люб'язна сеньйора з платиновою каблучкою на пальці — адресатка не запечатаного листа, якого йому дав Жоан Феррейра замість пароля і в якому стояло лише три літери Т.М.О. та шестизначна цифра 57-56-55. Цей лист відкрив перед Тоні всі двері,— після того, як він назвав по телефону своє ім'я,— спершу хвіртку до

садка, де росла магнолія, дві карликові пальми, три помаранчі, а на куртині — троянди та геранії, а потім і двері особняка. Не треба було навіть розмовляти, й вони перекинулися з дамою лише кількома словами, та й то про спеку, що вже гнітила навіть о такій ранній годині.

«Нове» Хайгетське кладовище в Лондоні. В глибині, за двісті ярдів від пантеону, на третій алеї ліворуч, — між каштанами могила Карла Маркса, завжди вкрита пишними червоними трояндами. Бородатий, бровастий, наче в бронзовому вінку, гранітний Маркс; не раз руйнований бомбами фанатиків, він воскресав знову, схожий на попереднього, як зображення на монеті, карбований тим самим чеканом.

І ось на це кладовище, що, власне, стало вже музеєм — тут покояться також Джордж Еліот, Джон Голсуорсі з усіма привидами своєї «Саги про Форсайтів», і Вільямс Фойл, найзнаменитіший книгар Великобританії, — вступає немов примарний похоронний кортеж.

Джорджіна Лейтон — у сукні в сірі та фіолетові квіти, в чорних панчохах, у білих черевичках з вичиненої козячої шкіри і кремовому капелюшку з італійської соломки, прикрашеному чорною стрічкою, — прямо і гордо ступає за труною своєї бабусі (1899—1974). Кедрова труна зі срібними ручками пливе на плечах чотирьох молодих герцогів. За труною ідуть також священник, два лорди і шість членів парламенту: три торі і три лейбористи. Далі — сім засмучених бабусь, членів «Гашиш-Клубу», в кріслах на коліщатах, шанобливо підштовхуваних огрядними мажордомами, домашніми лікарями, доглядальницями та компаньйонками. Кортеж замикають три лакеї з вінками ірисів та гладіолусів.

Задушливе вересневе надвечір'я, вкрите хмарами небо, далека буря над Дувром. На Темзі тричі підряд сигналить буксир. Низькі хмари черкають британський прапор на вежі парламенту, де годинникова стрілка щойно показала рівно п'яту. Пахне конюшиною, жимолостю, плющем і сечею білки.

Білявий і стрункий англіканський священник — у стихарі і з біблією в руках — палким, схвильованим і високим голосом каже надгробну промову перед тлінними останками раби божої, від якої його парафії перепало стільки дарів. Джорджіна Лейтон дістає із сумочки мереживного носовичка, втирає сльозину і задивляється на табунець диких качок, що летять над кладовищем у бік озера Серпентайн.

«...і хай господь бог прийме нарешті тебе в своє лоно, сестро наша; тебе, обдаровану всіма біблійними чеснотами, хоч ти й жила на високому п'єдесталі, будши втіленням усього благородства нашої раси. Вічна тобі пам'ять, улюблена дочко Альбіону!»

Коли відлетіли останні лелеки з гнізда на вежі, останні ластівки й стрижі, пшеничні лани та оливкові гаї ферми «Лос-Галіндос» втратили біблійні барви літа. Прийшли дні збирання винограду й маслин, потім викопали цукрові буряки, спалили стерню, і настав час орати землю під озимину. В пору сівби, ясного рожевого надвечір'я, Мануель Сапата Вільянуева покликав у контору Хосе Гонсалеса Хіменеса, людину, якій він довіряв, і в присутності Хуани Мартіни Масіас завів з трактористом довгу розмову.

— Ти коли збираєшся нарешті женитись — у січні?

— Еге ж, у січні.

— Посаг Асунсьйон приготувала?

— Я ж тобі вже казала, — втрутилася Хуана Мартіна.

— Я питаю Хосе! — відрубав прикажчик.

— Та майже. Ще не зібрала повністю.

— Трохи не вистачає?

— Еге ж.

— Грошей ти наскладав?

— Ані песети. Все пішло на новий будинок.

— Не знаю, нащо ти його розпитуєш, коли й так усе знаєш,— знову втрутилася Хуана Мартіна.

— Ти помовч. Коли розмовляють чоловіки, жінки повинні мовчати.

— Хуана правду каже. Ви самі знаєте — у мене нема й песети.

— Я знаю. Тому й вирішив зробити тобі одну пропозицію.

— То кажіть.

— Якщо ти пристанеш на неї, ми зможемо за кілька місяців заробити кількасот тисяч песет. А якщо ні, все залишиться між нами, і ти пообіцяєш мені зберегти це в таємниці.

— Ви добре знаєте, що я людина слова і що гроші мені потрібні. Я завжди виконував усі ваші розпорядження, а тим паче за гроші.

— Можеш заробити навіть мільйон.

— Тоді розраховуйте на мене.

— Треба посіяти коноплю на свій страх і ризик в уловині Ла-Капрічоса, за оливняком. Земля там свіжа, пухка й вогка і добре захищена від сонячного проміння й вітрів, як того вимагає ця рослина.

— А ризик, Мануелю?

— Ти не ризикуєш нічим. За все відповідаю я. Ти простий виконавець. Та коли прийде час класти гроші до кишені, ти їх покладеш. Хто може здогадатися про це і нас викрити?

— Дон Антонію, управитель.

— Я беру його на себе — хоч це зовсім малоймовірно.

— Ну що ж, тоді я згоден.

— За Асунсьйон ти ручаєшся?

— Таж ви знаєте її.

— Вона, ти й Хуана будете працювати по неділях. Протягом року ми по черзі доглядатимемо посів, а як прийде пора збирати врожай — зробимо це вночі.

— А як вивеземо товар — у всіх на очах?

— Загорнутий у солому, хай йому чорт. Невже це не зрозуміло?

Усе вже вирішено.

— А вже дістали насіння?

— Дістали. То ти згоден?

— Як не згодитися — за такі гроші! Скільки, ви сказали?

— Та десь мільйон, для початку.

— Два мільйони, хазаїне. Невже Асунсьйон повинна працювати за свої прекрасні очі?

— Сказати по ширості, я в цьому ділі теж новачок, Хосе. Але ми підемо ва-банк і за кілька років усі розбагатіємо.

— Я вірю вам, Мануелю. То коли почнемо обробіток цієї ділянки?

— Якнайскоріше. Завтра — адже завтра у нас святковий день.

— А про Рамона ви подумали? Він хлопець не в тім'я битий і зрештою про все пронохає.

— Про Рамона поки що я не думав. Але згодом побачимо.

Четверо спільників заприсяглися одне одному берегти таємницю. Двоє чоловіків — Мануель Сапата Вільянуева та Хосе Гонсалес Хіменес — і дві жінки — Хуана Мартіна Масіас та Асунсьйон Перальта Монтеро, — про чий родовід, на противагу Джорджіні Лейтон і Тоні Маккензі, ми маємо дуже скупі відомості. Бідняки, що із своїх предків пам'ятають лише діда й бабу, та й то не завжди. Вони не зберігають жодної пожовклої фотографії, що може бути доказом схожості новонароджених зі своїми давніми предками або існування якоїсь моди, що через стільки років може викликати тільки подив чи насмішку. Походження бідняків невідоме. Вони не мають фамільної гробниці. У них не лежить на горищі розшита блискітками оксамитова сукня. Між сторінками книжки не закладена засушена квітка. У них нема лакованих черевиків зі штрипками та скляними гудзиками. Нема віяла у скляній шафі — яке своїм пурханням збуджує стільки бажань. Немає припалих порохом нот. Бідняки не можуть придбати на знаменитих товчках світу ні ручки від турецької джезви, ні срібного наголовка від індійського ціпка. Бід-

няки не можуть принести з аукціону навіть цвяха. Єдине минуле, дозволене біднякам, — це злочинне минуле.

Ось чому всі мої намагання подати родовідне дерево жертв, нехай навіть у першому коліні, після відмови кюре церкви святого Евтропія допустити мене до парафіяльних архівів виявилися марними. Відомо лише, що кузен Асунсьйон Перальти Монтеро одружений з донькою Мануеля Сапати, що матір Асунсьйон знають у Парадасі як Маріну, а батька як Рахаїто, що дружину Рамона Парільї звати Хуана Кастільйо і що батьки Хосе Гонсалеса Хіменеса та Асунсьйон Перальти жили в домі своїх дітей. Більше у нас відомостей немає. Ворушити з родичами загиблих попів традегії, щоб доповнити вищесказане якимись дрібними деталями, було б нетактовно.

Тоні Маккензі оселився в Торремолінасі, в номері 737 готелю «Баракуда», гаючи час то інтрижками зі своїми співвітчизницями чи якоюсь розкішною повією, то грою в карти в усіх гральних закладах узбережжя, то купанням у морі, коли дозволяла погода, то риболовлею на жилку, то алкоголем або гашишем. Двічі на місяць він навідувався на ферму «Лос-Галіндос», — іноді в супроводі довіреної особи Жоана Феррейри, — щоб наглядати за плантацією, урожай з якої, судячи з уже зазелених стебел, завдяки теплій і вогкій погоді обіцяв бути чудовим. Тоні проводив деякі уїкенди й зі своєю сестрою Матільдою, шуряком Хуліо та племінниками, яким він пояснив, що його тримають на Костадель-Соль справи з нерухомим майном і йому доведеться провести ще принаймні рік в Іспанії, перш ніж переїхати до Канади.

За кілька місяців, прожитих на узбережжі, шкіра Тоні Маккензі набула золотого відтінку, і він почував себе не гірше, ніж у ті давні дні, коли був професіональним солдатом в Адені і легіонером у Ель-Ааюні. Ніщо не турбувало його спокою, навіть думка про можливість того, що в разі встановлення його причетності до крадіжки в готелі «Річвуд» співвітчизники можуть зажадати його видачі. Він настільки відійшов думками від свого минулого, настільки відчув себе іншою людиною, що навіть почав серйозно подумувати, чи не вкласти йому через два-три роки капітал у нерухоме майно і осісти в Іспанії таким собі респектабельним британським бізнесменом.

Лише вряди-годи щасливі мрії Тоні про майбутнє багатство й велич потьмарювала тінь: а що, як підпільний синдикат не виконає своїх зобов'язань по укладеному з ним контракту або як плантацію марихуани буде якимсь фатальним збігом обставин виявлено? Хоч у цій афері він досі нічим матеріально не ризикував, але ж тих семи тисяч фунтів, що залишилися в нього, незважаючи на ощадливість, через півроку після від'їзду з Англії, не могло вистачити йому на все життя.

ВИРОК

І він мені сказав: «Придерж язык!
Ти краще кущ візьми і без принуки
Зламай галузку й подивись на сік».

«...То в місті відбудови висота
Із того, що лишив Аттіла, з праху
Так не звелась би, як тепер зроста.
Я ж рідний дім обрав собі за плаху».

Данте. «Пекло», пісня 13,
28—30, 148—151

Капітан легіонерів Фріц Рудель, що виконує обов'язки командира експедиційного загону, — у свої п'ятдесят два роки він ще по-юнацькому спритний і дужий, — перший зістрибує з приступки старої відкритої платформи, коли військовий ешелон нарешті зупиняється після шістнад-

п'ятигодинної їзди по іржавих рейках до закритої станції Парадас, нині використаної як місце зупинки поїзда.

Слідом на землю зскакують офіцери його штабу, командири окремих підрозділів, унтер-офіцери взводів, а також молодші лейтенанти і каптали, що командують різними технічними службами. Кожен командир дає наказ своїм підлеглим покинути поїзд, навантажений бойовим спорядженням, транспортними засобами та господарством загону,— легіонери прихопили навіть корнети й пофарбовані в синю фарбу барабани, що були в спорядженні давньої іспанської піхоти італійського легіону,— і на дев'яту годину вишикуватись на курній площі, тут-таки, поблизу зруйнованого перону і старих вантажних платформ. Шикування відбувається при рожевому світлі вечірньої заграви, що цього весняного вечора поволі згасає за оливковими гаями, які видно в далині між елеватором та дзвіницею парафіяльної церкви святого Евтропія.

Капітан легіонерів Фріц Рудель, у польовій, як і його підлеглі, формі, у зсунутому майже на потилицю кепі, з військовою медаллю на грудях і голубою емблемою верблюда — знаком спеціальних сил, що несуть службу в пустелі,— просить лейтенантів провести перекличку бойового складу і перевірити наявність техніки і боєприпасів. Скомадувавши вишикуваній колоні «вільно», капітан і сам на три хвилини розслаблюється, постукуючи по чоботях стеком з петлею з антилоп'ячої шкіри і ручкою зі страусового дзьоба — традиційним атрибутом «голубих легіонерів», які служать у Сахарі. Батальйон нарешті прибув на місце призначення. Виступити сюди Фріц Рудель дістав наказ три дні тому в Мелільї, де перед цим протягом двох тижнів його частина проводила тактичні маневри і топографічне навчання.

З платформ, причеплених у хвості військового ешелону, з'їжджають легкі машини, тягач електротехнічного взводу, санітарний фургон, автоцистерна, патрульні джипи і джипи батальйонної розвідки. Капітан легіонерів Фріц Рудель наказує перевантажити у машини боєприпаси артилерійської роти і, відхиливши запрошення водія сісти у відкритий лендровер, командує сурмачеві дати сигнал «в колону похідним кроком». А тоді в супроводі ад'ютанта та прапороносця рушає по асфальту шосе на чолі своєї частини, яка складається з чотирьохсот легіонерів, сімнадцяти офіцерів, одного лейтенанта медичної служби і сорока трьох унтер-офіцерів. Зруйнований будинок залізничної станції лишається позаду, і через чверть години перший батальйон Іноземного легіону — «вепри», з бургундським гербом на прапорі,— здається на давньому патернському шляху бежевою змією, що повзе на північний схід, долаючи виярки, долини, косогори в опалових, усе ще рожево-золотих відблисках вечірньої заграви суботнього дня 25 квітня 1975 року, в день святого Марка.

Фріц Рудель народився восени 1923 року в Брауншвейгу (Нижня Саксонія), в дев'ятнадцять літ, 1942 року, був мобілізований і потрапив у лінійний полк 123-ї піхотної дивізії, розташованої в Хоорні (Західно-Фризькі острови, Північне море, Нідерланди), яка аж до останніх місяців передостаннього року другої світової війни не вступала в бій. Син шевця, загиблого біля станиці Танзинська,— Східний фронт,— і колишньої служниці, чий обгорілий труп викопали з-під руїн розбомбленої фабрики автопокришок, де вона працювала, Фріц Рудель у грудні 1944 року потрапив у полон, сім місяців просидів у концтаборі, а після виходу на волю, дізнавшись про смерть матері і про те, що сестри його пропали безвісти, записався добровольцем до французького Іноземного легіону і дістав призначення в Індокитай. Після поразки під Дьенб'єнфу його частину перевели в Марокко, і звідти він, уже з капральськими нашивками, незабаром дезертирував, убивши сержанта-бретонця, колишнього колабораціоніста, коли той за стойкою бістро обізвав його нацистом, хоча Фріц ніколи не належав,— завдяки переконанням батька-спартаківця, мало не страченого на шибениці,— ні в дитинстві до гіт-

лерюгенду, ні в юності до дойчесюнгфольку; а все тому, що він не знав нічого в своєму житті, окрім двох воєн, що на війні загинув його батько, що жертвами війни стали його мати й сестри, що він виріс під знаком війни і війна увійшла в його кров як спірохета, що вона стала для нього природним станом людським і що він навчився тільки одного — солдатського — ремесла.

Переодягнутий в араба, Фріц Рудель перейшов уранці в пустельній місцевості кордон протекторату, і через сім годин після того, як потрапив до Марокко, уже завербувався до іспанського Іноземного легіону. Було йому тоді двадцять сім років, хоча він назвався на п'ять років молодшим, і він уже майстерно володів усіма видами зброї. Незабаром по тому він заслужив сержантські нашивки, у тридцять три роки став унтер-офіцером, а під час конфлікту за місто Сіді-Іфні був призначений лейтенантом легіонерів і нагороджений військовою медаллю.

Його підвищили в капітани лише сім років тому, коли він проявив себе як спеціаліст по війнах у пустелі. В цьому чині він збирався подати у відставку й повернутися до Німеччини, хоч мав деякий шанс до п'ятдесяти п'яти років дослужитись і до майора — найвищого звання, доступного тим, хто не був кадровим офіцером.

Старий парубок, женоненависник, кремезний, середнього зросту рудань з короткими, але прудкими ногами, зіспанізований оточенням, хоч міняти громадянство й не бажав, Фріц Рудель зрештою став живим утіленням ідеї Іноземного легіону, як він її розумів. Ландскнехт Рудель — духовний син Гейне (хоч сам він, може, й не знав цього) і представник нації, яка попри свою вроджену відчуженість, а може, й завдяки їй, створила романтизм і карабін, друкарський верстат і швидкісний метод паління книжок на вогнищах, сульфамідні препарати і печі крематорію, образ юного самогубця Вертера і аспірин, мікроскоп і формулу атомного розпаду; нації, з якої вийшли папський прибічник Філіпп Другий і еретик Мартін Лютер, нації, що дала світові не тільки Маркса, але й Гітлера, — отож Фріц Рудель вважав своє життя нормою: адже самотня людина завжди прагне відчувати поруч чиясь плече, і свою неприємність він лікував тим, що по-фрейдистському вважав своїх начальників батьками, рівних собі званням — братами, а підлеглих — своїми дітьми. Справедливий, прямодушний, непохитний. Якщо його люди ішли швидким кроком, він теж так робив; якщо наражались на небезпеку, він перший ступав їй назустріч; якщо в нього просили поради в особистому питанні чи впадали при ньому в тугу, він обережно намагався розрадити своїх людей, допомогти їм перебороти ностальгію; але це не перешкоджало йому бути вимогливим командиром і не допускати найменшого недбальства на службі, вдаючись до найсуворіших дисциплінарних покарань. Підлеглі любили його й боялися, захоплювалися ним, але ніколи не відчували до нього ненависті. Капітан легіонерів Фріц Рудель мету свого життя вбачав у додержанні досить дивного кодексу честі, який розумів буквально. Непитущий, ворог азартних ігор, які він терпів, але не приймав, наркотиків, яких він не терпів і не приймав, запеклий курець, сигар, згорнутих з одного листка, любитель лише «дівчаток», він найщасливіші свої дні прожив за часів протекторату в таборі Дар-Ріффієн та в гарнізонах у містечках Бір-Охедін, Лараче, Ксауен, Арсіла і Тетуан, коли, загорнувшись, як араб, у легіонерський плащ, ходив європейськими кварталами і відвідував незабутні марокканські борделі, в яких повії чарували клієнтів музикою на мушлях. Не раз доводилося йому в ті дні тягти за вуздечку впертих мулів, нав'ючених кулеметами або запряжених у легкі африканські візки на двох колесах. Ті щасливі часи відійшли назавжди, хоча ще лишаються для тих, хто служить в Іноземному легіоні, безкраї піски Сахари, пальми оазису Тінс-Гаррент, сироко, ясні зоряні ночі, білі й блакитні квіти ребії, галоп верхи на верблюді, полювання на тушканчиків, страусів, варанів і, звичайно, уїкенди в Лас-Пальмасі, який так нагадував йому Танжер: і своїми індійськими крамничками, і гостинними публічними домами, де на

ганках стоять вазони з альбакою, а їхні веселі мешканки можуть при потребі обернутися в гейш і вести неквапну розмову, повідаючи про свої прикраси в побілених вапном альковах перед любощами чи опісля; такі людські сповіді ландскнехт Рудель добре розумів і ніколи не висміював.

Смеркає дуже швидко, а ще треба зробити безліч справ: поставити польові намети на перелогових землях біля патернського шляху, звести щогли, напнути канати, якнайкраще зі стратегічного погляду розмістити порохований склад, лазарет, виставити пости, призначити вартових, послати патруль, роздати сухий пайок, зіграти відбій, дати наряд групі електриків освітити заздалегідь обрану на географічній карті зону, щоб не залізли на оброблені навколишні поля.

Досконала координація індивідуальних зусиль сприяє високій оперативній швидкості виконання наказів, а раціональне планування методів роботи виключає найменший недогляд. Важка безперервна праця — оскільки горніст гратиме ранкову зорю, як завжди, о шостій ранку — під безпосереднім керівництвом капітана і всіх офіцерів та унтер-офіцерів. Намети поставлено точно за п'ять метрів один від одного довкола плацу, окремо виділеного кожному підрозділу, і в кожному наметі — по десять чоловік.

Обговоривши проведену роботу з офіцерами свого штабу, випивши марокканського чаю, капітан легіонерів Фріц Рудель перебирає намістину своїх арабських чоток, — щоб розслабитися, — потім укривається солдатською ковдрою і, не скидаючи чобіт, простягається на сіннику без простирадел, поринаючи в блаженний, майже астрадальний сон.

За два дні перебування на пустищі загін легіонерів перетворив вузьку смужку землі, яку йому виділено, в міні-місто. Квапливо напнуті для першої ночі намети старанно підрівняно, обкладено побіленими вапном каменями; вулички між наметами утрамбовано для кращого руху транспорту; на щоглі піднято прапор; огорожено дротом порохований склад, розмічено невеличкий плацдарм, поставлено ремонтні майстерні, їдальню й кухню, арсенал, відхідник і пункт першої допомоги. За сорок вісім годин люди експедиційного загону провели важку і морочливу роботу, і корнет уперше проспівав сигнал «відпочинок», даючи дозвіл іти з табору й навіть до містечка, але на цю можливість спокушається не багато легіонерів — більшість воліє залишитися в їдальні або вийти пошукати якоїсь дешевої пивнички, де можна посидіти перед пляшкою вина і звідки можна вчасно повернутися на сигнал тривоги.

— Ну й міцна ж, холера.

— Нульовка.

— Ти багато її маєш, друже?

— Менше, ніж ти думаєш. Після капітанової заборони майже ніхто не наважується курити. Цілий тиждень я оглядався і не смоктав, як звик досі. А ти не запасся перед посадкою?

— Де там, хіба ти не знаєш, що нашу третю збиралися послати в Малагу? Ми вирушили на п'ять днів раніше за всіх для розвідки і розбивки табору, але в останню годину дістали наказ розквартируватися в Ла-Трінідаді.

— Як ти гадаєш, хлопче, на цій дорозі нам трапиться якийсь шинок?

— Мені казали, ніби десь тут є.

— Мені теж, голубе, але щось не схоже...

— По той бік горба є дешева забігайлівка, треба тільки пройти через соняшники.

— Як тут знайдеш напрямок, коли все однакового кольору? Іди ти вперед, хлопче.

— Підемо навкоси. Спустимося в улоговину і піднімося на вершок протилежного пагорба.

- Отож курс на шинок. А то не встигнемо роздушити й півпляшки.
- Встигнемо, друже. Прямо через поле. Тут чверть години ходу.
- Ну що ж, рушаймо.

Двоє легіонерів заглиблюються в соняшники. Під ногами глиниста й волога земля, а попереду світиться чистий і блакитний простір, у якому ширяють, полюючи за комахами, ластівки й пурхають ласі до соняшникового насіння щиглики. Десь далі обрїй губиться за оливковими гаями, а ліворуч мріє — навіть не мріє, а вгадується — вапнякове узгір'я Морон. Стрілки на циферблатах наручних годинників «Сейко», куплених легіонерами в Африці по дешевинці, показують пів на восьму вечора: надходила мить, коли ще одне кільце мало додатися до фатального ланцюга випадкових обставин, які зрештою привели до трагедії.

— Хлопче, подивись уважно собі під ноги! — каже Хосе Салас, зупиняючись як укопаний. — Скажи мені, що я не сплю. Ні, стривай, не кажи мені нічого, ні слова, голубе...

Старшина другої роти Хосе Мануель Аранда виструнчується перед лейтенантом Пабло Лейвою, який розвалився на полотняному кріслі біля входу до свого намета.

- З'явився на ваш виклик.
- Намети скінчили ставити?
- Скінчили, пане лейтенант.
- Я хочу знати одну річ.
- Що саме, пане лейтенант?
- Ми не привезли з ротним господарством бодай поганенького холодильника?
- Ні, пане лейтенант.
- Гадаю, в Парадасі є крамниця побутових електроприладів. Пошли котрогось легіонера дізнатися, скільки коштує найдешевший холодильник.
- Слухаюся, пане лейтенант, але, по-моєму, в цьому нема потреби.
- Як це нема потреби, Арандо? Єдине, чого мені зараз бракує, — це льоду.
- Я можу позичити холодильник на фермі «Лос-Галіндос». Я заприятелював з прикажчиком. То гарна людина. Колишній легіонер.
- Тоді візьми джип, двох людей і їдь запитай, чи він може позичити нам холодильник. Якщо відмовить, не наполягай. Ми й так завтали їм чимало клопоту.
- Не турбуйтеся, пане лейтенант.
- Тоді дій, Арандо.
- Більше ніяких розпоряджень, пане лейтенант?
- Ніяких, можеш іти.

— Ну що ти мені скажеш, хлопче? Таке навіть уві сні не примариться.

- Авжеж, друже. Хто з нас міг подумати ще півгодини тому?
- Збирай лише сухе листя. Квіти мають ще дозрівати два місяці.
- Поглянь навколо — це ж здуріти можна!
- Оце так подія! Що будемо робити?
- Поки що нічого. Візьмемо нашу здобич — і мовчок. Тут, хлопче, мільйони під ногами. Яка краса! Ти проходив курс топографії?
- Звісно, проходив, друже.
- Яка, по-твоему, площа цієї ділянки?
- Два, а може, й три гектари, на око точно не визначиш.
- Це ж марихуана.
- Саме це я й хотів тобі сказати.
- Завтра ми заскочимо на ферму побалакати з чолов'ягою, який відплядає цей квітник, і зажадаємо від нього букетик.
- З цих квітів можна зібрати меду на цілий рій бджіл.

- По-твому, це підпільний посів?
- Я більш ніж певен.
- Тоді вирішено — завтра.
- Гаразд, друже. А зараз закуримо ще одну цигарчину.

— Забирайте холодильник, старшина,— каже Мануель Сапата,— я ним майже не користуюся. Він мені потрібний лише вряди-годи. А так стоїть вимкнений. Віддаю вам з дорогою душею. Сьогодні я вам, завтра — ви мені, правда, старшина? Як-то кажуть, не по службі, а по дружбі.

Прикажчик щиро радий нагоді прислужитися, оскільки сумління його, певна річ, неспокійне.

— Ми вам дуже вдячні,— відповідає старшина Аранда.— Якщо в наших силах чимось допомогти вам...

— Пусте, я можу навіть більше. От узяти хоча б воду. Ви возите її цистернами з міського водогону, тоді як у нас на фермі вода куди краща. Хіба ми не можемо забезпечити нею ваш табір? Принаймні для офіцерів і унтер-офіцерів ми маємо змогу щодня постачати літрів п'ятсот. Вода напрочуд приємна на смак, ви мені повірте. Скажімо, для прання вона навіть занадто м'яка.

— Дякую, не турбуйтеся.

— Для мене це ніяка не турбота. Навпаки.

— Наш капітан не дозволить собі пити іншу воду, не ту, яку п'ють його підлеглі.

— Він справив на мене чудове враження, коли приїжджав позавчора передати мені особисто письмовий дозвіл, підписаний сеньйором маркізом. Я вже знав, що ви приїдете. Мене попередив дон Антоніо, управитель. І я дуже радий, повірте мені.

Легіонери повантажили на машину маленький холодильник, який винесли з їдальні, де перед тим його старанно начистила Хуана Мартіна,— вона стоїть тепер на порозі і витирає об хвартушок руки. Старшина Аранда вмикає запалювання джипа, тим часом як Мануель Сапата і далі пропонує йому то се, то те; він стоїть, спершись плечем на одвірок, під уже засвіченим ліхтарем над дверима, коло якого в'ється мошکارа. Надворі вже смеркло, під кволим світлом місяця кущі на подвір'ї відкидають тіні на стіни будинку. Крутячись під кривими ногами прикажчика, гавкає собака,— здається, на місяць.

— Замовкни, Моріто, цить! То, кажу, звертайтеся до мене, старшина, при будь-якій потребі.

Послужливість Мануеля Сапати пояснювалася насамперед глибоко затаєною тривоною; бо, як тільки стало відомо про приїзд легіонерів, він місця собі не знаходив, думаючи про ділянку гашишу, який з кожним днем ріс і все пишніше розцвітав у низині Ла-Капрічоса, між соняшниками. Мануель Сапата надто яскраво уявляв собі, в яке бойовище вона перетвориться, коли її випадково знайдуть не в міру цікаві легіонери, котрі, як він знав з власного досвіду, завжди п'ядь за п'ядю обнишпорять околиці свого табору.

Перед лицем такої небезпеки Мануель Сапата Вільянуева і скликав напередодні візиту старшини Аранди своїх людей, щоб розвіяти їхній страх і повернути їм віру, втрачену й ним самим,— і не тільки через появу на землях маєтку військової частини, а й тому, що з якихось незрозумілих причин ні Тоні Маккензі, ні жоден з тих, хто не раз приїздив разом з ним оглядати посів, останнім часом не з'являвся на ферму, полишивши їх на самих себе. Мануель Сапата сказав своїй дружині, Гонсалесу та Асунсьйон:

— Є велика небезпека, що все полетить до дідька, не сьогодні, то завтра. Але відступати нам нема куди, отож треба триматися.

— Ви думаєте, Мануелю, вони можуть знайти гніздечко? — спитав Хосе Гонсалес Хіменес.

— І гніздо, і яйця, і голуб'ят.

— Милий боже! — зойкнула Асунсьйон.— Нас усіх запроторять до в'язниці!

— Помовч, ти. Коли говорять чоловіки, жінки — мовчок,— як завжди, урвала її Хуана Мартіна.

— Нащо тоді збиратися, як я не смію слова мовити?

— Облишмо суперечки і перейдімо до діла,— сказав Мануель Сапата.— Ми повинні підготуватись до того, що нас можуть викрити. Щоб не дати застукати себе зненацька. Обійдемося без паніки та істерики.

— А як саме? — запитав Хосе Гонсалес.

— Ніхто з вас нічого не знає, ясно? Я беру все на себе. І будьте певні, я все залагоджу і знайду вихід. Все можна купити за гроші. Що вони виграють, якщо, виявивши коноплю, донесуть на нас? Навпаки, вони захочуть стати нашими спільниками.

— Вони зажадають не менше мільйона.

— Пообіцяти можна золоті гори. А там — побачимо.

— Гадаєте, вони так і повірять вам на слово?

— Можна дати їм конопельки як завдаток.

— Е ні, Мануелю,— заперечив Хосе Гонсалес.— Не будьте такий наївний.

— Наївний? Після закінчення навчань їм так чи інакше доведеться забиратися. Потім вони, мабуть, вернуться або пришлють когось, та за цей час урожай уже буде зібрано. А втім, усе це балачки. Я вас покликав лише для того, щоб дати відповідні настанови. Ніхто нічого ще не знайшов.

— Але вони неодмінно знайдуть.

— Хай там як, а ви не знаєте нічого і ніяк. Ясно?

— Ясно, Мануелю,— відповів Хосе Гонсалес.

Асунсьйон Перальта, втираючи хвартушком сльозу, вигукнула:

— Хай нас милує святий Євтропій! Запроторять усіх до в'язниці!

Капітан Фріц Рудель, обвівши польовим біноклем обрій, наказує своєму ад'ютантові передати по геліографу тактичним підрозділам, що зосередилися на пустищі, наказ розгорнути стрій,— як тільки досягнуть висот сто дев'ять та сто десять,— і відкрити прицільний вогонь по умовному ворогові, що окопався біля лагуни Матабуррас.

Тихий літній ранок, припалені пекучим сонцем зелені ягорби, поля майже достиглої пшениці — жовтий, пишний червень у самому розквіті. Десь гуркочуть трактори, працюючи на далекому лані. З гір віє вітерець, щебечуть пташки, гудуть джмелі, скриплять землечерпалка, вітряк і селянський віз, в оливняку реве віслюк, на фермі мукає корова, галасують діти, які повтікали з уроків, щоб помилуватись мундирами легіонерів та послухати стрілянину, чути, як б'ють церковні дзигарі, позначаючи кожную годину і півгодини.

Капітан Фріц Рудель закурює чергову сигару і знов підносить до саксонської порцеляни своїх очей цейсівський бінокль, стежачи за просуванням підрозділів, які вже дісталися середини схилу гори. Дорогою, що в'ється ліворуч від командного пункту, наближається у хмарі куряви зв'язковий джип — спочатку стає видно антену на передку, потім відблиски вітрової щибки і нарешті жовті плями на бортах. Завищавши гальмами, машина зупиняється під сигнальним прапорцем штабу.

— Пане капітан, телеграма! — доповідає лейтенант зв'язку.

З блискучими від стримуваного хвилювання очима капітан Фріц Рудель наказує припинити вогонь і сурмити збір.

— Ми згортаємо табір,— каже він підлеглому, прочитавши телеграму.— Завтра, о першій годині, вантажимося на корабель у Кадісі. «Вепри» дістали призначення в пустелю — нарешті! І ми маємо з'єднатися з батальйоном. Із Сан-Фернандо вже вийшов інженерний підрозділ, щоб перевезти майно та людей, яких ми не можемо доставити в порт власними засобами.

— Все зірвалося, хлопче, — каже ветеран Хосе Салас Хав'єру Вільєгасу, до якого він прийшов у третю роту після того, як оголосили про негайні збори в дорогу і стало ясно, що вони не тільки не встигнуть побачитися з прикажчиком, як домовилися між собою, а навіть поповнити свої припаси курива та харчів.

— Еге ж, не вийшло. Отак мені завжди щастить. Що я не роблю — усе виходить навпаки.

— А я цю ділянку не збираюся забувати.

— Що це тобі дасть?

— Пришлю сюди одного хлопця вимагати здобичі.

— А його зустрінуть з рушницею.

— Я від свого не відступлюся, запевняю тебе. Є у мене в Кадісі двоюрідний брат, який нікому не дасть собі пальця в рот покласти. Він добереться до цієї діри і витрусить душу з тих селяків.

— Тобі добре. А я скуштую облизня — та й по всьому.

— Не хвилюйся, ти одержиш свою пайку. Ти маєш справу з порядною людиною.

— Хай бог почує твої слова, друже.

— Брат заявиться сюди з двома приятелями і витисне золото з тих мужлаїв.

— Але ж він нічого не бачив...

— Він пошлеться на легіон, друже, хіба ми з тобою не бачили тієї ділянки на власні очі?

— А якщо коноплю посіяно там для потреб якоїсь лабораторії? В Андалусії цілком легально сотні гектарів засіяно маком.

— Її посіяно підпільно, друже, повір мені. Цю коноплю ніколи не сіють законно. Тільки ні слова нікому, це гра з вогнем! Обіцяй мені зберегти таємницю.

— Якщо ти справді поділишся зі мною здобиччю, обіцяю.

— Прощавай, голубе, уже командують шикуватися.

— Бувай, друже. Я свого слова дотримаю.

Біла, як сіль, яснота, колір індиго; в ній мерехтять щогли, і скло ілюмінаторів дробиться сріблом. Удалині вогні заснулих шхун у затоці, заливні луки, голубий парапет, — ген за ним вистрибує в морі дельфін, — тріпотливі стрічки матроських безкозирок. Південна акварель, попутний вітер у корму військового корабля, що вирушає до тропіка Рака. Кадісе, прощавай, прощавай, минає моє життя...

На палубі «Експлорадора Ірадьє» лейтенант Пабло Лейва доповідає капітанові Фріцу Руделю, що в поспіху разом з майном експедиційного загону на судно повантажено холодильник, який старшина Хосе Мануель Аранда позичив від його імені у Мануеля Сапати, прикажчика ферми «Лос-Галіндос».

— Вживи заходів, щоб холодильник повернули власникові, і покарай за це винних, — віддає розпорядження суворий командир і додає: — Від мого імені і від імені батальйону напиши листа з вибаченнями. Можеш іти.

З матеріалів попереднього слідства випливає, що загін Іноземного легіону поводився дуже благородно й чемно — і під час навчань на землях маєтку «Лос-Галіндос», і навіть після того, як легіонери покинули ту місцевість. Холодильник Мануеля Сапати (в документах згадується тільки як «домашній холодильник» і не вказано його марки), який через поспіх і недбалість змішався з майном легіонерів, через кілька днів був повернутий власникові разом з вибачливим листом за підписом командира загону. До листа було додано подарунки (які саме, встановити не пощастило) для управителя маєтку і букет червоних троянд — кольору герба батальйону «вепрів» — для маркізи де Граньїна.

Один з не частих тут непогожих вечорів. Віє бриз, відблиски на воді немов розмазані, вогненна куля сонця котиться на захід. Над каркасом щойно знятого тенту в поздовжню смужку на садовій терасі, що виходить до моря, ширяють ластівки, полюючи за комахами, які ховаються у витких стеблах червоної бугенвілії, в заростях жасмину і матіоли, а над морем літають чайки, марно намагаючись ловити рибу в середземноморській воді, яку через дві години золотитиме повний місяць.

— Колись і я матиму яхту, таку, як ця,— каже Тоні Маккензі, киваючи на вітрильник, що похитується на хвилях.

— Справді, любий? — перепитує Беатріс Рохас, обвішана прикрасами крала, яку він, не знайшовши іншої здобичі, привів учора ввечері у свій номер в готелі «Баракуда»; з нею, ж таки він сьогодні поснідав і пообідав, а після нових обіймів під час сністи вийшов оце надвір розвіяти свою тугу за Англією.— Не будь фантазером. Я змерзла. Чому б тобі не повести мене в «Метро-Клуб» випити? — Вона потирає стегна долонями, тремтить і надягає светр.

Беатріс — колишня медична сестра і колишня манекенниця — приїхала до Іспанії після двох років життя в Нью-Йорку слідом за своїм чоловіком, Джанні Джандреско, американцем італійського походження, з яким вона познайомилася під час демонстрації мод у Мадриді — він тоді приїхав у відпустку до Європи — і з яким зрештою розлучилася.

— Від самого дитинства я завжди мріяв про яхту. І можеш бути певна, я її матиму,— повторює Тоні.

— І я, любий.

— Ти вже їх маєш достатньо — з усіх портів і під усіма прапорами. Мало яку ніч ти проводиш не в каюті якогось корабля.

— Ту, яку я провела з тобою. Отже, завтра ти їдеш?

— Можливо. Туди й назад в один день.

— А чому не запрошуєш мене? Ми поїхали б у моїй машині.

— Це ділова поїздка, голубко.

— Дуже секретна?

— Так, дуже секретна.

— А чим ти займаєшся?

— Нерухоме майно, імпорт-експорт.

— Ти ж казав, що ти мистецтвознавець.

— Я і мистецтвознавець. По-моєму, одне другому не заважає. Коли в Каталонії трапляється цікава художня виставка, я посилаю статтю в Лондон у редакцію «Санді таймс мегезін».

— А книжки ти часом не пишеш? — ущипливо запитує Беатріс.

— Я опублікував цікаву розвідку про творчість Ель Греко,— відповідає Тоні, згадавши Джорджіну.

— Ти просто неймовірний тип. Я казала тобі, як мені хотілося познайомитися з тобою? Я бачила тебе дуже часто вранці на пляжі, майже завжди самого.

— Я люблю самоту:

— А я її ненавиджу. То ми йдемо? У мене від холоду зуб на зуб не попадає. Після того як уночі мені було так затишно у твоїх обіймах.

Беатріс не любила холоду. Вона мерзла дві довгі зими в Манхеттені. Нескінченні снігопади. Рівні як шнур вулиці, метені сніговим вихором. Протяг, мов у якійсь ущелині, між трансатлантичними молами Гудзону та Іст-Рівер. Чотири місяці — клімат майже полярний, три місяці — дмуть гарячі вітри з Мексиканської затоки, а протягом решти року погода дуже нестійка: за якихось півдоби досить помірний вітер змінюється тайфуном. Отам вона справді намерзлася, а не тут, на узбережжі блакитного Середземномор'я. Незважаючи на гарячі батареї, холод доймав Беатріс навіть у алькові, де раніше спали свекри: вкрите

вишитою ковдрою шлюбне ложе з високими бильцями і латунними шишками, старі свічники на тумбочках з мармуровими стільницями, на стіні — гравюра мадонни. Хлод постійний, непозбутній. Вона мерзла навіть тоді, коли варила макарони в кухні або спускалася допомогти чоловікові торгувати в галантерейному магазині — завжди людному, не те що крамнички галантерейних товарів у старих іспанських містах. Такий самий холод був і в її серці — серці ефектної і облудної жінки, колишньої манекенниці, тепер завжди оточеної ріднею: чоловіком, свекрами, зовицями, кузенами і племінниками, — жінки, що врочисто сиділа у вітальні на плюшевій вишневого кольору софі під хромолітографією Аніти Гарібальді...

— Гаразд, ходімо, — озивається нарешті Тоні.

Мідні костилі, вбиті в шпали. Пульманівський вагон поїзда, що курсує від узбережжя до узбережжя, від Нью-Йорка до Сан-Франціско, через штати Колорадо й Юту, Неваду і Каліфорнію. Підвісні сітки, тьмяне світло від ліхтарів, вікна зі скошеними краями. Кілька фотографій сентиментального змісту, що зворушують завсідників «Метро-Клубу», схильних вивертати душу один перед одним.

— Тобі не подобається ця залізнична обстановка, коханий? А мене така декорація зводить з розуму. Вона нагадує мені про Сполучені Штати.

— Я не люблю поїздів, — відповідає Тоні, згадуючи про кур'єрський Бірмінгем — Лондон, яким він їздив майже на кожний уїкенд до рідного міста, пропрацювавши п'ять днів тижня на монтажному конвейері автомобільного заводу. За два роки він зробив не менше сотні таких поїздок, так що в його пам'яті закарбувалися назви кожної маленької станції, які стрімко проносилися за вікном між Віллсденем і Нортгемптоном, Регбі і Ковентрі.

— А я просто божеволію. Особливо мене хвилюють спальні вагони. Я й досі не можу забути одну ніч, проведену в експресі «Юніон-Пасіфік».

— Справді, поїздки завжди викликають якесь хвилювання, — відповідає Тоні, згадуючи принагідно Джорджіну і намагаючись уявити, що вона робить тепер у Лондоні. Мабуть, переживає якусь нову амурну пригоду.

— Ти знов поринув у свої думки. Про що ти думаєш?

— Згадую одну пригоду в поїзді Бірмінгем — Лондон.

— Розкажи мені, коханий.

— Тобі це справді цікаво?

— Я ж тобі казала, що люблю слухати розповіді про дорожні пригоди.

— Ой, забув. Мені завтра рано вставати, а тобі, мабуть, пора пошукати собі нове товариство.

— Я не хочу лишитися цієї ночі сама. Давай повечереємо в якомусь ресторані і зразу до тебе. Вранці, коли ти встанеш, я зварю тобі кави.

— Ти справді жила в Сполучених Штатах? — запитує Тоні з несподіваним зацікавленням.

— Два роки, любий. Два довгих і чудесних роки в Нью-Йорку.

— Це місто, кажуть, геть занедбане. Міська мерія не має навіть коштів, щоб заасфальтувати вулиці.

— Воно то так. Але я мешкала на П'ятій авеню. До того ж геть занедбане місто ніколи б не змогло створити таку перлину архітектури, як вежі-двійники Всесвітнього торговельного центру, найвищий хмарочос у світі.

— П'ята авеню проходить також через Гарлем, — відповідає Тоні, показуючи, що добре знає Манхеттен, хоча він жодного разу не перетинав Атлантичного океану, незважаючи на те, що йому не раз випадала можливість перебраться до Канади.

— Я жила в Мідтауні і мала казкову квартиру на тридцять другому поверсі,— бреше Беатріс.

— І що ж ти робила в Нью-Йорку?

— Так щоб робити, то нічого не робила. Чоловік у мене був багатий і до того ж англосакс. Член клубу «Двадцять одне».

— Чудово.

— Хай там що, а Нью-Йорк забути неможливо. А як гарно правили месу в церкві святого Патрісія! Бо я залишилася католичкою.

— А чому ти кажеш «хай там що»?

— Бо ми зрештою розлучилися, любчику.

— Для тебе це, мабуть, було дуже вигідно. Ти здобула собі довічну ренту.

— Я взяла відкупне готівкою, любий.

— І розорилася.

— Не зовсім так. Та коли людина не вміє як слід розпоряджатися грішми...

— Мені не віриться, що це твій випадок.

— А проте, коханий, я кажу правду.

— Отже, ти все розтринькала.

— Геть усе.

— Я не сумніваюся, що ти матимеш гроші знову. Зумієш пробити собі дорогу. Ти не з тих, що пасуть задніх,— каже Тоні, будучи добрим знавцем перепілок і горличок найрізноманітнішого забарвлення.

— Нарікати мені не випадає. Але я народилася для того, щоб ділити з кимось свої почуття. А хіба ти народився не для того, щоб ділитись радощами і горем з якоюсь жінкою?

— Цілком можливо,— по-філософському відповідає Тоні, думаючи про те, що коли йому доводилося ділитися чимось з іншими, він ділився тільки чужим, а свого не віддавав ніколи.

— Отже, ти можеш тим часом поділитися часточкою свого життя зі мною? Ти, здається, не скупий, правда?

— Про що мова, люба.

Беатріс дає попестити себе по стегну і ніжно зазирає Тоні в очі, які мають над нею дивну владу.

— То ти згоден?

— О'кей!

Власне, Беатріс не розлучалася з Джанні Джандреско — хлопцем, до речі, досить вродливим,— а домоглася, щоб їхній шлюб визнали недійсним. Причому документи було оформлено так, ніби вона й не виходила заміж. Шлюб був анульований у Брукліні за якихось три тижні в обмін на десять тисяч доларів. Такий вирок вищий церковний суд католицької церкви міг ухвалити лише у двох архієпископствах світу: в кейптаунському і нью-йоркському. Для Ватикану це дуже вигідно, і папський престол доручає вести такі процеси спеціальним адвокатам, що утворюють мафію знавців канонічного права. Кожен католик, незалежно від його національності, який має в своєму розпорядженні десять тисяч доларів і готовий пожертвувати ними, може розірвати в такий спосіб шлюбні узи.

Тепер, лежачи біля заснулого Тоні після того, як вони чи не три години віддавалися любові, Беатріс Рохас пригадує... Чому саме тепер? А може, Тоні Маккензі той, кого вона чекала ціле життя?.. Отож вона пригадує ті чотири тижні, що передували дню, коли її шлюб було визнано недійсним у Брукліні. А особливо запам'ятався їй один вечір у першій половині червня, напередодні храму святого заступника Неаполя Джено, яке свято відзначає в Нью-Йорку вся італійська колонія.

Обвішаний гірляндами кольорових лампочок, бульвар Уест-Х'юстон був заповнений святковою юрбою. У небі червонів якийсь ніби заплаканий місяць, схожий на китайський ліхтарик, підвішений на хмарочосі Мейн-Білдинг, у глибині Вашингтон-сквер. З гучномовців лилися давні

неаполітанські пісні. Пахло ванільним морозивом, пончиками, потом юних латинянок, суничним соком, кавою, воском свічок, що горіли на віттарі парафіяльної церкви,— храм був яскраво освітлений, і всі його двері повідчинювані навстіж,— порохом петард, бренді і одеколоном «Помпея».

Беатріс ішла під руку з чоловіком — імпозантним, як римлянин з кварталу Трастевере, вичепуреним, як калабрієць, напахченим, як оперний тенор,— у супроводі зовидь, кузенів і небожів. І от на бульварі вся їхня компанія зайшла в тир постріляти. Обслуговував відвідувачів, подаючи їм пневматичні рушниці, зовсім молодий хлопець, зеленоокий і меланхолійний. Із зухвалістю, просто неймовірною для дев'ятнадцятирічного юнака, він утупився в неї, немов зриваючи з неї газову сукню, чорні панчохи і навіть штанці. Це її так збентежило, що вона так і не змогла влучити в мішень,— в жодну з тих усміхнених целулоїдних ляльок у сардинських народних костюмах, з'єднаних між собою кольоровими серпантинами,— хоча Джанні купив їй кульок аж на п'ять доларів. Через годину, коли глави сімей Маленької Італії по черзі пройшли перед статуєю святого Дженаро, приколюючи до його вбрання асигнації вартістю в десять, двадцять, п'ятдесят і сто доларів,— дехто навіть чіпляв чек на суму з чотирма нулями, виписаний на ім'я заступника Неаполя,— ці зелені очі знову виникли перед нею, пожираючи її з тією самою жагою і з тим самим нетерпінням. Наступного дня цей хлопчак набрався навіть нахабства зайти в галантерейну крамницю.— він побачив її за прилавком саму— і, порушуючи весь етикет залицяння, любісінько поцілував її, а вона не вчинила йому найменшого опору. Тільки вже потім Беатріс дала йому ляпаса. Але вони таки домовилися про побачення ввечері біля статуї Гарібальді на Вашингтон-сквер. Беатріс нікому не сказала, куди вона йде, не потурбувалася навіть знайти якийсь привід, щоб відлучитися з дому. Вперше майже за два роки вона відчула себе вільною від шлюбних уз. Додому вернулася аж уранці наступного дня. Марно її шукали, обдзвонюючи всі поліцейські комісаріати, морги, лікарні. Повернувшись, Беатріс заявила чоловікові (хоча й не збиралася більше ніколи бачитися з тим зеленооким хлопцем, який розчарував її не тільки своєю зухвалістю, а й брутальністю в любов'ях), що вирішила подати на розлучення. Згоди вона не дістала. Сімейна рада зрештою погодилася на те, щоб домагатися через церковний суд визнання шлюбу недійсним, не пошкодувавши викласти на це всі десять тисяч доларів. У висунутому на суд мотиві, природно, нічого не говорилося про подружню невірність, а тільки про недодержання таїнства шлюбу...

Уже майже ранок. Вікно, яке виходить на схід, сяє перламутровими відблисками. Беатріс ніжно провела долонею по грудях Тоні; той здригнувся, потім знов поринув у сон. Авжеж, Нью-Йорк — не таке місто, щоб його можна було легко забути.

Здається неймовірним результат опитування, яке ми провели, вибравши зо два десятки неонів, з тих, що працюють на сусідніх з «Лос-Галіндос» плантаціях, і тих, хто щодня змушений їхати на роботу мотоциклом або мопедом по дорозі на Патерну й Кармону, відому більше під назвою паломарської дороги.

Тридцять відсотків усіх опитуваних твердили, що протягом кількох місяців, які передували трагедії, в «Лос-Галіндос» постійно приїжджали автомобілі, які не належали фермі. Інші десять відсотків давали відповіді ще точніші, вони називали марки та колір машин і навіть згадували, що незадовго до вбивства на фермі палили стерню, причому не тоді, коли це звичайно робиться.

Оскільки йдеться про майже безлюдну дорогу, то не дивно, що очевидці навіть через два роки пам'ятали такі подробиці, тим більше, що в їхній уяві вони пов'язалися з подальшою страшною подією. Крім того, треба взяти до уваги розташування маєтку: він біліє вдалеку: пів-

серед широкої рівнини, обмеженої двома ярами, які лежать під двома пагорбами, і через те його дуже зручно спостерігати. Тому будь-яка машина, звернувши на під'їзну дорогу до ферми,— від містка, перекинутого через кювет обіч шосе, до арки маєтку дев'яцот сімдесят вісім метрів,— опиняється на видноті. Здалеку видно було й вогонь, який нібито палили стерню.

Отож годі збагнути, чому офіційно призначені слідчі не допитали також людей, які щодня двічі, а то й частіше їздять туди-сюди по прилеглій до ферми дорозі.

Тоні Маккензі здивовано вислуховує досить неймовірну історію, яку йому розповідає Мануель Сапата, і ще раз перепитує, скільки коноплі вивезли з маєтку двадцять днів тому трое здирників у своєму автофургоні «ДКВ», номер якого прикажчик не завдав собі клопоту запам'ятати.

— Ви що, не вірите мені?..

Вони нагрянули втрюх саме тоді, коли Сапата найменше їх чекав, повіривши, що небезпека, пов'язана з перебуванням, легіонерів, через тиждень після їхнього від'їзду вже минула.

Була неділя. Дзигарі церкви святого Евтропія не вибили ще й десятю годину. Сонячний ранок, сповнений тільки щебетанням щигликів, вільшанок і горлиць. Не чути було ні гуркоту тракторів, що обробляють землю, не виднілося жодного плуга з волокушею на полях, жодної сільськогосподарської машини на ріллі. Тиша вихідного дня. Над подвір'ям маєтку зависли в небі двоє шулік.

Аж раптом біля вагів зупинився автофургон.

— Чого ви хочете? — запитав Сапата.

— Побалакати з прикажчиком.

— Я і є прикажчик.

Вони ще не розтулили рота, а він уже здогадався, чого вони приїхали. Чуття ніколи не зраджувало цього чоловіка, з його природженою селянською кмітливістю. Так ніби якийсь внутрішній радар попереджав його про те, що зараз буде.

— А може, краще було б побалакати з управителем чи навіть із самим хазяїном,— сказав найвищий з трьох гостей, здоровило років двадцяти п'яти чи тридцяти, у прикрашених торочкою джинсах і тісно обтягнутій сорочці, в темних окулярах, з масним кучерявим волоссям.— Бо навряд чи ви маєте достатні повноваження, щоб говорити про таку делікатну справу, задля якої ми сюди приїхали.

— А звідки тобі видно, що він таких повноважень не має, друже? — ущипливо запитав інший, який здавався другим номером у їхній ієрархії, одягнений майже так само, тільки на ньому був ще саржевий капелюх, прострочений червоною ниткою.

— Це залежить від того, чого саме вам треба,— відповів Сапата і, сподіваючись вигадати час і заскочити до свого кабінету, де в нього висіла заряджена рушниця, додав: — У будь-якому разі, я просив би вас зачекати хвилинку.

— Спокійно, соколику,— погрозово озвався третій, хапаючи прикажчика за руку.— Рушниця, заряджена на куріпок і кроликів, навряд чи допоможе тобі в розмові з нами.— Скажу тобі навпростець: ми приїхали, щоб ти з нами поділився живицею.

— Я не знаю, чого ви од мене хочете. І забери свої лапи, якщо не бажаєш дістати по черепу.

— Спокійно, ми не хочемо з тобою сваритися.

— Так, друже, ми приїхали по живицю,— повторив перший, взявши Сапату за лацкан піджака.— І облиш прикидатися дурником. Ми приїхали до тебе в таку далеч не для того, щоб ти гарикав на нас. Краще б ти поділився куском, а натомість ми обіцяємо ніде не базікати про

те, які гвоздики ти посіяв між соняшниками. Ну, чого мовчиш? Відповідай.

Почувши згадку про коноплю, Сапата й руки опустив, хоча відчув, що вони приїхали через це, вже тоді, коли побачив, як їде до ферми по обсаджений деревами дорозі старий фургон. Він давно чекав цього нальоту шантажистів.

— У мене немає грошей,— тільки й спромігся видушити він із себе.

У дверях будинку, як завжди витираючи руки об хвартушок, з'явилася Хуана Мартіна й рушила до ваг, де її чоловік начебто сперечався з трьома незнайомцями. Вона вже збиралася вернутись у дім по рушницю, коли почула заспокійливі слова чоловіка:

— Звари для цих хлопців кави. І не турбуйся, вони приїхали взяти кілька мішків пшениці.

— Здається, ти зрозумів, що й до чого, соколику,— сказав Сапата власник рибальського капелюха.— Таким ти мені більше подобається,— усміхнувся він і додав: — То в тебе, кажеш, немає грошей?

— Якби ж то я їх мав.

— Тоді ми поїдемо глянути на твої гвоздички, щоб перевірити, чи правду нам казали про те, що ти ховаєш за соняшниками.

— Скажіть, Сапато, скільки товару вони забрали? — запитує Тоні в прикажчика.

— Навантажили фургон до самого верху. Я ж вам казав, що відтоді, як тут з'явились легіонери, я не мав і хвилини спокою. А тут ще й ви так довго не приїздили.

— Я залишаю за собою право приїжджати сюди, коли визнаю за потрібне.

— Знаєте, що я вам скажу? Настане день, коли терпець у мене лусне і я спалю ту ділянку к бісу.

— Ви нічого не палитимете, Сапато. Одного дня ви сіли на цього воза і поїдете в ньому далі.

— Даремно я вас послухався. От візьму-таки й спалю коноплю. Хотів би я бачити, хто мені перешкодить? Ось уже дев'ять місяців я живу в постійній тривозі. Не їм, не сплю, не маю жодної хвилини спокою. А сам весь час усміхаюся, щоб не наполохати своїх людей. Поки на фермі лишається бодай кущик коноплі, я не заспокоюся.

Тоні Маккензі міцно стуляє губи й випинає щелепу. В його очах, що дивляться на флюгер, де туркоче двійко лісових голубів, зблискує лють, але він одразу опановує себе.

— Нам слід узяти себе в руки.

Почуття небезпеки об'єднує людей. Коли шляхи їхні схрестилися, то їм слід разом і виплутуватися з халепи. Для Мануеля Сапати та його людей розкриття плантації марихуани означатиме, мабуть, безробіття, ганьбу, сором і в'язницю, тоді як вони сподівалися спокійно дожити віку на скромну пенсію та грошові заощадження, зібрані за довгі роки роботи. Для Тоні Маккензі таке розкриття означатиме цілковитий крах надій на багатство і славу. Отже, загроза нависла над ними обома, а прикажчик думає тільки про себе і цим наражає себе на інші небезпеки, куди серйозніші.

— Вам легко говорити!

— Через кілька тижнів ми зберемо врожай, і ви одразу станете багатієм.

— Багатієм? Хто народився кущем, той не стане деревом,— по-філософськи відказує Сапата.

Як тільки з'явилися на землях маєтку солдати Іноземного легіону, прикажчик збагнув непевність свого становища. Угіддя хоч і великі, але зрештою знаходять навіть закопаний на пустирищі труп людини, знаходять кущик дикої троянди, яка виросла на межі, знаходять дикого оливу посеред величезного саду, спаржу в посівах пшениці, гриб-рижок

восени у затінку гірських сосон. Нічого не можна сховати. Поле — це не море, а навіть у океані корабельна аварія залишає по собі якийсь слід.

У перші місяці після посіву кожен зелений паросток коноплі сповнював його душу хвилюванням і радістю, аж по шкірі бігли мурашки. Але згодом, дивлячись на зазеленілу «травичку», він став спізнавати змішане відчуття туги і страху. І ось тепер, коли вже близько, як запевняє Тоні Маккензі, пора збирати врожай, він остаточно вирішив вийти з гри.

— Не торочте одне й те саме і не дурійте. Головне — не втратити голову.

— Голову я втратив того самого дня, коли ви привезли насіння.

Пориви вітру пом'якшують спеку. У далечині вже не вимальовуються, як то буває в погідний день, гори Морон. Вогка, задушлива жарота стоїть у цей день, на свято тіла господнього; розмарином, чебрецем, жасмином і дроком пахнуть вулиці містечка, якими дві години тому пронесли дарохранильницю під балдахіном з яскраво-червоного шовку, розшитого золотом; з балконів і вікон звисають покривала і прапори на честь церковної процесії, яку Хуана Мартіна поїхала дивитися з будинку Хосе Гонсалеса та Асунсьйон, — вони справили весілля в січні, — полишивши чоловіка на самого себе з його виправданим страхом і тривогою, що часом доходила мало не до істерики.

Тоні дістає сигарету й пильно дивиться в стомлені, червоні від безсоння очі прикажчика.

— Треба взяти себе в руки, друже, іншого виходу в нас нема.

— Я навіть не знаю, куди мені звертатись, якщо потрібна буде допомога. Для мене ви лишаєтесь незнайомцем, тоді як ви про мене знаєте все. В лиху годину ви сюди приїхали. Ви кинули мене самого під копита коней, англійцю.

— Я теж, до вашого відома, багато чим ризикую. Коли ви спалите ділянку, як хвилину тому погрожували, хто більше втратить, скажіть мені? Зрештою, я дам вам свій номер телефону.

Досить було Сапаті почути ті кілька цифр, як він одразу заспокоївся, ніби йому кинули рятувну дошку в збурене штормове море. Прикажчик був хоч і недовірливий на вдачу, але якийсь незбагнено простодушний. А може, він просто піддався непоборному бажанню повірити, що він під захистом. Щоб показати свою вдячність, Сапата подав Тоні руку, і той міцно потиснув її, а потім мовив, підбадьорюючи водночас і самого себе:

— Нехай ніхто не думає, ніби двох колишніх легіонерів можна залякати! Найгірше вже позаду.

Неспростовними свідченнями доведено, що в перших числах липня 1975 року Мануель Сапата Вільянуева мав кілька розмов по міжміському телефону. Проте ця обставина, здається, зовсім не зацікавила офіційне слідство. Не лише ця, а й багато інших можливих ниток драми незрозумілим чином залишилося поза увагою. Скажімо, не досліджено, як це робиться в таких випадках, ні антипатій убитих, ні їхніх суспільних та особистих уподобань. Згідно з відомостями, які нам пощастило добути від жителів Парадаса, що кінець кінцем наважилися порушити свою довгу мовчанку, простота взаємин учасників цієї драми вельми спірна, і в нас навіть виникла була підозра, — перш ніж ми намацали правдиву стежку, — чи не йдеться тут про якусь помсту, зважаючи на складні стосунки героїв. Виняток становив один Рамон Парілья, явно вбитий тільки за те, що став випадковим свідком нальоту. Цієї складності взаємин ніхто не потурбувався розкрити, хоча всі знали, що Мануель Сапата і Хуана Мартіна не мирили між собою, а в останні роки їхня сімейна незлагодка ще дужче загострилася; що Хуана двічі збиралася покинути чоловіка і їхати жити в Барселону чи в Кадіс до однієї зі своїх одружених дочок; що подружжя утримувала разом тільки са-

мота і взаємний інтерес у тому, щоб якомога скоріше зібрати грошову суму, достатню для розлучення; що не тільки Мануель Сапата був гірким і буйним п'яничкою, але й Хуана — правда, меншою мірою — теж випивала. Дружина прикажчика ферми «Лос-Галіндос» була до того ж весела, вигадлива, товариська і обдарована гострим природним розумом — цілковитий антипод своєму чоловікові. Неговіркий, похмурий, скупий до непристойності, суворий у поведженні з підлеглими, Мануель Сапата не мав жодного друга в містечку, і з ним практично ніхто не водився, окрім директора банку й директора управління по заготівлі зерна та ще начальника жандармського відділка, до якого він звертався, коли треба було добути віжки для коней, дозвіл на корабельний фрахт та інші ліцензії. Незважаючи на те, що йому давно минуло п'ятдесят років, Мануель Сапата виявляв майже хворобливий інтерес до сексу, хоч ніяких любовних інтрижок не заводив, принаймні за спогадами тих, хто мав з ним дуже поверхові стосунки. Отож Мануель Сапата Вільянуева не зумів стати своєю людиною — та й, здавалося, навіть не прагнув цього — в маленькому і строго розмежованому містечку Парадас. Оскільки в таких малих містечках великі землевласники не живуть, вершки тамтешнього суспільства складають управителі маєтків, прикажчики, агрономи та комерсанти, взяті на службу поміщиками. Не менш складним було, здається, і подружнє життя Хосе Гонсалеса Хіменеса та Асунсьйон Перальти Монтеро. Набагато вища за свого чоловіка, родичка прикажчика маєтку, вона була не зовсім такою вірною і люблячою дружиною, за яку себе видавала, тим паче, що Хосе Гонсалес через свій маленький зріст, короткозорість і хворобливу злопам'ятність був людиною з норовом, незважаючи на позірну люб'язність, яку він на себе напускав, щоб приховати свою нещирість.

Парадоксально, що ніхто не спромігся відтворити по пам'яті чіткий зовнішній образ жертв. Виняток становить лише Рамон Парілья, що його всі опитувані змалювали як гарного чоловіка років сорока, середнього на зріст, але добре збудованого і фізично сильного, завжди усміхненого й привітного. За словами одних, Мануель Сапата був високий і огрядний, і Хуана Мартіна поряд з ним виглядала низенькою, хоч була жінка досить дебели, а за останній час роздобріла ще дужче. «Хуана — це самі очі, — казали інші, — а прикажчик — самі нерви». Зате більшість запевняла, що вони були одного зросту і що різниця в літах — шість років — не впадала в очі. «Хуана виглядала куди молодшою за свого чоловіка; він здавався навіть старшим за свої роки, і обличчя в нього було все у зморшках, проте ще був міцний, як дуб», — твердили інші знайомі. Опис Хосе Гонсалеса, двадцяти семи років, і Асунсьйон Перальти Монтеро — тридцяти чотирьох — більш-менш збігається: він «хирлявий, дрібний, чванькуватий, короткозорий і самозакоханий»; Асунсьйон — «кремезна, повна, коротконога, проте зростом вища за нього; різниця в літах майже не помічалася, хоча він був набагато молодший; у неї були густі брови, і вона їх не вищипувала, до того ж, здається, вона майже не фарбувалася». «Ніхто з тих чотирьох нічим таким не вирізнявся, то були пересічні й вульгарні люди. Може, тільки Хосе Гонсалес трохи звертав на себе увагу, принаймні зовні. Упокой господи їхні душі».

Зате колишній священик дон Хесус Ремірес Мурета міг би намалювати нам соковито й щедро портрети своїх парафіян, хоч вони й не часто ходили до його церкви. Як розповідають, він занотував у своєму щоденнику, одразу після того, як розігралася драма, чимало спостережень про обидва подружжя зокрема і про життя в маєтку «Лос-Галіндос» узагалі; виклав він також — на тринадцяти окремих аркушах — свою версію стосовно мотивів убивства. На жаль, старий священик, баск, загальний улюбленець жителів Парадаса, теж сконав — у листопаді 1975 року, через кілька місяців після трагедії, — і його щоденник разом з тринадцятьма дорогоцінними аркушами якимсь загадковим чином пропав.

— Візьмеш мене з собою в твою наступну поїздку? — запитує Беатріс у Тоні, стоячи перед дзеркалом спальні свого номеру в «Евросолі» й приладжуючи у волосся гілочку жасмину. Вона збирається провезти Тоні в аеропорт, бо через півтори години той вилітає рейсом 837 авіакомпанії «Брітіш Еруейз» до Лондона.

— Неодмінно. Надалі мені буде важко обходитися без тебе.

Ще не знаючи точно, що й до чого, Тоні Маккензі вже відчуває в душі, що Беатріс має відіграти якусь важливу роль у тій тривожній ситуації, яка виникла тепер, коли його спільник на фермі «Лос-Галіндос» утратив голову і від нього можна сподіватися чого завгодно: гляди, ще й справді спалить весь урожай коноплі, щоб одним махом замести сліди.

Знаючи про його причетність до крадіжки в готелі «Річвуд», — поліцейська справа 23456/74, не закрита ще й навесні 1978 року, — важко збагнути, чому Тоні Маккензі наприкінці червня поїхав до Лондона, де здається, провів цілий тиждень, завзято віддаючись своїм звичним розвагам: відвідував кінні перегони — а на іподромі Аскот, у графстві Беркшир, навіть нібито виграв п'ять тисяч фунтів — та гральні заклади в північних кварталах міста, не забув він і про район Сохо, постійну арену своїх пригод та ділової активності. Чи дзвонив Тоні протягом цих семи днів Джорджіні, чи зустрілися вони в готелі «Кавендіш», перед тим як провести ніч разом — у домі на Монтегю-Плейс, куди Джорджіна перебралася після бабусиної смерті, — як припустив у розмові зі мною В. С., службовець лондонської поліції? В кожному разі, з 27 червня до 4 липня Тоні Маккензі в Торремолінасі не було, а повернувшись, він привіз Беатріс — вона справді провезла його в аеропорт, як у цьому запевнила мене сама, коли ми зустрілися через два роки, — отож Тоні привіз їй суто британські подарунки: дешеві й вульгарні дрібнички, яким вона, однак, дуже зраділа.

Ще не прибув до Танжера монарх з похмурим поглядом своїх ясно-зелених очей, а тут уже готуються до приїзду двору й уряду Хасана Другого, який на півтора місяця перетворить давнє космополітичне місто в літню столицю марокканського королівства. У місті прикрашають бульвари, білять будинки, саджають за ґрати підозрілих, уживають дорогих і марних заходів безпеки, бо нікому не спаде на думку вчинити замах на життя могутнього феодального володаря Атлаських гір, завжди оточеного своєю преторіанською гвардією, французькими радниками, фаворитами, наложницями й офіцерами генерального штабу в опереткових мундирах та позолочених аксельбантах, що висявають на сонці і під кришталевими люстрами палацу, під час нескінченно довгих прийомів для дипломатичного корпусу.

Отож щороку підданці володаря нетерпляче ждуть того дня, коли Заступник Убогих приземлиться в аеропорту й поїде на чолі тріумфального кортежу прямо до мечеті Сіді-Баубід, з її барвистим оздобленим кахлями мінаретом, де після подячної молитви підпише королівський указ про прощення правовірним усіх гріхів, окрім гріхів політичних, звичайно.

Вілла «Марія-Франсіска», восьма година вечора. Тут відбуваються збори Великої Ради. За вікнами в саду хитаються на вітрі карликові пальми і тріпочуть пелюстки троянд на куртинах, обсаджених самшитом і жимолостю. Приплив у Гібралтарській протоці. Південний вітер доносить аромат лимонів, фініків і м'яти. Прибирається зі столу тека із щойно ухваленим рішенням. Пахне сигаретами «Абдулла», дорогим тютюном, німецькими парфумами, новою шкірою, шовковими краватками, віскозними сорочками, лляними тюрбанами, альпаковими піджаками і кровожерним диханням. Засідання марокканського виконавчого комітету підпільного синдикату закінчилось, ухвала його сформульована коротко й чітко:

«У зв'язку з непевною ситуацією, яка виникла внаслідок відправки товару в Парадас, тобто на периферію нашого ринку на Іберійському півострові, Рада одностайно ухвалює негайно приступити до збирання врожаю і зажадати від тих, хто відповідає за це, детального звіту. Якнайскоріше послати на місце, де законтрабовано ділянку, містера Маккензі;— чия поведінка залишається під сумнівом, незважаючи на його запевнення в лояльності,— в супроводі людей, гідних абсолютної довіри, які мають забезпечити перевезення в необробленому вигляді зібраного товару, використовуючи звичайні за подібних обставин транспортні засоби».

Для Танжера минули і більше не вернуться дні славної ери нічим не обмеженої торгівлі, що настала після того, як йому було надано статус вільного міста на конференції в Альхесірасі. Шістдесят п'ять років збігло відтоді, коли розмінною монетою тут було золото, в кабаре відкорковували тільки французький коньяк і шампанське, а в ресторанах — рейнські вина; кохання молодої дівчини з племені таргі, яка недавно прибула з пустелі, коштувало півфунта; перські килими виселяли холи в усіх готелях; бронза, шовк і порцеляна прикрашали вілли європейського кварталу, а в гавані швартувалися кораблі під прапорами усіх країн світу.

Незабутні золоті часи. А втім, вони й тепер не втрачені для обраної меншості, яка проводить торгівлю, що її королівська адміністрація взялася захищати від Міжнародної комісії по боротьбі з наркотиками.

9

Мануель Сапата Вільянуева, наділений буйною уявою і схильний до всіляких дивацтв, пов'язаних із наближенням старості, не спить, слухаючи, як щопівгодини б'ють дзигарі церкви святого Евтропія. Він лежить під зоряним небом — холодна Венера, мерехтливі Мала й Велика Ведмедиці — на старій зброї для мулів, укритись попоною, підклавши під голову підсідельник, у м'яких черевиках, у штанях, підперезаних паском, у глухо застебнутій сорочці без коміра, лежить, притиснувши до себе заряджену рушницю, і чує пугукання кожної сови, валування кожного собаки і сюрчання кожного цвіркуна. Прикажчика ферми «Лос-Галіндос» ніяк не бере сон, хоч він перейшов на зрошене ґрунтом підвір'я, покинувши ліжко з липкими від поту простирадлами і задушливу, майже не провітрювану спальню своєї контори.

Світає. Горобці на акаціях провіщають своїм цвірінканням новий день, а здалеку, від шосе, долітає приглушене чахкання вихлопних труб перших мотоциклів і мопедів, які піднімаються по косогору до ферми «Ла-Сапатера», розвозячи найманих робітників на їхні ділянки.

Нові клопоти робочого дня чекають Мануеля Сапату Вільянуеву, але він і далі лежить нерухомо, кліпаючи червоними повіками, потягуючи вино і смалячи тютюн. Але спиртне й цигарки не приносять йому полегкості, його зажура переходить у глибоку, мов бездонний колодязь, депресію. Перед його внутрішнім зором постають похмурі привиди з минулого, що їх міг би прогнати хіба постріл біля самого його вуха.

Чути кінське іржання. В рожево-опаловому сяйві світанку починають проступати обриси підвір'я, стає видно ваги, металеві підпори повітки і цистерну з водою, підняту на бетонні підмостки.

Мануель Сапата через силу спинається на ноги, маючи таке відчуття, ніби кістки в нього переламані й сухо тріщать. Закинувши рушницю через плече, він рушає до контори, жадібно випиває склянку холодної води і сідає в кухню, з глухим риданням опустивши голову на стіл. Він оплакує сам себе і своє життя, з якого вирішив піти, бо не бачить іншого виходу врятуватися бодай від непевності, що його оточує.

Прийнявши таке крайнє, безповоротне рішення,— на цей останній акт мужності його штовхало щось схоже на божевілля,— він відчув, як його огортає глибокий спокій, та фальшива душевна рівноважність, що завжди передує самогубству. Він накладе на себе руки уве-

чері, на заході сонця, склавши перед тим заповіт — свою останню волю. Всі свої скромні заощадження,— проте куди більші, ніж гадають його недоброзичливці,— він залишить донькам. Чесно й нечесно добуті гроші: платня, недодані фосфати й азотні добрива, перепродані з-під поли солома й зерно, вівці, що паслися без дозволу на парах.

Ніби вгадуючи його думки, Хуана Мартіна відчиняє двері спальні, заходить у ванну кімнату, щоб причесатись, умитися й прополоскати рот. Повернувшись у кухню, вона заходжується молоти каву для сніданку.

— Ти ще тут? — запитує вона чоловіка і знову повторює: — Ти ще тут, Мануелю?

Але Сапата не відповідає. В такі хвилини — який сенс розмовляти? Безтямний, заціпенілий, він іде до своєї комірчини, щоб узяти з шухляди стола нову пачку тютюну. Потім виходить на подвір'я, де вже займається ранок і відблиски сонця грають на шибках вікон. Повільно бредє в стайню, доливає коням води, кладе кілька оберемків сіна в ясла, перетинає вимощене плитами подвір'я і заходить у машинний парк, де перевіряє рівень газойлю і вмикає насос, щоб подати з цистерни у бак п'ятсот літрів пального, щоденну порцію для машин і тракторів.

Отже, лишається скласти заповіт. Ніколи досі не думав він, що може опинитись у такому безвихідному становищі. Доведеться їхати в місто, та ще придумати якийсь зручний привід, щоб перевести, не викликаючи підозри, свої заощадження — чйсло уже з шістьма нулями — на рахунок дочок. Але перед тим треба ще дати всім наряд на роботу і доручити Хосе Гонсалесові доглядати за господарством під час його відсутності. Несподіваний переказ грошей, звичайно, викличе підозри. Але іншої ради немає. Та й, зрештою, байдуже, хто там і що подумає. Може, навіть варто було б написати судді, якби він ще мав охоту писати, перш ніж натиснути на спусковий гачок.

Як завжди, до містечка він добрався пішки по шосе. Ішов досить швидко, хоча після стількох тижнів невідчепних думок і стількох днів нияцтва координація його рухів була порушена. Він навіть не захотів снідати. Кава викликала в нього печію, він її терпіти не міг. Та й узагалі не міг нічого терпіти відтоді, як цілковито опинився в обіймах зеленого змія.

Площі та вулиці містечка чисті й біленькі, стовбури дерев обплетені виткими рослинами. Треба долити в кров, подумав Сапата, ту кількість спиртного, яка вже перегоріла, щоб хоч трохи підбадьоритись і не бачити безодні, що розверзлася під ногами.

Ще не вибило десятої ранку на церкві святого Евтропія, цьому годинникові для всіх, навіть для тих, хто часу не рахує. Мануель Сапата майже крадькома заходить у шинок зі смугастими столиками й закуреними шибками, з мармуровою стойкою, з аміачним запахом, яким тягне з туалету, і замовляє кухню холодного пива. Пальці в нього тремтять, і він ніяк не може витерти сірника, щоб припалити сигарету.

Фургони, трактори, велосипеди. Довга вервечка зв'язаних між собою віслюків, навантажених кошами з вогким піском. З пробудженням містечка починає пробуджуватись і його ділове життя, відчиняються крамниці, таверни, банки. В затінку своїх будинків сидять діди, мовчки смялячи гіркий тютюн старечої самотини, очі їхні втуплені в побілені вапном стіни, цей кіноекран, на який проєктуються їхні спогади: давні пристрасті, померлі діти, здійснені або занапащені мрії, виграні і програні битви, палкі прагнення,— усе це тепер здається їм марним і далеким. Пахне кавою з молоком, солодким анісом, гноєм, гарячими чурро¹, нанизаними на вербові прутики, іспанським дроком, бензином, терпкою динею і ванільним морозивом. Дівчатка, вже на канікулах,

¹ Кренделики, смажені в олії.

грають у класи, двірники підмітають тротуари напроти під'їздів. Співають щиглики і канарки, винесені на балкони, над якими навішено што-ри-тенти, зелені поручні заставлено вазонами з настурціями і геранню.

Мануель Сапата переходить вулицю, на якій розташована мерія, і, заглиблений у свої думки, мало не потрапляє під мотоцикл. Ощадна каса тепер уже за два кроки від нього, але він не наважується туди зайти. «А що, як попри все,— думає він,— життя варте того, щоб жити?» І раптом йому спадає на думку, що найкраще буде просто спалити коноплю.

З магазину долинають звуки радіо. Голос Перікона з Кадіса співає: «Хай простять мені за камінний град, від таких думок в голові моїй чад». Мануель Сапата вирішує повернутися в «Лос-Галіндос», так і не побувавши в ошадній касі.

Хуана Мартіна, позбиравши яйця в несучок, давши курям корму і перемінивши їм воду, зрізавши на баштанчику кілька кавунів, виправши і повісивши сушити простирадла, повертається до свого житла, на-строєна зробити там генеральне прибирання. Водночас вона твердо ви-рішує припинити сімейні скандали, які тривали уже цілі тижні, хоча її не на жарт стурбувала поява здирників, з якими чоловік домовлявся без її участі й які знову могли заявитися на ферму,— і невідомо, чи обмежаться вони тільки черговою порцією коноплі, лайкою та погро-зами.

Для генеральних прибирань, які щороку передбачали побілку кухні, трусіння сажі і фарбування червоною вохрою цоколів, Хуана Мартіна звичайно обирала перші дні осені, ті дні перед осінньою сівбою, коли вже достигали маслини і ще не почалися дощі. Але ж тоді вона вже покине цю ферму, і з першим надолістом для неї почнеться нове життя, яке вже ввижається їй у снах. Позаду залишаться грядки, ця халупа, трактори, кури, стайня, каламутні зимові світанки, попелясті сутінки двадцяти років життя, протягом яких вона змушена була колупатись у цій землі.

Вона заново пофарбує зеленою фарбою вазони, що стоять вишику-вані в коридорі, поставить на стіл у ідальні новий фаянсовий глечик, а другий — на полицю каміна, постирає порошок з літографій. Вона все по-розставляє по-новому: стільці, шафи, вішалки, телевізор. Обновить вигляд усієї оселі, щоб дні, які їй залишається тут прожити, хоч трохи відрізнялися від усіх попередніх.

Хуана Мартіна переходить через подвір'я, витираючи, як завжди, руки об хвартушок, заходить у машинний парк і просить Хосе Гон-салеса допомогти їй пересунути буфет і комод.

Просто неймовірно, що в день, коли сталося вбивство, не подбали про те, щоб не були стерті сліди, залишені вбивцями, і тим більше не простима впевненість, яка підтримувалася перші три дні, що винен один Сапата, чий труп було знайдено тільки через сімдесят дві години. Що за цим криється: лихий умисел, брак відповідних засобів чи побоювання слідчих зазирнути у вічі правді? Та й не тільки всі сліди умисне чи неумисне були затоптані, а й усі речі попереставляли аж так, що ціл-ком можна було висунути обвинувачення в утаюванні. Ось приклад: невдовзі перед прибуттям виїзної групи іспанського телебачення пере-ставили частину меблів нібито для того, щоб було зручніше знімати, а з інших меблів з тією самою метою стерли порошок (?). Хто дав таке розпорядження? З другого боку, слідчого сповістили про вбивство з явним запізненням; це треба було зробити в ту саму хвилину, коли Антоніо Фенет і Антоніо Ескобар повідомили про те, що сталося, у відділок цивільної гвардії, а не трьома годинами пізніше. Недбало був проведений і перший розтин трупів, отож через п'ять днів довелося знов викопати тіла і тільки тоді було знайдено в черепі Хосе Гонсалеса Хі-менеса дірку від кулі.

Оскільки після вбивства слідство одразу звернуло на хибний слід, то малоефективними виявилися й подальші заходи. У зв'язку з тим, що власник маєтку маркіз де Граньїна провів ніч, коли велося слідство, у садибі без найменшої поліцейської охорони. то так само легко, як повірили у вину Сапати, виникла ще одна підозра: працівник лондонської поліції Дж. М. Т., який з цікавістю стежив за розвитком подій через пресу, як і сотні інших його колег у всій Європі, висунув припущення про змову між прикажчиком і господарем! Через три роки він змінив свою думку, зважаючи на новий поворот подій: вбивство в Лондоні Джорджіни Лейтон і Тоні Маккензі, яке сталося у вівторок 7 червня 1977 року, того самого дня, коли святкувався ювілей королеви Єлизавети Англійської — срібне весілля її двадцятип'ятирічного владарювання.

Нестерпна спека стоїть в розпалі літа на середземноморському узбережжі. Примор'я втрачає всі свої весняні чари: ранки на пляжі, вечори, напоєні пахощами жасмину, лагідні ночі, поцятковані вогнями голубої Малаги. Не стало змоги, як ще кілька тижнів тому, скупатись у морі або пропустити чарку без того, щоб не їхати по шосе далеко на захід або добувати в аеропорту квиток в африканське пекло. Неможливо стало навіть купити за ті самі гроші м'яса на ринку, де сталі протягом майже всього року ціни тепер різко підскочили.

— Я хочу, щоб ти супроводжувала мене, — каже Тоні до Беатріс і додає: — Не знаю, чи можна довіряти тобі, але я думаю ризикнути.

Усе своє життя він не міг обійтися без спільниці-жінки — телефоністки, покоївки, секретарки, хористки, стюардеси, манекенниці, повії, — чие серце він здобував не лише чоловічими чарами, лицедійством або нахабністю, а й умінням удати з себе неприкаяного хлопця, що незмінно пробуджувало материнське почуття у його майбутніх жертв. Після телефонного дзвінка о дев'ятій ранку, яким Тоні повідомили про день і годину, коли він має вирушити в маєток «Лос-Галіндос» у супроводі людей, обраних правлінням синдикату для збирання і перевезення врожаю, Беатріс дочекалася своєї черги бути втаємниченою в цю справу.

— Ти сумніваєшся, чи я вмію тримати язик за зубами? — запитує Беатріс.

— В цьому не сумніваюсь. Але чи можна звіритися на тебе?

— Тобто?

— Я тобі хочу дещо відкрити, на той випадок, як зі мною щось станеться.

— Станеться? З тобою?

— Може, мої пебоювання перебільшені, але ніколи не вгадаєш намірів конкурента.

— Я нічогосінько не второпала. Може, ти висловишся ясніше?

— Я вклав гроші в землю.

— В якусь забудову?

— В орну землю.

— Як це?

— Розумієш, я компаньйон у справі експериментального вирощування гібриду сої, — імпровізує Тоні на ходу. — Якщо він добре прийметься, я маю намір добитися виключного права на поставку насіння на всю посівну площу середземноморських країн.

— А можна взнати, яка моя роль у цій історії?

— Поки що я хочу тільки показати тобі, де цей маєток, на випадок якогось несподіваного повороту подій.

До своєї еміграції у Венесуелу, де вона живе нині, Беатріс держала з січня 1976 до квітня 1977 року маленьку крамничку в Манга-дель-Мар-Менор. Коли я добрався до Беатріс і через кілька днів добився побачення з нею на терасі готелю «Ентремарес», я дістав справді унікальну нагоду розв'язати головні вузли цієї заплутаної історії. Адресу Беатріс

дала мені одна людина,— чийого імені я із зрозумілих причин називати не хочу,— коли я терпляче провадив своє власне розслідування, блукаючи майже наосліп і щомиті ризикуючи збитися з ледь помітного сліду.

Ім'я Беатріс Рохас,— за яким, певна річ, ховається інше,— зне-нацька виринуло одного дня з купи зібраних фактів, і поступово мені стало очевидно, що ця особа, хоч і небезпосередньо, відіграла досить помітну роль у кривавій трагедії на фермі «Лос-Галіндос». Варто згадати, що це жінка рідкісної вроди і великого розуму, вік її двадцять п'ять — тридцять років. Справжня породиста лошиця і особа надто своєрідна, щоб не втратити рівноваги в житті. Смаглява, струнка, наділена чудовим фізичним і моральним здоров'ям, і до того ж не з боязких — адже вона не вагаючись зробила те, за що згодом могла б потрапити на лаву підсудних за обвинуваченням у співучасті.

Ця фатальна жінка, самиця в чистому вигляді, певне, з самого дитинства позначена мінливою долею, а її відданість Тоні Маккензі, в чюю невинність вона вірить беззастережно, просто вражає.

Сосни й евкаліпти збігають схилами Сьєрра-Абдалахіс у долину; різнотонна зелень і сріблясті тополі відбиваються в шумливих зрошувальних струмках біля містечка Алора, там, де вже закриті пансіонати минулого століття й приречені на те, щоб тьмяніли їхні срібні вази, блискучі крани елизаветинських ванн і червона вохра вазонів з квітами. Чисті кришталеві води річки Гуадалорсе біля містечка Антекера, сорок градусів у тіні; городи й садки, давні мури, монастирі, тисячолітнє каміння. Пахне люцерною, коров'ячим кіз'яком, конюшиною, яка ще цвіте навіть у липні, фосфатами й вапном, кунжутом. Обрій застують гранатові дерева; перехрещення залізничних колій, гуркіт тихохідних поїздів, оглушливий дзвін цикад, що ховаються в очеретах. Ось уже міняється золотом вершини Сьєрра-Егуад, за якими відкривається дорога, що веде до міста Осуна, дорога, позначена подвигами знаменитих розбійників Перналеса та Хуана Кабальєро.

Рівне, як стріла, шосе. Машина Беатріс мчить по розпеченому асфальту.

— Ти так квапишся, немов хлопчисько, якому дуже закортіло! — каже Беатріс, що сидить за кермом. — Я нічого сінько не розумію.

— Я знаю, чого я хочу.

Після того як Тоні випив кілька склянок пива в «Придорожньому», колишньому заїзді для погоничів, переобладнаному в ресторан, вони, не спиняючись, проїхали через Парадас — стрілки годинника на церкві святого Евтропія показували восьму вечора — і звернули на патернське шосе. Тоні звелів Беатріс зупинитися біля занедбаної ферми «Ла-Сапата», за триста метрів від під'їзної дороги до маєтку «Лос-Галіндос».

— Тут, на цьому пагорбі, я й хочу, щоб ти мене чекала у вівторок, — сказав він їй.

Липневе мертве затишшя; після задушливого дня ще не війнуло трохи прохолоднішим вечірнім повітрям. Не ворухнеться жоден листочок на оливах, жодне стебло альбааки у вазонах на подвір'ї, не зарипить вісь флюгера на дзвіниці, над гніздом, яке вже покинули ластівки, навіть не здригнеться, бодай ледь-ледь, дикий вівсюг на межі.

Розхитані фари трактора «массей фергюсон», який веде Мануель Сапата, оточені роями комах, коників, цикад і заблукалих бджіл, кидають різке світло на щойно прокладені борозни. За неповну годину роботи широка протипожежна смуга охопила плантацію коноплі, ізольовану тепер, наче айсберг, посеред соняшникового моря.

Останнім умілим поворотом прикажчик ферми «Лос-Галіндос» виводить трактор на цілину і ставить його ліворуч від обраної ділянки. Він одразу гасить фари і, спершись руками на кермо, чекає, коли подіє вітерець. Спочатку непомітний, як протяг, вітер таки війнув. Мануель Сапата Вільянуева ніколи не думав, що звичайнісінька оранка може

принести таку втіху душі. Він злазить з трактора і в світлі місяця, ще серпастого молодика, рушає туди, звідки тягне вітром. Обережно підпалює перші стеблини на межі засіяної гашишем ділянки; але не встиг він ще дійти до її протилежного кінця, як вогонь, з металічним потріскуванням і глухими вибухами уже лизав чверть поля, поширюючи далеко навкруги різкий специфічний запах.

В ході слідства навіть не розглядалася можливість знищення вогнем складу злочину,— цінного речового доказу,— незважаючи на підозру, що на землях маєтку десь посіяно гашиш. Проте під час ретельного прочісування ферми, жандарми-верхівці шукали не попіл, а саме коноплю, і, природно, не знайшли нічого, оскільки все знищив вогонь. Зате було відомо, і це підтверджено не одним з тих людей, яких розпитував я, що на фермі «Лос-Галіндос» у досить незвичайний для цього час— а саме між 15 і 20 липня— спалювали того року стерню, і це мало б спонукати слідство зробити аналіз попелу, зібраного з парів,— аналіз, який, можливо, підтвердив би слушність підозр. У такому разі офіційне слідство відразу звернуло б на інший шлях— єдино правильний.

10

Купчасті дошові хмари величезними тюрбанами громадаються на синіх гребенях Атлаських гір. У Гібралтарській протоці— туман і шестибальний шторм; видимість на злітно-посадочній смузі гібралтарського аеропорту, яку лижуть хвилі, мінімальна, і там уже запалили сигнальні вогні для посадки «трайдента», що прибуває з Лондона. Поривчастий західний вітер. Морський пором «Африканська Діва» уже заходить у гавань і оголошено, що він швартується до пірса номер сім, але його плаского, щільно збитого силуету й досі не видно на вході до акваторії порту. Відлуння сирен, свистки локомотивів, що підвозять у порт товарні вагони, клаксони автомобілів на стоянці, оточеній сикоморами й пальмами, які гнуть під вітром. У повітрі стоїть запах водоростей, солі, тунцевої ікри і витає фантасмагоричне передчуття аварії кораблів невидимої ескадри.

Відносна вологість повітря— дев'яносто шість процентів. Британський ракетносець відчалює від пірса судноверфі, а на рейді рибальського порту запускають свої мотори рибалки. У цей час Тоні Маккензі, попрощавшись із Беатріс, яка скеровує тепер машину ліворуч, щоб розвернутися в ротонді морського вокзалу,— перетинає тротуар і простує до пірса. «Африканська діва» вже заявляє про себе трьома гудками сирени. Почався відлік часу з дня трагедії: 22 липня 1975 року.

«Мерседес-250»— машина перлисто-сірого кольору, яка викличе стільки здогадок щодо її приналежності,— з'їжджає по похилій площині з порома і зупиняється ліворуч, чекаючи, коли їй буде дозволено покинути еспланаду порту, де навколо розірваного мішка з борошном кружляють і стрибають чайки, здіймаючи білу куряву.

Тоні Маккензі привітався з водієм, чоловіком із сіруватою шкірою. В самій сорочці, у бавовняних штанях і плетених черевиках, розставивши ноги, наче наготувався тікати, той дивився крізь темні окуляри на трап, яким спускалися пасажири, і незворушно курив свою сигару, чекаючи, поки командир карабінерів подасть знак, що його машині, яка стояла перша в ряду, дозволено їхати далі.

Тоні Маккензі, нервовий і збуджений, знов повернувся до ротонди морського вокзалу і став прогулюватися по набережній, де розтяглися довгим ланцюжком таксі, дожидаючи пасажирів, які перетнули Гібралтарську протоку і поки що проходили митний огляд.

Незважаючи на добре знання лондонського дна і на прищеплену йому острівною традицією звичку зберігати почуття гумору за будь-яких обставин, Тоні Маккензі, можливо, уперше в житті розгубився, навіть

злякався, опинившись між двома незнайомцями,— обидва не вищі за метр шістдесят,— миршавими недомірками, якимись карикатурними представниками злочинного світу. Вони сиділи на задньому сидінні «мерседеса», який м'яко котив автострадою понад узбережжям, після того як з невідомих причин їм довелося цілу годину простояти біля центральної телефонної станції в Альхесірасі і протягом тієї стоянки вони не перекинулися й десятком слів.

Вони зробили великий гак, їдучи національною автострадою 340,— море було весь час ліворуч. Таріфа, Вехер, Чіклана, Сан-Фернандо, а далі — платним шосе до Утрети, що зустрічає їх зруйнованими замковими вежами, голодними собаками, смородом виноградних вичавок і дванадцятьма ударами годинника в монастирі Консоласьйон. Звідси до Парадаса залишається сорок дев'ять кілометрів.

Як і щоранку, всюди розлите сонце і звуки фанданго, на порогах будинків сидять діди, заглиблені в свій звичний смуток. Стрибають на тротуарах дівчатка зі скакалками, двірники підмітають під портиками, у крутих провулках, вибукуваних міськими кругляками, вуличні торговці розхвалюють свої кавуни й дині. Тридцять чотири градуси в затінку. Сьогодні, 22 липня, температура досягне о третій годині дня сорока градусів — так покаже термометр на найдавнішій у місті аптеці. Зрештою, день, як і всі інші літні дні. Протягом тих двадцяти чотирьох годин станеться три народження й одна смерть від інфаркту на вулиці Рамона-Гомеса-де-ла-Сарна. І ще п'ять насильницьких смертей. У місті дзвонять по душі небіжчика. На центральному поштамті одержано п'ятсот тридцять п'ять листів, і одинадцять солдатів другого року служби дістали звільнення. З двох на ціле місто піаніно на одному грають гами, на другому — прелюдії Шопена. На різниці заколото двох бичків і одинадцятьох козенят. Перше перелюбство на горбочку посеред луки: це горда андалуска нарешті віддається юному підпаскові. Інспектор лондонської поліції А. М. Дж., який о десятій вечора приїхав машиною з Німеччини в Парадас,— він був у відпустці й подорожував по Європі,— застав містечко таким збуреним, що спершу був подумав, чи не приземлилася тут літаюча тарілка.

Отупілий, з відсутнім поглядом,— адже померли мрії, від яких блищали його очі протягом майже року,— уже майже спокійний і водночас розбитий, Мануель Сапата Вільянуева, поклавши до банку гроші, виручені від продажу соломи скупникові з Утрети, і випивши склянку касальї в темному куточку однієї таверни, звідки він вийшов так само нишком, як і зайшов,— отож Мануель Сапата перетинає вулицю і заходить у крамницю, тут-таки напроти банку, звідки через десять хвилин виходить з покупкою — альпаргатами¹. Трохи згодом Мануель Сапата залагоджує свою останню справу в місті: у відділку місцевої жандармерії він попросив прислати в «Лос-Галіндос» фахівця, щоб об'їздити молодого жеребчика. За кілька хвилин перед тим він одержав на пошті рекомендованого листа.

Як розповіла мені Беатріс Рохас, того ранку, 22 липня, і під час поїздки з Торремоліноса в Альхесірас, де вона залишила Тоні в ротонді морського вокзалу, було вирішено відмовитися від попереднього наміру, що вона поїде в Парадас і чекатиме його біля занедбаної садиби ферми «Ла-Сапатера». Але чуття Беатріс виявилися сильнішими за тверезий глузд Тоні, який в останню мить схилився до думки, що побоювання його перебільшені. Отож, повернувши до куртини біля морського вокзалу, засадженої тюльпанами і гераніями, Беатріс поставила свою малолітражку так, що легко побачила, коли від'їхав Тоні, і рушила слідом за «мерседесом» перлисто-сірого кольору вузькими вуличками Альхесіраса.

¹ Плетене взуття типу сандалів.

Беатріс Рохас згадала, що близько години вона чекала поблизу телефонної станції, поставивши свою машину на прилеглий площі, геть розритій, у ямах і канавах, і називалася та площа Трафальгарською чи якимось так.

Згодом вона знову рушила за «мерседесом-250» і їхала слідом майже двісті кілометрів, намагаючись залишатися непоміченою,— це було для Беатріс нелегким ділом,— аж поки згубила його з очей. Чиста випадковість, що, випивши о третій годині склянку пива в «Придорожньому», вона через чверть години волею провидіння опинилася — поминувши Парадас — перед садибою ферми «Ла-Сапатера», звідки при її появі вийшов Тоні Маккензі. Бік у нього був закривавлений, а ліва рука зрешечена шротом.

За словами Беатріс, вона навіть не стала глушити мотор і, тільки від'їхавши кілометрів на десять-дванадцять, вже за містечком Ель-Паломар, спинила машину в затінку евкалиптів і наклала Тоні на руку джгут, зроблений зі своєї підв'язки, а тоді перев'язала йому рану хусточкою.

Виїхавши біля Кармони на головну магістраль Ірун — Кадіс, Беатріс Рохас не вагаючись рушила в Севілью, де один лікар — її давній знайомий ще з тих часів, коли вона вчилася на медсестру,— подав Тоні першу допомогу: жодної кістки не було зачеплено, рани, завдані йому вогнепальною зброєю, виявилися легкими і через тиждень зарубцювалися. За чотири дні обоє вони вилетіли до Англії, звідки через три місяці Беатріс повернулася, не захотівши супроводжувати Тоні Маккензі в Канаду.

Лише в Лондоні Тоні погодився розповісти Беатріс,— правда, плутано і з великими пропусками, які згодом так і не побажав заповнити, а вона особливо не допитувалася, щоб не роз'яструвати його психічну травму,— що відбулося того трагічного дня. На той час убивство п'ятьох людей на фермі «Лос-Галіндос», яке два тижні тому потрапило з теле-тайпів на сторінки всіх газет світу, вже перестало бути новиною.

Ми ніколи не дізнаємося, хто написав рекомендованого листа, і то спішного, якого прикажчик отримав того ранку на пошті,— Тоні Маккензі чи синдикат,— а тим часом тільки зміст цього листа здатний роз'яснити таку загадку: чому Мануель Сапата, повернувшись із Парадаса, перевдягся в новий костюм? Це переодягання не могло бути пов'язане, як припускали, з приїздом на ферму управителя маєтку, оскільки прикажчик ніколи не перевдягався задля такої нагоди. Очевидно, він чекав інших гостей, про чий приїзд повідомлялося в листі! Були також розмови, ніби Хуана Мартіна того ранку попередила чоловіка, що приїхав дон Антоніо. Але про це Сапата міг дізнатися й сам, для цього досить було побачити на подвір'ї «мерседес», машину, яка належала маркізові де Граньїна і якою управитель звичайно приїздив на ферму.

Слизький і загадковий чоловік цей дон Антоніо. Він відмовився зробити бодай коротку заяву і напрочуд спритно уникав представників преси, тримаючись підкреслено іронічно. Навіть сам маркіз де Граньїна був з журналістами відвертіший, тактовніший і люб'язніший за свого управителя, хоча міг розповісти їм куди менше. Так і залишилися нез'ясованими такі дрібні епізоди, як непередбачена поява дона Антоніо на фермі у вівторок, тоді як звичайно він навідувався туди в п'ятницю або суботу. Приїхав він, за його словами, о пів на дванадцяту, попросив Хуану Мартіну зрізати кілька кавунів на баштані і, втамувавши спрагу, мав звичайну ділову розмову з Сапатою. За свідченням управителя, хоча його слів ніхто не може підтвердити, він покинув «Лос-Галіндос» о першій годині. Хай там як було, а його нібито бачили в Утрері о пів на другу. Але чи бачив хто його в містечку або у «Верселі», іншому маєтку маркіза?

Цей брак відомостей про особу управителя,— єдина прогалина в нашому розслідуванні,— очевидно, пояснюється надзвичайною стриманістю цієї людини і його вмінням уникати розпитувань. Це чоловік років п'ятдесяти п'яти з підстриженими вусиками й вивернутими ніздрями, з сивуватим волоссям, тонкими губами і смаглявою шкірою. Минуле донна Антоніо вкрите мороком, і про його життя нічого не відомо. Я не зміг довідатися про нього анічогісінько, так ніби він якимось дивом зумів зникнути зі сцени трагедії, хоча був тим останнім, хто розмовляв принаймні з двома жертвами і міг би відчутти напружену й лиховісну атмосферу, яка нависла в маєтку. Може, він був поінформований, що кілька днів тому тут було спалено плантацію, і тому й приїхав на ферму у вівторок, а не в п'ятницю чи суботу, як це звик робити. А може, навпаки, він приїхав того дня випадково, і сам Сапата, побоюючись, що управитель однаково про все дізнається, розповів йому про пожежу, запевнивши його, ніби це справа чистого випадку? В кожному разі, ми можемо тільки гадати, не знаючи, які були взаємини між управителем і прикажчиком. Зрештою, безпосереднє керівництво сільськогосподарськими роботами здійснював сам маркіз за допомогою агронома, а управитель займався тільки економікою господарства.

Ну, а після першої години дня — якщо управитель справді поїхав з ферми о першій — і до половини на п'яту, коли було виявлено вогонь у пакгаузі і почали знаходити трупи, лишається великий незаповнений проміжок часу, і що саме відбувалося в цей час на фермі, можна тільки здогадуватися — більш або менш приблизно.

Беатріс Рохас закинула ногу на ногу і силувано всміхнулася, хоча не змогла приховати за цією люб'язністю, що згадувати їй гірко. В її очах спалахнули дві фосфоричні іскорки, вона прикурила від срібної з черню запальнички вже третю сигарету, одним ковтком осушила недопиті рештки своєї другої порції шотландського віскі і нарешті зітхнула.

Тераса готелю «Ентремарес» була безлюдна. Високі весняні хмари в небі над затокою Мар-Менор і далі, над Середземним морем, легенько кошлатилися під вітром.

— Як розповів мені Тоні,— провадила Беатріс,— той «мерседес» і його п'ятеро пасажирів прибули в «Лос-Галіндос» десь після першої години. Мануель Сапата зустрів їх перед в'їздом на ферму й попросив не заїжджати машиною на подвір'я, чого вони, до речі, й не збиралися робити. Отож вони розвернулися біля повітки і поставили «мерседес» під стіною, між вікном і бляшаним пофарбованим у чорне ліхтарем, погасивши фари, які чомусь увімкнули на під'їзній дорозі, і трохи повернувши передні колеса ліворуч. Але вилізли з машини не всі пасажири: на місце водія сів і там залишився один з двох коротунів, які їхали обабіч Тоні, тоді як троє інших, разом з Сапатою та чоловіком із сіруватою шкірою, зайшли крізь відчинену хвіртку на подвір'я, а потім у житло прикажчика. В машинному парку вищав фрезерний верстат, з чого Тоні зробив висновок, що Хосе Гонсалес ремонтує лендровер або трактор, а може, то обертався шків динамомашини, яка подавала газойль із цистерни в бак. Старший представник синдикату, Тоні й Сапата зайшли до прикажчикової комірчини, а двоє інших гостей пройшли в їдальню і, сівши там, мовчки закурили. Хуана Мартіна снувала по кухні, не наважуючись перейти через темний коридор; до неї тільки доходив запах диму їхніх гаванських сигар, і вряди-годи вона чула глухий кашель одного з них, кашель, який Тоні терпів усю дорогу, а тепер знову почув, сидячи в комірчині прикажчика, де Сапата вже розповів одверто про те, яка доля спіткала плантацію.

— Отже, ви не залишили нічого, жодної стеблини, бодай на показ? — ущипливо запитав чоловік із сіруватою шкірою.

— Нічого,— відповів Сапата.— Мені здається, це був єдиний вихід.

Тоні Маккензі був вражений не менше, ніж чоловік із сіруватою шкірою, але, опинившись між двох вогнів, вирішив примиритися з тим,

що сталося. Він розумів, що погрожувати Сапаті немає сенсу, та й на-вряд чи прикажчик брехав, запевняючи, що, крім гашишу, вивезеного шантажистами, жодне стебло коноплі не покинуло ферми. Здивування Тоні від такого повороту справи — не зовсім несподіваного для нього після погроз Сапати спалити ділянку — змінилося цілковитим прими-ренням, тому він скромно мовчав. Коли його щось і турбувало тепер, то тільки страх за своє життя. Від думки, що він дав загнати себе в паст-ку, звідки майже неможливо вискочити, в нього на чолі виступив холод-ний піт. І навіть Беатріс не чекатиме його, як вони домовилися були спершу, неподалік від ферми «Лос-Галіндос».

— Вірю, але я ще хотів би поговорити з усіма вашими помічника-ми,— холодно, без будь-яких емоцій зажадав чоловік із сіруватою шкірою.

— Я зараз покличу Хосе,— сказав Сапата.

— А хто ще в маєтку знав про існування плантації?

— Хуана, моя дружина, і Асунсьйон, дружина Гонсалеса. Вони до-помагали мені обробляти землю і сіяти.

— А Парілья? — запитав Тоні Маккензі з безумною надією підка-зати Сапаті, щоб той назвав якомога більше людей з ферми, навіть тих, хто нічогосінько не знав про ділянку коноплі.

— Я вже вам казав, що Рамона Парілью з самого початку було вирішено не залучати до діла.

— І він ні про що не здогадується? — запитав чоловік із сіруватою шкірою.

— А чого б він мав здогадуватися? Крім того, я вам уже сказав, що не продав жодного листочка, і можу ще раз заприсягтися. Всі ми повинні з цим примиритися, такий уже я невдаха.

— А все ж нам потрібно знати думку всіх інших, а не тільки вашу, Сапато.

— Ви можете самі оглянути чисті пари, які залишилися після пожежі.

— Це ще нічого не доводить. Головне, що звідси було вивезено товар, чого ви також не заперечуєте, і що цей товар потрапив до чужих рук без нашого дозволу. Отже, ви порушили умови контракту.

— Я вам уже розповідав, як це сталося. Вони вивезли не більше двох тонн.

— Покличте Хосе Гонсалеса. А де зараз Асунсьйон?

— У місті.

— Хай хтось поїде по неї.

— Оце зараз?

— Так.

Підвішена під стелею пожовтіла й закурена лампочка без абажура освітлювала кімнату. Ні влітку, ні взимку не відчинялося жодне з двох віконечок «кабінету» Сапати, тісної комірчини у п'ять метрів завдовж-ки і два з половиною завширшки, вмебльованої старим столом, на яко-му стояв облуплений пюпітр, кріслом з бильцями, двома плетеними стільцями і старою шафою з численними шухлядами, прикрашеними іржавими кільцями. На стіні висіла мисливська рушниця Мануеля Са-пати, грізна зброя шістнадцятиміліметрового калібру, а на купі старих газет, звалених на підлогу, праворуч від крісла, в якому сидів прикаж-чик, лежали два важкі сталеві косинці.

— За словами Тоні,— розповідала далі Беатріс,— події розгорта-лися так навальню, що точно пригадати їхню послідовність неможливо. Хосе Гонсалеса покликали до кабінету, і чоловік із сіруватою шкірою надзвичайно ввічливо попросив його з'їздити в містечко по Асунсьйон. Мовляв, йому прикро завдавати їм клопоту, але вони обоє потрібні тут для з'ясування деяких деталей, за які ніхто з подружжя не несе відпо-відальності, а можливо, їхні свідчення допоможуть виправдатися й Сапаті, вся вина якого в незезинні. Ось так і вийшло, що Хосе Гонса-

лес, радий нагодіприслужитися для загального добра, поїхав з маєтку своєю малолітражкою, щоб привезти з Парадаса дружину, не знаючи, що, перш ніж він виїде з подвір'я ферми, Мануель Сапата вже лежатиме мертвий після несподіваного удару сталевим косинцем по голові. Убивши прикажчика, чоловік із сіруватою шкірою зірвав зі стіни рушницю, наставив її на Тоні, а бандитам, які були в їдальні, звелів схопити Хуану Мартіну, котра, передчуваючи смерть, в розпачі кинулася тікати,— мабуть, хотіла сховатися в машинному парку,— й була вбита посеред вимощеного плитами подвір'я, після чого труп її поклали в ліжку, а спальню замкнули на висячий замок, який через дві години збив пострілом начальник парадаського відділка жандармерії...

Беатріс Рохас, здригнувшись, наділа замшеву курточку, яка досі була накинута в неї на плечах.

— Навіть сам Тоні не розумів, як йому пощастило втекти. Побачивши, як упала посеред подвір'я Хуана, він кинувся до воріт садиби і побіг через поле, діставши в ліву руку заряд пущеного навздогін шроту. Хосе Гонсалес та Асунсьйон, певне, приїхали на ферму через кілька хвилин після його втечі. Десь у цей час з'явився й Рамон Парілья. Він, мабуть, нагодився в садибу випадково, щоб заправити газойлем трактор, а може, почув постріли... Мені здається, що від того дня,— закінчила Беатріс після тривалої паузи,— минула ціла вічність.

22 липня сонце в Парадасі зійшло о шостій п'ятдесят сім і зайшло о дев'ятій сорок три. А місяць зійшов о восьмій п'ятдесят вісім, щоб зникнути о сьомій двадцять наступного дня.

ЮВІЛЕЙ КОРОНАЦІЇ ЄЛИЗАВЕТИ ДРУГОЇ

Аж куняв я — так знемігся. Раптом стиха звук розлігся,
Мов легенький стук розбігся — тихий стук у двері чуть.
— Певно, гість, — пробурмотів я, — отже, й стук у двері чуть,
Не інакше гість, мабуть.

Едгар По. «Крук»

11

Сигнальник гусарського батальйону королівського полку увіткнув свій прапорець на посипаній гравієм доріжці ліворуч від північного фасаду палацу, виконуючи розпорядження сержанта у формі лондонської поліції, до чийх обов'язків належало також забезпечувати пересування військ,— і зазвучали корнети та ріжки, загуркотіли барабани й загриміли літаври драгунів — вершників на чорних скакунах, з оголеними шаблями, притиснутими до обладунків, надітих поверх мундирів,— які несподівано з'явилися там, де заокруглюється фасад Букінгемського палацу, виїхавши з королівських конюшень «Ройял-М'юз», щоб вишикуватися на розі парку Сент-Джеймс.

На трибунах, прикрашених сріблястими й голубими стрічками, майорять прапори з хрестом святого Георгія. Нарешті почалося шиківання всіх батальйонів гвардії. Усе це — люди, рушниці, коні, шаблі, гармати, багнети — рухалося так, ніби досі лежало у величезній коробці з олов'яними солдатиками і ось тепер якимсь дивом було випущене на волю. Отож повільно, скуто і важко, вся ця іграшкова гвардія рушила в похід, ескортуючи королеву в роззолоченій кареті від Букінгемського палацу до собору святого Павла, де Єлизавета Друга мала взяти участь у подячній молитві з нагоди двадцятип'ятиріччя її коронації.

П'ять мільйонів приїжджих запрудили вулиці міста, і щонайменше три мільйони як лондонців, так і інших підданців британської корони, що з'їхалися з усіх куточків острова та заморських володінь, а також іноземних туристів, мріяли побачити — а дехто й сфотографувати —

проїзд королеви. Сподіватися зустріти когось у цьому людському морі — все одно що шукати голку в копиці сіна. А проте на довжелезній вулиці Малл, що тягнеться уздовж парку Сент-Джеймс від пам'ятника королеві Вікторії до Трафальгарської площі, де вони обоє опинилися 7 червня 1977 року, Джорджіна Лейтон і Тоні Маккензі таки зустрілися.

Тиждень тому Тоні прилетів з Канади й зупинився в готелі «Кенілворт» на Грейт-Рассел-стріт. Джорджіна лише два дні тому приїхала в Лондон, у свою квартиру на Монтегію-Плейс, повернувшись з озера Лох-Несс (Шотландія), де вона прожила три тижні, — а загалом її не було в столиці майже місяць.

Востаннє Джорджіна й Тоні зустрічалися — якщо вірити інспекторові Дж. М. Т. — також у Лондоні в червні 1975 року, і тоді зустріч не була випадковою. Під час свого кількадечного перебування в місті Тоні подзвонив Джорджіні, і вони побачилися ввечері в готелі «Кавендіш», де й провели разом ніч.

Через три місяці після розправи на фермі «Лос-Галіндос» Тоні поїхав у Канаду — як нам уже відомо, Беатріс Рохас відмовилася супроводжувати його туди — і, здавшись нарешті на умовляння своєї сестри Мері, погодився стати управителем мотелю. Ні в перший, ні в другий його приїзд — коли він одужував від своїх легких поранень — лондонська поліція не чіпала Тоні, не маючи проти нього достатніх доказів, хоча й підозрювала, що він брав участь у крадіжці в готелі «Річвуд». І ось тепер, коли він приїхав до Лондона втретє, його взяли під нагляд, бо саме перед тим уважно переглянули архівні справи всіх фахівців по готельних крадіжках, які могли знову взятися за своє під час ювілею коронації, — адже тисячі злодіїв з усієї Британської Співдружності з'їхалися до Лондона, щоб спробувати половити рибку в каламутній річці міжнародного туризму.

Проте, за іронією долі, Тоні Маккензі цього разу приїхав у Лондон тільки тому, що знудьгувався за рідним містом. Йому захотілося просто побути на ювілейних торжествах, пішки обійти по-святковому прикрашені вулиці, де минуло його дитинство, побачити, як по бульварах і мостах їздять червоні автобуси, тепер пофарбовані, — певне, на честь королеви, — в сріблястий колір, так само як і незліченні чорні таксомотори; захотілося пожити у великому й дорогому готелі, побувати на кінних перегонах, якими завершується сезон; побачити, окрім ювілейної кавалькади, церемонію винесення прапора на плац-параді Королівської кінної гвардії; а зрештою, й потратити гроші, зібрані за два роки клопітної, але добре оплачуваної роботи в мотелі Річмонда, маленького містечка поблизу Монреаля, і, навіть не навідуючись у свої давні злочні місця в районі Сохо, повернутися в Канаду після двотижневої відпустки у Великобританії, везучи з собою в складках одязі запах трав англійської весни, а в очах — завжди хвилюючу картину озера Серпентайн і розмаяні шовкові полотнища прапорів.

Повернення Джорджіни з озера Лох-Несс, якщо й не було викликане тими самими міркуваннями, мало один спільний мотив з приїздом Тоні: теж побачити королеву. Правда, під іншим кутом — Джорджіну було запрошено на один з прийомів, які влаштовувалися цими днями в палаці; звісно, це не могло перешкодити їй помилуватись парадом.

Над озером Лох-Несс ішов дощ, коли Джорджіна покинула свою мальовничу віллу, успадковану від бабусі; м'яка завіса кольору зелено-голубої води — як очі чудовиська, що водиться в озері — затуляла весь північний обрій, від міста Карлайл до Гебрідських та Оркнейських островів. Ніде в Шотландії — ні в низинах, ні на верховинах — ще не відчувалось наближення літа, а в Лондоні погода вже стояла чудова, і жодна хмарка не відкидала тінь на поверхню Темзи. Джорджіна замкнулася сама в своїй віллі, щоб майже через три роки творчого простою

нарешті закінчити свою книжку про Ель Греко. Книжка вже була анотована видавцем В. Г. Алленом, який видавав її, звичайно, коштом автора. Це мало обійтися Джорджіні в три тисячі фунтів, але вона сподівалася вирахувати цю суму зі своїх податків, адже своєю монографією вона зробить гідний внесок у небагате англійське мистецтвознавство. Три тижні цілковитого відлюддя, яке вона порушувала тільки задля консультацій у міській бібліотеці Единбурга та в університеті й картинній галереї Глазго.

У Канаді теж була негода, коли Тоні Маккензі піднявся в Монреалі на борт літака фірми «Транс-Канада Ерлайн». А втім, у цьому не було нічого дивного, оскільки Тоні перезимував за океаном дві довгі, майже полярні зими, які ввійшли в історію метеорології як найсуворіші за останні п'ятнадцять років, і, незважаючи на холод, зрештою прижився в країні. Його життя круто змінилося, і то не тільки завдяки тому, що він зрештою влаштувався на постійну роботу, а й завдяки внутрішній метаморфозі, яка відбулася в ньому після кривавої розправи на фермі «Лос-Галіндос». Він довго вважав себе морально відповідальним за ту трагедію. Чорним мороком залишилися лежати на дні його душі п'ятеро вбитих, хоч він і намагався про них не згадувати. Ось чому випадкова зустріч із Джорджіною, яка нагадала йому про таке ще близьке минуле, змусила Тоні аж здригнутися. Одразу впізнала його й Джорджіна, — така схожа на себе колишню, з тим самим поглядом селенітки, — впізнала тоді, коли вони волею випадку опинилися поруч посеред мільйонного натовпу, що зібрався помилуватись королівським кортежем, про який уже сповістили перші переливи шотландських волинок.

Цілий гвардійський полк олов'яних солдатиків під пурпуровим штандартом королеви з імперською короною і золотими китицями марширує, виблискуючи райдужними барвами, вулицею Малл, від пам'ятника королеві Вікторії до парку Сент-Джеймс.

Піхотинці, драгуни, артилеристи, рицарі і придворні імперії; флейти, литаври, шури бенгальських тигрів, оздоблені сріблом роги, блискучі клинки шабель, сяйво багнетів, блиск острог. Сидячи в своїй роззолоченій відкритій кареті Єлизавета Друга у розшитій коштовностями сукні відповідає, махаючи рукою в рукавичці, на привітання своїх підданців.

Коли кортеж, поминувши арку Адміралтейства, нарешті зникає в далині, Тоні й Джорджіна дають себе підхопити людському потокові, який мовчки котиться посипаною піском доріжкою серед газонів парку Сент-Джеймс...

За твердженням того ж таки інспектора Дж. М. Т., Джорджіна й Тоні пообідали того дня в ресторані «Норткорт» на Грейт-Пітер-стріт, в тому самому вестмінстерському кварталі, де вони зустрілися, і, вже не розлучаючись, о сьомій повечеряли в Джорджініному постійному ресторані на Бейкер-стріт. Потім послушали джаз у клубі «100» і пішли до неї додому, щоб разом провести ніч.

Голі, з проламаними головами трупи Джорджіни Лейтон і Тоні Маккензі, убитих під час сну, виявила через два дні, у четвер, 9 червня, Елізабет Коулі, домашня робітниця, яка тричі на тиждень приходила прибирати помешкання на Монтегю-Плейс, де Джорджіна, коли не відлучалася з Лондона, жила самотою, в оточенні мережив, порцеляни, картин, книжок і гобеленів.

Працівники Скотленд-Ярду не знайшли в усьому домі анічогісінько, з чого можна було б почати слідство, окрім хіба що гілочки коноплі, кокетливо поставленої в китайську вазу, що прикрашала туалетний стіл у кутку спальні.

*Парадас — Лондон — Мадрид,
осінь 1976 — весна 1978.*

Заставка Наталі Голокузакової

*З іспанської перекладає
Анатоль ПЕРЕПАДЯ*